

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МАЙСТРУК НАЗАР МИХАЙЛОВИЧ

УДК 378.04:745/749(477)«198/201»](043.5)

Прим. № 1

ДИСЕРТАЦІЯ
ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО
МИСТЕЦТВА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ
(80-І РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

01 Освіта/педагогіка

015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів мають посилання на відповідне джерело

Н. М. Майструк

Науковий керівник

Кравченко Любов Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор

Полтава – 2024

АНОТАЦІЯ

Майструк Н.М. Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України (80-і роки ХХ століття – початок ХХІ століття). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. – Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, МОН України, Полтава, 2024.

Дисертаційну роботу присвячено поетапному узагальненню змісту, навчально-методичних надбань і тенденцій підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в освітніх закладах України у 80-х роках ХХ століття – на початку ХХІ століття, окресленню напрямів їх реалізації в соціокультурній сфері сучасності.

Актуальність теми дисертації полягає в тому, що модернізація системи професійної освіти в Україні є критично важливим аспектом розвитку суспільства, яке прагне до інтеграції історичних досягнень неперервної освіти в процес підготовки та професійного вдосконалення сучасних фахівців. Фахова підготовка засобами широкого спектру освітніх рівнів – від середньої і середньої спеціальної (передфахової) освіти до вищої, післядипломної освіти та самоосвіти відбувається впродовж усього життя людини, причому особливого значення набувають ті заклади, в яких на засадах ранньої професіоналізації закладено основи професійного розвитку особистості.

Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України у 80-і роки ХХ ст. – поч. ХХІ ст. відображає загальні тенденції модернізації освітньої системи, необхідність адаптації до змінних соціокультурних умов та викликів глобалізації, адже саме декоративно-ужиткове мистецтво є важливою ознакою культурної ідентичності українців, зумовлює впровадження традиційних методик у поєднанні з сучасними технологіями та освітніми стратегіями.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України.

Предмет дослідження – процес підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України від зародження на початку 80-х років ХХ ст. до сучасності.

Хронологічні рамки роботи зумовлені початком підготовки фахівців ДУМ у навчальних закладах України у 1982-83 навч. роках та з'ясуванням її сучасного стану, позначеного на поч. ХХІ ст. Завданнями визначено: з'ясувати методологічні засади та джерельну базу дослідження, особливості попереднього періоду становлення навчальних закладів України для сфери декоративно-ужиткового мистецтва; обґрунтувати етапи і надбання процесу підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України в обраний для дослідження період; узагальнити поетапно зміст та навчально-методичне забезпечення декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України; виявити провідні тенденції й організаційно-педагогічні ознаки досвіду фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України в обраний період, розробити напрями їх реалізації й упровадження в сучасній соціокультурній сфері.

У роботі *вперше* засобами історико-педагогічного аналізу визначено методологічні основи та джерельну базу дослідження, з'ясовано особливості (ідеологічна заангажованість мистецької освіти; розуміння сфери ДУМ як прикладного аспекту творчої діяльності митців; певне нівелювання глибинних етнокультурних традицій в умовах масового виробництва) попереднього періоду становлення навчальних закладів для сфери декоративно-ужиткового мистецтва; обґрунтовано етапи (I – уніфіковано-мистецький; становлення підготовки фахівців ДПМ у контексті змін радянської системи мистецької освіти – 1982-1990 рр.; II – національно-відроджувальний; відновлення національних засад і традицій народного декоративно-ужиткового мистецтва – 1991-2003 рр.; III – компетентнісно-

професійний; розвиток творчих надбань попередніх етапів підготовки у контексті компетентнісно-креативних технологій реалізацій завдань формування фахівців ДУМ – 2004-2016 рр.) та поетапно узагальнено зміст і навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців ДУМ у навчальних закладах України – училищах культури, художньо-промислових технікумах, училищах прикладного та декоративного мистецтва, які на початку ХХІ ст. стали фаховими коледжами; виявлено провідні тенденції й організаційно-педагогічні ознаки досвіду підготовки фахівців ДУМ в навчальних закладах України в обраний період, розроблено напрями їх реалізації (просвітницько-інтелектуальний, освітньо-технологічний, соціокультурний) й упровадження в сучасній соціокультурній та освітніх сферах; *уточнено* поняття «фахівець декоративно-ужиткового мистецтва», «підготовка фахівців ДУМ», «навчальні заклади підготовки фахівців ДУМ».

Основні положення роботи доповідалися на науково-методичних семінарах кафедр культурології, загальної педагогіки та андрагогіки, вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (2019-2024 рр.); апробовані на науково-практичних і наукових заходах.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у реалізації теоретичних висновків та використанні архівних даних і нормативно-правових джерел для вдосконалення програм навчальних дисциплін і різних видів практик у фахових коледжах культури і мистецтв, художньо-промислових коледжах та інститутах декоративного і прикладного мистецтва; в інтеграції отриманої інформації з проблеми до змісту культурологічних, мистецьких, соціально-гуманітарних, навчальних дисциплін; у розробці системи завдань для створення актуальних соціокультурних проєктів студентами коледжів у музеях, школах мистецтв, закладах загальної середньої і позашкільної освіти.

Надані дослідницькі матеріали та розроблена система завдань можуть бути застосовані в ході розширення та вдосконалення змісту програм навчальних дисциплін і різних видів практик зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) у фахових коледжах культури і мистецтв, художньо-промислових коледжах та інститутах декоративного і прикладного мистецтва, для створення актуальних соціокультурних проєктів студентами коледжів у музеях, школах мистецтв, закладах загальної середньої і позашкільної освіти.

Проаналізований та систематизований матеріал дисертації подано відповідно до змісту в трьох розділах: розділ 1 «Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва як проблема теорії і практики наук про освіту», розділ 2 «Етапи процесу підготовки майбутніх фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України (80-і роки ХХ ст. – поч. ХХІ століття)»; розділ 3 «Напрями впровадження результатів дослідження в практику діяльності навчальних закладів і соціокультурних установ підготовки фахівців ДУМ» і відповідних підрозділах. У кожному розділі дисертаційної роботи висвітлені самостійні питання, а в підрозділах – їхні окремі частини.

Ключові слова: професійна освіта, декоративно-прикладне мистецтво, підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва, навчальні заклади України, національна система виховання, надбання професійної підготовки, зміст і технології підготовки, навчально-методична література, 80-і роки ХХ століття – початок ХХІ століття.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Майструк Н., Тетянін І. Декоративно-ужиткове мистецтво як предмет вивчення в Україні: аспекти змісту фахової підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 10 (134). С. 285–295.

2. Майструк Н. М., Кравченко Л. М. Historical aspects of the training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Вип. 1(54). 2024. С. 245–250.

3. Майструк Н. Pottery centers and schools in Ukraine: educational and professional potential. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. Полтава, 2023. Вип. 14. С. 65–72.

4. Майструк Н. Освітньо-професійний потенціал провідних гончарських осередків та шкіл України. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. Полтава, 2021. Вип. 9-10. С. 122–129.

5. Майструк Н. М., Кравченко Л. М. Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України: *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. Полтава, 2020. Вип. 8. С. 121–127.

ABSTRACT

Maistruk N.M. Training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine (the 80s of the 20th century – the beginning of the 21st century). – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 015 Professional education (by specialization), fields of knowledge 01 Education/Pedagogy. – Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, MES of Ukraine, Poltava, 2024.

The dissertation is devoted to a step-by-step generalization of the content, educational and methodological acquisitions, and trends in the training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine in the 80s of the 20th century – at the beginning of the 21st century, outlining the directions of their implementation in the socio-cultural sphere of modernity.

The relevance of the topic of the dissertation lies in the fact that the modernization of the professional education system in Ukraine is a critically

important aspect of society development, which strives to integrate the historical achievements of continuous education into the process of training and professional improvement of modern specialists. Professional training through the means of a wide range of educational levels – from secondary and secondary special (pre-professional) education to higher, post-graduate education and self-education takes place throughout a person's life, and those institutions in which the foundations of professional development of the individual are laid based on early professionalization are of particular importance.

Training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine in the 80s of the 20th century – beginning of the 21st century reflects the general trends of the modernization of the educational system, the need to adapt to changing socio-cultural conditions, and the challenges of globalization because the decorative and applied arts are crucial features of the cultural identity of Ukrainians, it determines the implementation of traditional methods in combination with modern technologies and educational strategies.

The object of the research is the professional training of decorative and applied arts specialists in educational institutions in Ukraine.

The subject of the research is the process of training decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine since its inception in the early 80s of the 20th century to modern times.

The research chronological framework is due to the beginning of the training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine in 1982-83 and clarifying its current state indicated at the start of the 20th century.

The objectives are defined as the following: to find out the methodological principles and source base of the research, to find out the peculiarities of the previous period of educational institutions formation in Ukraine in the field of decorative and applied arts; to substantiate the stages and acquisition of the process of training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine in the period chosen for the study; to gradually generalize the content and

educational and methodological support of decorative and applied arts in educational institutions of Ukraine; to identify the leading trends and organizational and pedagogical features of the experience of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine in the selected period, to develop directions for their implementation and implementation in the modern socio-cultural sphere.

In the dissertation, for the first time, the methodological foundations and the source base of the research have been determined using historical and pedagogical analysis; the peculiarities (ideological involvement of art education; understanding of the field of art education as an applied aspect of the creative activity of artists; certain leveling of deep ethno-cultural traditions in the conditions of mass production) of the previous formation of educational institutions have been clarified for the field of decorative and applied arts; the stages have been substantiated (I – unified-artistic; formation of training of decorative and applied arts specialists in the context of changes in the Soviet art education system – 1982-1990; II – national-revival; restoration of national foundations and traditions of folk decorative and applied arts – 1991-2003; III – competence-professional; development of creative assets of the previous stages of training in the context of competence-creative technologies for the implementation of the tasks of formation of decorative and applied arts specialists – 2004-2016 industrial technical schools, schools of applied and decorative arts, which at the beginning of the 21st century became professional colleges; the leading trends and organizational-pedagogical features of the experience of the training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine in the selected period have been identified, the directions of their implementation (educational-intellectual, educational-technological, socio-cultural) and implementation in modern socio-cultural and educational spheres have been developed; the concepts of «decorative and applied arts specialist», «training of decorative and applied arts specialist», «educational institutions for the training of decorative and applied arts specialist» have been clarified.

The main provisions of the work were presented at the scientific and methodological seminars of the Departments of Cultural Studies, General Pedagogy, and Andragogy, the academic council of Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (2019-2024); tested at scientific-practical and scientific events.

The practical significance of the obtained research results is in the implementation of theoretical conclusions and the usage of archival data and legal sources to improve the programs of educational disciplines and various types of practices in professional colleges of culture and arts, artistic and industrial colleges and institutes of decorative and applied arts; in the integration of the received information from the problem to the content of cultural, artistic, socio-humanitarian, educational disciplines; in the development of a system of tasks for the creation of relevant socio-cultural projects by college students in museums, art schools, institutions of general secondary and extracurricular education.

The provided research materials and the developed system of tasks can be applied in the course of expanding and improving the content of programs of educational disciplines and various types of practices in the specialty 015 Professional education (by specialization) in professional colleges of culture and arts, artistic and industrial colleges and institutes of decorative and applied arts, for the creation of relevant socio-cultural projects by college students in museums, art schools, institutions of general secondary and extracurricular education.

The analyzed and systematized material of the dissertation is presented by the content in separate sections: section 1 «Training of decorative and applied arts specialists as a problem of theory and practice of educational sciences», section 2 «Stages of the process of training future decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine (the 80s of the 20th century – the beginning of the 21st century)»; section 3 «Directions of the implementation of research results in the practice of activities of educational institutions and socio-cultural institutions

for the training of decorative and applied arts specialists» and subdivisions. Independent questions are covered in each section of the dissertation, and their parts are covered in subsections.

Keywords: professional education, decorative and applied arts, training of decorative and applied art specialists, educational institutions of Ukraine, national education system, acquisition of professional training, content and technologies of training, educational and methodological literature, the 80s of the 20th century – the beginning of the 21st century.

LIST OF THE APPLICANT’S PUBLICATIONS ON THE TOPIC OF THE THESIS

Research papers in which the main research results of the thesis are published

1. Mastruk N., Tetianin I. Decorative and applied art as a subject of study in Ukraine: aspects of the content of professional training. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. 2023. № 10 (134). P. 285–295.
2. Mastruk N. M., Kravchenko L. M. Historical aspects of the training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine *Oleksandr dovzhenko hlukhiv national pedagogical university bulletin. Series: pedagogical sciences*. Issue 1(54). 2024. P. 245–250.
3. Mastruk N. Pottery centers and schools in Ukraine: educational and professional potential. *Ukrainian professional education = Ukrainian professional education*. Poltava, 2023. Issue 14. P. 65–72.
4. Mastruk N. Educational and professional potential of pottery centers and schools in Ukraine. *Ukrainian professional education = Ukrainian professional education*. Poltava, 2021. Issue 9-10. P. 122–129.
5. Mastruk N. M., Kravchenko L. M. Training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine: historical aspect. *Ukrainian professional education = Ukrainian professional education*. Poltava, 2020. Issue 8. P. 121–127.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПРОБЛЕМА ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ НАУК ПРО ОСВІТУ	22
1.1. Методологічні основи підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в українських освітніх установах	22
1.2. Характеристика джерельної бази дослідження в сфері декоративно-ужиткового мистецтва в Україні	37
1.3. Художньо-виробничі та професійно-освітні надбання попереднього періоду дослідження проблеми.....	53
Висновки до першого розділу.....	69
РОЗДІЛ 2. ЕТАПИ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (80-і РОКИ ХХ СТ. – ПОЧ. ХХІ СТОЛІТТЯ).....	75
2.1. Уніфіковано-мистецький етап становлення підготовки фахівців ДУМ у руслі змін радянської системи освіти (1982-1990 рр.).....	75
2.2. Національно-відроджувальний етап підготовки фахівців ДУМ (1991-2003 рр.).....	85
2.3. Компетентнісно-професійний етап підготовки фахівців ДУМ у навчальних закладах України (2004-20016 рр.).....	97
Висновки до другого розділу.....	111
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УСТАНОВ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДУМ.....	120
3.1. Освітньо-технологічний напрям впровадження результатів дослідження в навчальних закладах України.....	120

	12
3.2. Просвітницько-інтелектуальний напрям упровадження	
результатів досліджень.....	135
Висновки до третього розділу	153
ВИСНОВКИ	155
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	158
ДОДАТКИ.....	176

ВСТУП

Актуальність дослідження підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України, особливо у період 1980-х років ХХ століття – на початку ХХІ століття, зумовлена ключовими пріоритетами національної системи освіти, зосередженістю на формуванні інтелектуальної та мистецької еліти, здатної до неперервного творчого розвитку, інновацій та самовдосконалення. Значення такої освіти виходить за рамки здобуття лише фахових навичок, охоплюючи розвиток духовних, естетичних та креативних аспектів особистості, підкріплених високим рівнем художньо-професійної культури.

Основоположними для цього напрямку освіти стали концептуальні документи, такі як Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про професійний розвиток працівників» (2012), «Про культуру» (2011), «Про фахову передвищу освіту» (2019), а також Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів; започатковані в яких нормативно-правові засади розглядають професійну підготовку фахівців ДУМ як відкриту, динамічну систему, що інтегрує фахово-мистецькі, ціннісно-естетичні, художньо-творчі, культурно-просвітницькі та народно-аматорські досягнення в єдине розвивальне середовище.

У центрі цієї системи освіти знаходиться фахівець декоративно-ужиткового мистецтва, що володіє не лише спеціалізованими технологіями, але й глибоким розумінням обраної галузі як особливої сфери соціокультурної практики. Таким чином, дослідження підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в Україні обраного періоду є вкрай важливим для розуміння того, як освітній процес міг адаптуватися до викликів свого часу, а також для визначення траєкторій подальшого розвитку мистецької освіти в контексті сучасних глобалізаційних та інноваційних процесів.

Модернізація системи професійної освіти в Україні є критично важливим аспектом розвитку суспільства, що прагне до інтеграції історичних досягнень неперервної освіти в процес підготовки та професійного вдосконалення сучасних фахівців. Фахова підготовка засобами широкого спектру освітніх рівнів – від середньої і середньої спеціальної (передфахової) освіти до вищої, післядипломної освіти та самоосвіти, відбувається впродовж усього життя людини, причому особливого значення набувають ті заклади, в яких на засадах ранньої професіоналізації закладено основи професійного розвитку особистості.

Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України у 80-і роки ХХ ст. – поч. ХХІ ст. відображає загальні тенденції модернізації освітньої системи, необхідність адаптації до змінних соціокультурних умов та викликів глобалізації, адже саме декоративно-ужиткове мистецтво є важливою ознакою культурної ідентичності українців, зумовлює впровадження традиційних методик у поєднанні з сучасними технологіями та освітніми стратегіями.

У зазначеному контексті набувають актуальності дослідження, спрямовані на аналіз історико-педагогічних аспектів підготовки фахівців ДУМ (декоративно-ужиткового мистецтва) в навчальних закладах України, зокрема – у художньо-промислових технікумах та коледжах (училищах культури і мистецтв) на різних етапах розвитку суспільства. Узагальнення кращих зразків прогресивного історичного досвіду підготовки, особливо в обраний для дослідження період, який характеризується значними змінами в організаційній структурі, змісті та технологіях освіти, стає значущим для розуміння поточних тенденцій та викликів; аналіз історичного досвіду і сучасних практик у сфері підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в Україні є не лише засобом вивчення минулого, але й основою для розробки стратегій подальшого розвитку освітньої системи в сфері ДУМ, здатної відповідати сучасним стандартам і викликам.

Відомі вчені, такі як В. Андрущенко, Р. Винничук, В. Виткалов, І. Зязюн, В. Кремень, О. Лук'яненко, Л. Кравченко, О. Пономарьов, Л. Петренко, Л. Руденко, О. Чернявська та інші внесли значний вклад у дослідження такої проблематики, аналізуючи діяльність навчальних і позашкільних закладів культури та освіти в галузях ДУМ, музики, образотворчого мистецтва, хореографії; відзначили потребу раціоналізації управління цими закладами, адаптації їх до ринкових умов, особливостей надання освітніх послуг та досягнення світових стандартів підготовки.

У період 80-х років ХХ століття – до початку ХХІ століття, який характеризується значними соціальними, економічними та культурними змінами в Україні, роль навчальних закладів підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва набуває особливого значення, тому дослідження історико-педагогічних аспектів їх діяльності, узагальнення прогресивних надбань та розробка напрямів подальшого розвитку є гостро необхідними для формування ефективної системи художньо-професійної освіти, здатної забезпечити високий рівень підготовки фахівців, які відповідають сучасним викликам у сфері технологій і виробництва зразків ДПМ (декоративно-прикладного мистецтва).

Значний інтерес має історіографічний аналіз проблематики, що була предметом дослідження в роботах таких учених, як О. Адаменко, Л. Березівська, М. Близнюк, Л. Ваховський, В. та С. Виткалови, С. Волков, Л. Оршанський, Р. Мотиль, Ю. Срібна, О. Сухомлинська, В. Титаренко, Є. Хриков, О. Школьна та інших. Ці дослідження вказують на високу актуальність проблеми, проте водночас виявляють майже повну відсутність систематизованої інформації стосовно історичних аспектів професійної підготовки фахівців ДУМ у навчальних закладах України в зазначений період.

Окреслена прогалина у дослідницькому полі підкреслює необхідність подальшого цілеспрямованого аналітичного пошуку, який би включав

вивчення, узагальнення та систематизацію історико-педагогічних даних, архівних матеріалів та зразків творчої діяльності випускників, що дозволило б виокремити ключові традиційні та інноваційні аспекти змісту й організації навчального процесу, засновуючись на сучасних наукових підходах та тенденціях у сфері декоративно-прикладного мистецтва. Отже, вивчення історії та сучасних тенденцій у підготовці фахівців цієї сфери відкриває нові перспективи для розвитку освітніх програм, що відповідають викликам і потребам українського суспільства.

Водночас з'ясуємо низку суперечностей, що потребують уваги, між:

– запитом та вимогами суспільства до компетентного фахівця декоративно-ужиткового мистецтва та недостатньою узагальненістю досвіду підготовки упродовж усього періоду її становлення й розвитку (поч. 80-х років ХХІ ст. – до наших днів);

– необхідністю сучасної науки і практики в реалізації традиційних й інноваційних методик і технологій підготовки фахівців ДУМ та низьким рівнем урахування перевірених часом методів і підходів до підготовки, що склалися історично;

– загалом задовільним станом особистісно-професійних навичок фахівців та відсутністю систематизації провідних тенденцій розвитку спеціальності на засадах сучасних наукових підходів.

Актуальність дослідження підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України додатково ґрунтується на потребі розв'язання зазначених суперечностей, що важливо для соціально-економічного та національно-культурного розвитку держави. Тому вибір теми дослідження **«Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України (80-і роки ХХ століття – початок ХХІ століття)»** є відповіддю на актуальні потреби суспільства та галузі культури і мистецтва, підкреслюючи необхідність глибокого аналізу, узагальнення та впровадження історичних надбань і досвіду підготовки фахівців декоративно-ужиткової сфери.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи є плановою в структурі науково-дослідницьких тем кафедри культурології «Методолого-теоретичні основи та організаційно-методичні механізми модернізації системи освіти Полтавщини» (державний реєстраційний № 0116U002583) і «Концептуальні та технологічні основи інтеграції культурологічного й освітологічного знання в умовах професійної підготовки фахівців» (державний реєстраційний № 0122U200893) Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Тему дисертації затверджено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 2 від 01.10.2018 р.).

Мета дослідження – поетапно узагальнити зміст, навчально-методичні надбання і тенденції підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в освітніх закладах України у 80-х роках ХХ століття – на початку ХХІ століття, окреслити напрями їх реалізацій в соціокультурній сфері сучасності.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. З'ясувати методологічні засади та джерельну базу дослідження, особливості попереднього періоду становлення навчальних закладів України для сфери декоративно-ужиткового мистецтва.

2. Обґрунтувати етапи і надбання процесу підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України в обраний для дослідження період.

3. Узагальнити поетапно зміст та навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України.

4. Виявити провідні тенденції й організаційно-педагогічні ознаки досвіду підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України в обраний період, розробити напрями їх реалізації й упровадження в сучасній соціокультурній сфері.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України.

Предмет дослідження – процес підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України від зародження на початку 80-х років ХХ ст. до сучасності (поч. ХХ ст.).

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс *методів* науково-педагогічного дослідження: *теоретичні*: історико-ретроспективний, бібліографічний, праксиметричний, бібліометричний, порівняльний, історіографічний, контент-аналіз – для систематизації й узагальнення наукової, навчально-методичної літератури та вивчення архівних джерел із метою уточнення основних понять і визначення етапів розвитку підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України (80-і роки ХХ – початок ХХІ століття); прогностичний метод – для встановлення доцільності й можливостей утілення виявлених ідей і досвіду в сучасних умовах системи фахової освіти з ДУМ; хронологічний метод – для забезпечення поетапного підтвердження достовірності отриманих результатів і висновків; *емпіричні*: опитування (інтерв'ювання та анкетування), спостереження, експертні оцінки – для ефективності впровадження результатів у обраних навчальних закладах, формулювання напрямів їх використання в сучасній професійній освіті та соціокультурній сфері.

Наукова новизна дослідження, присвяченого підготовці фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України 80-х років ХХ століття – початку ХХІ століття, має кілька аспектів, що визначають його внесок у розвиток наукової думки у цій галузі:

– *вперше* засобами історико-педагогічного аналізу визначено методологічні основи та джерельну базу дослідження, з'ясовано особливості (ідеологічна заангажованість мистецької освіти; розуміння сфери ДУМ як прикладного аспекту творчої діяльності митців; певне нівелювання глибинних етнокультурних традицій в умовах масового виробництва)

попереднього періоду становлення навчальних закладів для сфери декоративно-ужиткового мистецтва; обґрунтовано етапи (I – уніфіковано-мистецький; становлення підготовки фахівців ДПМ у контексті змін радянської системи мистецької освіти – 1982-1990 рр.; II – національно-відроджувальний; відновлення національних засад і традицій народного декоративно-ужиткового мистецтва 1991-2003 рр.; III – компетентнісно-професійний; розвиток творчих надбань попередніх етапів підготовки у контексті компетентнісно-креативних технологій реалізацій завдань формування фахівців ДУМ – 2004-2016 рр.); поетапно узагальнено зміст та навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців ДУМ у навчальних закладах України – училищах культури, художньо-промислових технікумах, училищах прикладного та декоративного мистецтва, які на початку ХХІ ст. стали фаховими коледжами; виявлено провідні тенденції й організаційно-педагогічні ознаки досвіду підготовки фахівців ДУМ в навчальних закладах України в обраний період, розроблено напрями їх реалізації (просвітницько-інтелектуальний, освітньо-технологічний, соціокультурний) й упровадження в сучасній соціокультурній та освітніх сферах;

– *уточнено* поняття «фахівець декоративно-ужиткового мистецтва», «навчальні заклади підготовки фахівців ДУМ»;

– *конкретизовано* поняття «підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах» як багатоаспектну, здатну до саморозвитку і самоорганізації систему, яка інтегрує світові та національні культурні цінності, творчі досягнення та практичний досвід народних промислів у художньо-професійну освіту, спрямовану на збереження та розширення соціокультурних надбань;

– *дістали* подальшого розвитку ідеї стосовно піднесення якості підготовки в навчальних закладах України, зокрема, коледжах (училищах) культури і мистецтв й художньо-промислових коледжах та інститутах, які формують основу для подальшого професійного розвитку особистості в сфері ДУМ.

Практичне значення роботи міститься в реалізації теоретичних висновків та використанні архівних даних і нормативно-правових джерел для вдосконалення програм навчальних дисциплін і різних видів практик у фахових коледжах культури і мистецтв, художньо-промислових коледжах та інститутах декоративного і прикладного мистецтва; в інтеграції отриманої інформації з проблеми до змісту культурологічних, мистецьких, соціально-гуманітарних навчальних дисциплін; у розробці системи завдань для створення актуальних соціокультурних проєктів студентами коледжів у музеях, школах мистецтв, закладах загальної середньої і позашкільної освіти.

Матеріали дисертаційної роботи, інтегровані до змісту й художньо-професійних технологій підготовки, слугуватимуть для формування фахових компетентностей студентів художньо-промислових коледжів, розвитку цінностей професії та спеціалізацій майбутніх фахівців декоративно-ужиткового мистецтва, а також створення методичних матеріалів для роботи з викладачами.

Результати дослідження впроваджено в Олександрійському фаховому коледжі культури і мистецтв (довідка №84 від 15 березня 2024 року); Косівському фаховому коледжі прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв (довідка №2084 від 11 березня 2024 року); Миргородському фаховому коледжі імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (довідка № 131 від 01 квітня 2024 року).

Особистий внесок автора в спільних з Л. Кравченко публікаціях [2; 5] полягає в обґрунтуванні тенденцій розвитку окремих видів керамічного виробництва в період, що передував обраному для дослідження; у публікації з І. Тетяніним [1] – у розробці історичних аспектів застосування технологій ДПМ.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи обговорено на засіданнях ученої ради, кафедри культурології Полтавського

національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, апробовано у виступах на науково-практичних конференціях:

міжнародних: «Актуальні проблеми сучасного культурно-освітнього простору» (Полтава, 2019 р.); «Науково-дослідна робота у системі підготовки фахівців-педагогів у природничій, технологічній і комп'ютерній галузях» (Бердянськ, 2019 р.); «Традиційні шляхи і засоби народного виховного впливу на особистість в українській етнопедагогіці» (Полтава, 2021 р.); «Управлінська майстерність керівника навчального закладу» (Полтава, 2022 р.); «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації» (Полтава, 2022 р.);

усеукраїнських: «Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм» (Кременчук, 2019 р.); «Трансформації вищої педагогічної освіти: світовий і управлінський контекст» (Полтава, 2021 р.), «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» (Полтава, 2022 р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 5 публікаціях, з них – 3 статті у наукових фахових виданнях України, 2 – в інших виданнях (2 публікації видано англійською мовою).

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (192 найменування), 9 додатків. Загальний обсяг дисертації 229 сторінок, із яких 157 основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПРОБЛЕМА ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ НАУК ПРО ОСВІТУ

У розділі визначено методологічні основи підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва (ДУМ) в українських освітніх установах; проведено характеристику джерельної бази дослідження в сфері декоративно-ужиткового мистецтва України; охарактеризовано художньо-виробничі та професійно-освітні надбання попереднього періоду дослідження проблеми.

1.1. Методологічні основи підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в українських освітніх установах

Модернізація системи професійної освіти України, реалізація нею завдань Болонського процесу, сучасні вимоги нормативних документів актуалізують проблему визначення соціально-філософських і освітніх засад формування нових світоглядних орієнтирів, стимулюють зміну освітньої парадигми (Айзенбарт, 2017; Батечко, 2016). Така зміна «парадигми освіти, універсальної та загальнолюдської за своєю природою», акцентує передовсім засади «філософії глобальної освіти», до яких учені відносять критичне мислення, розуміння та знання інших культур, вміння самостійно розв'язувати проблемні ситуації, гуманістичне світобачення та відповідні форми діяльності, уміння орієнтуватися на інтереси інших людей (Беспалько, 1989; Васянович, Дегтярьова, Клос, 1998; Громовий, 1998). Стратегію діяльності фахових навчальних закладів нині спрямовано як на завершення професійної освіти, так і на створення фундаменту майбутньої професійної самореалізації, формування готовності особистості до неперервного поновлення знань, саморозвитку тих якостей, що сприятимуть

самовдосконаленню фахівця впродовж усієї професійної діяльності (Бодальов, 1995; Бондаревская, Кульневич, 1999; Винничук, 2022).

Сучасна освітня парадигма потребує пошуку наукових підходів до підготовки фахівців творчих спеціальностей, спрямування освітнього процесу на розвиток у суб'єктів професійної підготовки критичного мислення, креативних здібностей, розвитку особливих якостей, необхідних для визначення ними власного «Я» в соціальному й професійному середовищах майбутньої фахової діяльності, досягнення кожним своїх життєвих цілей; тому необхідною вбачаємо методологію, зорієнтовану на поліпарадигмальне сприйняття обраної наукової проблеми, що надасть дослідженню оптимальності, динамізму, послідовності та цілісності (Быстрицкий, 1992; Кравченко, 1996).

У ході проведення кожного історико-педагогічного дослідження виникає потреба вирішення низки завдань методологічного характеру, серед яких:

- осмислення, пояснення й оцінка історико-педагогічних фактів і подій, систематизація історико-педагогічного матеріалу, побудова відповідних основ класифікації провідних процесів і явищ у руслі обраної проблеми;

- визначення системи дослідницьких установок, на основі яких здійснюватиметься виявлення закономірностей і механізмів генези професійних знань у їх науковому та просвітницькому проявах;

- пошук і пояснення наукових підходів до виявлення проблемних аспектів і системних зв'язків у предметному полі дослідження, його ціннісно-сміслових параметрів;

- формування системи засобів дослідження, адекватних обраній концептуальній теоретичній базі й специфіці історико-педагогічної проблеми, що досліджується (Виткалов, 2022; Виткалов В., Виткалов С., 2019; Чернявська, 2020).

Оскільки пріоритетними напрямками гуманізації системи професійної освіти нині є орієнтири на ціннісно-розумовий та морально-естетичний вектори навчання, то необхідним є внесення в освітній процес елементів духовної самобутності. Сучасна професійна освіта у сфері культури та мистецтва ґрунтується на ідеях гуманістичної парадигми: антропоцентризму, цілісності як єдності світу й людини, гуманізації освіти, загальнокультурного розвитку, саморозвитку (Виткалов, Куклінська, 2020). У цьому контексті вченими переосмислено мету й технології підготовки фахівців в умовах професійної освіти; потрібно не лише вдосконалювати обсяги професійних знань, умінь і навичок, а й цілеспрямовано формувати основи становлення особистості: ціннісні естетичні орієнтації, спонукальну (мотиваційно-потребнісну сферу) й виконавську регуляцію (професійні знання, вміння й навички) (Чернявська, Чечотка, 2022). Учені акцентують увагу на потребі такої освітньої парадигми, коли формування індивідуальної самодостатньої особистості зумовлює високу духовність, активну громадянську позицію, здатність приймати самостійні відповідальні рішення й діяти творчо, потребу неперервного підвищення професійного й загальнокультурного рівнів. Оновлене теоретичне обґрунтування складників процесу професійної підготовки в площині гуманістичної парадигми зумовлює завдання якісно іншої освіти, ніж у традиційній педагогіці, акцентує аспекти «індивідуалізації й диференціації навчання, радості учіння, процесу творчості» (*Неперервна професійна освіта ...*, 2000, с. 217), в центрі освітнього процесу розглядають не здобувача, що засвоює готові знання, а особистість, яка пізнає світ і себе в майбутній професії, тим паче такій творчій, як фахівець декоративно-ужиткового мистецтва (Платнов, 1979). Це передбачає зміну орієнтації освіти в суб'єктну площину, адже нині потрібні самодостатні фахівці, які мають повну свободу реалізації креативної особистості, що є провідною умовою творчої професійної діяльності з успіхом. Домінувальною в процесі підготовки стає людина як суб'єкт освітнього формування фахівця. За таких

обставин професійна освіта, спираючись на антропологічні засади, має забезпечувати гуманні відносини в освітньому середовищі, визначати засоби формування світогляду й емоційних якостей особистостей, які взаємодіють у цьому середовищі (Вітковська, 2001; Герасименко, 1998; Ільїна, 1984).

Міждисциплінарні аспекти гуманістичної парадигми, на думку О. Дубасенюк, інтегрують воєдино універсальні та фундаментальні властивості світу, притаманні всім його предметам і явищам (Дубасенюк, 2013). Такий методологічний орієнтир відповідає сучасним уявленням про розвиток науки й освіти, оскільки парадигма завжди передуює науковій теорії: коли явище в процесі еволюції суперечить парадигмі, то воно або зникає, або приводить до переосмислення усталених принципів та до зміни самої парадигми. Кожна освітня парадигма в історії проходила декілька етапів: становлення, завершення і статика; водночас у глибинах старої парадигми виникають нові ідеї, принципи, відбувається переосмислення основних понять і зв'язків, народжується нова парадигма (Зязюн, 2008).

До першочергових завдань робіт з історії педагогіки нині науковці відносять завдання формування цілісних методологічних програм досліджень, що узгоджують певну сукупність підходів, методик і процедур, правил вивчення вищих форм теоретичного знання – педагогічні теорії і концепції, пояснення понять і категорій історії освіти як самостійної галузі наукового знання; необхідність вирішення накопичених проблем, які належать до сутності, структури й специфіки історико-педагогічного пізнання, до його внутрішньої логіки та принципів (Гнізділова, 2011; Штейнер, 1998).

Багатогранні аспекти професійної освіти знаходимо в працях вітчизняних учених В. Андрущенка (Андрущенко, Губерський, Михальченко, 2006), І. Зязюна (Зязюн, 1996), В. Кременя (Кремень, 2012), Н. Ничкало (філософія неперервної освіти) (Ничкало, Кудіна, 2002), Л. Вовк, І. Курляка, І. Лікарчука (історико-педагогічні питання неперервної освіти) (Семиченко, 2000), А. Алексюка (Алексюк, 1998), В. Бондаря,

С. Гончаренка Гончаренко, 2010), П. Підкасистого (дидактика професійної освіти) (Вихрущ, 2001), Р. Гуревича, О. Дубасенюк (Дубасенюк, 2013), Л. Кравченко (Кравченко, Степаненко, 2014; Майструк, Кравченко, 2020), А. Лігоцького, С. Сисоєвої (проблеми творчості й технологій у професійній освіті фахівців культури і мистецтв) (Сисоєва, Соколова, 2010).

Провідними шляхами забезпечення неперервності розвитку професійної освіти визначено:

– наступність змісту освіти та координація навчально-виховної діяльності на різних рівнях освіти;

– встановлення творчих і професійних зв'язків між вищими навчальними закладами, закладами післядипломної освіти, науковими установами, громадськими організаціями тощо (*Про затвердження Галузевої концепції ...*, 2013).

Водночас вивчення основних історико-педагогічних праць з проблеми дало змогу усвідомити, що для історії дослідження освітніх явищ властива постійна саморефлексія, яка є інструментом забезпечення неперервної висхідної генези; у різні історичні періоди предметом спеціального розгляду історії педагогіки і підготовки фахівців для галузей культури і мистецтва ставали питання наукової обґрунтованості й підвищення результативності досліджень, які проводилися, з'ясування місця й ролі таких праць у системі споріднених проблем, виявлення перспективності тих або інших шляхів розвитку (Майструк, Кравченко, 2024; Чернявська, 2019). Проте, якщо в центрі уваги дослідників перебували дві взаємопов'язані проблеми, що кардинально визначали її науковий статус (методологія історії наук про освіту загалом і методологія конкретного історико-педагогічного дослідження зокрема), то практичні надбання навчальних закладів підготовки фахівців ДПМ (ДУМ) вивчалися епізодично, в окремих фрагментарних розвідках, тому спостережено певну недостатність методологічного інструментарію, відсутність або нечітке пояснення базових теоретичних ідей,

неузгодженість теоретичних конструктів із реаліями часу, що стримує розвиток подібної проблематики. Існує поки що гостра необхідність постійного оновлення теоретико-методологічних засад і методик інтерпретації головних груп джерел, особливо – у професійній освіті декоративно-прикладного спрямування.

Неперервна професійна освіта – багатовимірне поняття, у якому відображено спосіб і стиль суспільно-індустріального буття людини в глобалізованому світі й у постіндустріальному суспільстві (філософський вимір), право людини на різні форми формальної й неформальної освіти, освітньо-професійні програми для здобуття кваліфікації, забезпечення академічної й професійної мобільності впродовж життя (соціальний вимір), розвитку її як особистості через освітні інституції, безперервність саморозвитку й самовдосконалення (моральний вимір) (Бирка, 2014; Поляков, 2008). Професійну підготовку фахівців культури та мистецтва в Україні науковці вважають складним і суперечливим процесом, що характеризується чергуванням періодів активізації та спаду; кожному з таких періодів притаманні свої проблеми та особливості, але кожен є важливим кроком до розбудови сучасної підготовки з ДУМ. І. Зязюн вважав перспективними варіанти неперервності професійної підготовки, коли типові освітні програми реалізуються в закладах освіти різних типів у цілісному професійному просторі регіону (Зязюн, 2008); Н. Ничкало підкреслюють, що в основу концепції неперервної професійної освіти покладені одвічні ідеї гуманізму, погляд на людину як на епіцентр життєдіяльності на планеті (Ничкало, Гончаренко, 2000); В. Семиченко покладає в основу якісної підготовки визначену ієрархію цінностей: пріоритетна мета – розвиток особистості, пошук індивідом свого місця в житті, у соціальній та професійно-рольовій структурі суспільства, професіоналізація як включення майбутнього фахівця у професійно-рольові відносини, спеціалізація як оволодіння окремими креативними технологіями (Семиченко, 2000).

Засадами формування системи методологічних підходів в дослідженні обраної проблеми розглянуто комплекс дослідницьких установок, спрямованих на виявлення й максимальне врахування сутності та специфіки різнопланових сторін історико-педагогічного процесу підготовки фахівців ДУМ й на забезпечення організації та проведення дослідження відповідно певних методологічних правил. У ході аналізу наукових праць з'ясовано, що сукупність методологічних підходів в історико-педагогічному дослідженні може бути представленою такими групами:

– універсальними загальнонауковими (системний, структурний, культуролог

ічний, акмеологічний, компетентнісний, синергетичний тощо), використання яких забезпечує необхідну якість дослідницької програми для відповідності вимогам науковості;

– парадигмальними, в основі яких лежать визнані концепції та теорії, що розкривають аспекти суспільного розвитку в обраний для дослідження період (поліпарадигмальний, антропологічний, аксіологічний, формаційний, цивілізаційний) та забезпечують формування дослідницьких поглядів на історико-педагогічний процес з позицій розуміння обраного аспекту професійної освіти як феномену, різнопланово вбудованого в систему суспільства;

– інструментальними підходами технологічного характеру, що надають алгоритми вирішення дослідницьких завдань (герменевтичний, проблемно-генетичний, онтологічний, біографічний, феноменологічний тощо) (Адаменко, 2013; Березівська, 2010; Ваховський, 2005; Ваховський, 2007; Садова, 2010).

Отже, ґрунтуємось на думці, що методологічний підхід в історико-педагогічному дослідженні забезпечує його гносеологічну цілісність, яка об'єднує дослідницькі установки й засоби вивчення об'єктів у структурі історико-педагогічної дійсності; такий підхід спрямовує розуміння логіки й

етапів розвитку освітнього процесу, регламентує відбір та інтерпретацію фактологічного матеріалу, закладає параметри оцінки досліджуваних освітніх явищ у динаміці й у змісті (Тетянін, Чернявська, 2023).

Ученими доведено, що наукові підходи як методологічна конструкція забезпечують функції дослідження:

– науково-світоглядну (сприяє оформленню дослідницьких установок на цілісне бачення об'єкту, на комплексне співвідношення його з соціально-історичною дійсністю, активізує різні рівні методологічного аналізу, акцентуючи увагу на відтворенні наукознавчих і світоглядних переконань суб'єкта пізнання);

– концептуалізації (дає можливість оформити концептуальну базу дослідження відповідно до сталих традицій і поглядів, обґрунтовує формування спільної стратегії дослідження відповідно до прийнятих парадигмальних принципів);

– технологізації (допомагає досягати науково коректних параметрів і характеристик результатів процесу пізнання; забезпечує вибір засобів, принципів, способів і прийомів вивчення об'єктів, відповідних концептуальній базі дослідження та його завданням) (Адаменко, 2011; Сухомлинська, 2003).

Аналіз основних положень наукових праць вітчизняних дослідників дав можливість узагальнити: хоча поняття наукового (методологічного) підходу має широку інтерпретацію в науковій літературі, його зміст вирізняється визначеністю залежно від поставлених завдань та передбачає різноманітні значення; інколи підхід повністю вичерпується вказівкою на вихідний стратегічний принцип, покладений в основу дослідження, або сукупність таких принципів, інколи ж він відображує систему спільних наукових або соціально детермінованих переконань суб'єкта пізнання, яких він прагне дотримуватися; подеколи використання обраного підходу передбачає застосування чітко узгодженого набору правил, прийомів, методів, що є способом чи умовою реалізації відповідних принципів (Хриков, 2006).

На часі аналіз тих сучасних наукових підходів, які уможливають побудову гнучкого інструментарію дослідження обраної проблеми підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва. Так, аксіологічний підхід дозволяє виокремити методологічні позиції дослідження професійної освіти з погляду цінностей гуманізації суспільства та формування відповідних цінностей особистості; системний підхід дає можливість досліджувати й моделювати процес професійного розвитку майбутніх фахівців ДУМ із позицій цілісності й взаємозумовленості його окремих складників; компетентнісний підхід забезпечує підґрунтя для виокремлення аспектів їхнього розвитку та майбутньої конкурентоздатності; акмеологічний підхід дає змогу обґрунтувати закономірності й точки успіху на шляху безперервного професійного розвитку майбутніх фахівців ДУМ впродовж тривалого періоду (Деркач, 2000; Лозовецька, 2011; Лук'яненко, Винничук, 2022).

Оскільки досліджуваний феномен є соціальною й своєрідним чином штучно організованою структурою, то навколо себе він на кожному етапі розвитку утворює освітній простір відповідно до певної моделі, яка визначає типи взаємозв'язків, очікувані результати, механізми перспектив; дотримання такої моделі є чітко детермінованим, а тому зміни, які відбуваються в суспільстві, враховуються недостатньо і, як наслідок, не можуть ефективно впливати на розвиток педагогічних систем (Батечко, 2016).

Названими підходами передбачено, що педагогічна система професійної підготовки фахівців ДУМ завжди відкрита, здатна до самопізнання (рефлексії), оскільки її елементи тісно пов'язані з інформаційними процесами суспільства, та залишається стійкою, якщо поставлені цілі повністю збігаються з отриманим кінцевим результатом. Якщо дослідження сутності процесу професійної підготовки з позицій системного підходу створює умови для розкриття потенційних можливостей будь-якої педагогічної системи, виявляє особливості й закономірності

навчання, розкриває його переваги й недоліки, то його застосування надає змогу уникнути багатьох недоліків еволюції педагогічної системи, а її переваги ефективно використати на практиці (Каплінський, 2017; Крупіна, 2018; Крупіна, Лисенко, 2017).

Подібні установки поділяємо на:

- розуміння професійної освіти фахівців ДУМ як складника наук про освіту, що розвиваються, яскравими характеристиками яких є внутрішній динамізм, відсутність фіксованої локалізації в рамках якоїсь однієї галузі, аксіологічний вимір і суб'єктивний характер;

- усвідомлення обраної ланки історико-педагогічного процесу як феномену практики освіти й педагогічної думки та чинника освітньо-культурних перетворень, елемента системи соціальної репродукції суспільства й важливої ознаки його існування на обраному етапі розвитку;

- адекватність добору принципів, методів, форм, прийомів історико-педагогічного дослідження обраній проблемі та історичному періодові;

- передбачення соціально-освітнього результату дослідження об'єкта (внеску в професійну освіту; вирішення певних проблем ДУМ) тощо;

- розуміння необхідності забезпечення досягнення тих параметрів дослідження, що відповідають вимогам науковості (Адаменко, 2009; Кулик, 2010; Сухомлинська, 1999, Сухомлинська, 2007; Прудченко, 2010).

Якщо системний підхід до побудови методологічного підґрунтя підготовки фахівців ДУМ у навчальних закладах України дозволяє логічно структурувати освітній процес цієї підготовки, то з приводу змістового наповнення цього процесу необхідно зосередити увагу на компетентнісному підході. У сучасних науково-педагогічних дослідженнях компетентнісний підхід є предметом вивчення та впровадження в систему професійної освіти багатьма науковцями – М. Бершадським, Н. Бібік, Б. Гершунським, Л. Кравченко, П. Підкасистим, О. Савченко, С. Сисоєвою, Ю. Татур та ін. Більшість дослідників (Л. Добровольська (Добровольська, 2001), В. Каплінський (Каплінський, 2017), В. Лозовецька (Лозовецька, 2011),

А. Поляков (Поляков, 2008) та ін.) вважають цей підхід таким, що глибоко відображає модернізаційні процеси професійної освіти, притаманні сучасній Європі. Проте аналіз наукових джерел засвідчує, що в педагогічній теорії допоки не сформувалася єдина думка щодо сутності компетентнісного підходу. У пропонованому дослідженні теоретичні висновки та основні положення компетентнісного підходу слугують підґрунтям аналізу історико-педагогічних чинників процесу професійної підготовки фахівців ДУМ в обраний для дослідження період, зокрема, при обґрунтуванні перспективних напрямів упровадження результатів дисертаційної роботи.

Цінності тлумачено як ті духовні феномени, що традиційно мають особистісний сенс, зорієнтовують людську поведінку та формують життєві й професійні установки; вони посідають особливе місце в структурі професійної компетентності майбутніх фахівців ДУМ, оскільки є своєрідною основою, на якій розвиваються всі інші компоненти професіоналізму, тому вважаємо необхідним застосування аксіологічного підходу до обґрунтування і розуміння методологічних засад підготовки фахівців ДУМ. Аксіологічний підхід (Р. Винничук, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, І. Ткачова та ін.) дозволяє конкретизувати методологічні аспекти дослідження з позицій закладених у них цінностей, професійних потреб, історичних джерел формування особистості майбутнього фахівця ДУМ. Сутність аксіологічного підходу до підготовки фахівців ДУМ міститься в орієнтації професійної освіти на наявність системи загальнолюдських і професійних цінностей, що визначають їхнє ставлення до світу, до своєї діяльності, до самого себе як людини й професіонала (Винничук, 2019; Винничук, 2022а; Винничук, 2022б; Зязюн, 2008; Кремень, 2012; Ткачев, 1987).

В. Кремень наголошує на необхідності переосмислення професійності праці, свідомості, цінностей, а разом із ними – влади, культури, ідеології тощо, які все ще розуміються й здійснюються без урахування світоглядних смислів ринкової економіки й енергій капіталу, помножених на людські

бажання та прагнення (Кремень, 2012), адже сучасна професійна освіта не повною мірою реалізує в системній цілісності проблему формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців, тому цілком закономірним є застосування аксіологічного підходу до вивчення освітніх явищ і глибинних процесів професійної підготовки майбутніх фахівців ДУМ.

Акмеологічний підхід як інструмент наукового пізнання зосереджується на вивченні закономірностей досягнення вершин успіху людиною (індивідом, особистістю, суб'єктом діяльності). Оскільки акмеологія вирішує низку значущих завдань: наукове висвітлення феноменології акме (від давньогрецького «акме» – вершина, розквіт), виявлення умов і чинників, що сприяють або перешкоджають рухові до таких вершин; розробка акмеологічних моделей професіоналізму й професіонала для різних класів професійної діяльності; створення акмеологічних технологій прогресивного розвитку особистості (*Словник психолого-педагогічних термінів ...*, 2001), то ідеї акмеології (А. Деркач (Деркач, 2000), Н. Кузьміна (Кузьміна, 1995) та ін.) стали підґрунтям дослідження сутності, структури та етапів формування професійної компетентності.

Значущим вважаємо те, що акмеологія ґрунтується на понятті соціально зумовленого характеру становлення особистості, але водночас передбачає її активну позицію у виборі тих видів професійної діяльності, які особистість виконує. Саме основні положення акмеології мають слугувати теоретичною основою аналізу концепцій підготовки майбутніх фахівців ДУМ у різні історичні періоди, а також для дослідження історичних моделей такої підготовки для застосування її прогресивних надбань у сучасний період (Гоноблін, 1965; Корнетов, 1994; Кравченко, Яремака, 2017).

Процес освіти завжди розглядали способом залучення людини до сучасної їй культури. За висловлюванням М. Когана, нині «необхідний такий стан усієї системи освіти, при якому ми дивилися б на студента не як на майбутнього фахівця, а як на майбутню освічену людину, яка хорошим

фахівцем, звичайно, повинна бути, але це тільки грань її цілісного буття» (Коган, 1990). Сучасний фахівець ДУМ – це людина, що володіє системним мисленням, здатна своїми діями не тільки досягати поставлених цілей, а й організувати необхідні умови життєдіяльності людей; ураховує взаємозв'язки інтересів суспільства, окремих груп і свої особистісні прагнення, а це можливо лише тоді, коли він володіє високою загальною культурою, системними знаннями про взаємодію людини з природою, суспільством, державою, чітко уявляє роль освітніх процесів і систем, значення своєї діяльності у світовому культурному процесі, в контекстах народної культури (Войтко, 1982; Кремень, 2008). Долучення майбутніх фахівців ДУМ до сучасної світової та вітчизняної культури є засобом формування в них духовності, адже морально-духовна діяльність є основою раннього особистісного освоєння професії.

Суспільно-культурна цілісність народу, цивілізації загалом, спадкоємність поколінь багато в чому зумовлені роллю культури як соціального інституту й професіонала як головної дійової в цьому особи; фахова підготовка стає засобом самореалізації творчої особистості, її самоствердження, розкриття всіх її сутнісних сил, тому для дослідження значущим є культурологічний науковий підхід, адже фахівець ДУМ є одночасно носієм і розповсюджувачем суспільно-історичного та творчомистецького досвіду (Руденко, 1998; Савченко, 2008). Майбутня професійна діяльність постійно пов'язується з моральною, естетичною, цивільно-правовою оцінкою дій і подій, постановкою завдань, прийняттям нестандартних рішень, вибором систем діяльності, стратегій поведінки, реалізацією креативних ідей, пошуком сенсу життя й окремих дій. Професійна культура як складник загальної культури існує в матеріальній та духовній формах; знання, теорії, концепції, накопичений людством досвід і вироблені професійно-етичні норми здавна розглядаються як духовні цінності професійної культури (*Актуальні питання організації ...*, 2018;

Аронов, 1989; Баллер, 1970; Бердяєв, 1932). Взаємозв'язок загальної та професійної культури фахівців ДУМ не викликає сумніву: професійна культура базується на загальній культурі і з урахуванням специфіки професійної креативно-творчої діяльності є частиною загальнолюдської культури, що інтегрує історико-педагогічний досвід і регулює сферу професійної взаємодії (Біблер, 1989).

Інструментально значущими для дослідження вважаємо також основні історико-педагогічні підходи, розроблені в працях М. Богуславського і О. Сухомлинської: біографічний підхід як такий спосіб аналізу джерел, за якого, наприклад, педагогічна біографія виступає, з одного боку, визначальним фактором творчості, а з іншого – віддзеркалює період, у який особистість жила і працювала. Біографічний підхід допомагає знайти причини появи й розвитку педагогічних ідей у різних фактах педагогічних біографій, побачити за нагромадженням емпіричних фактів певні закономірності (Сухомлинська, 2001, с. 14). Герменевтичний підхід полягає у «мистецтві розуміння», коментування, пояснення текстів у контексті розвитку культури й освіти певної історичної епохи; за цього підходу явища й факти творчої життєдіяльності визначених груп фахівців пізнаються через історико-культурні засади (Сухомлинська, 2001, с. 14). Інструментально історико-педагогічне дослідження має базуватися на феноменологічному підході, оскільки специфіка цього підходу полягає у відмові від будь-яких ідеалізацій, догматизму, упередженості й заданості, тобто, вона міститься в можливості незаангажованого власною свідомістю вченого опису процесу пізнання дійсності, наукових та публіцистичних текстів, відмові від міфів та стереотипів (Сухомлинська, 2007, с. 10-11). Цей підхід відображує значення суб'єктивного досвіду як основного вимірника сутності людської особистості, передбачає відмову від ідеалізації, догматизму, упередженості під час аналізу й опису наукових та педагогічних фактів (Сухомлинська, 2001, с. 14). Саме феноменологічний підхід, на переконання О. Сухомлинської, дає змогу продуктивно та ефективно проаналізувати й пояснити історико-педагогічний

матеріал, виявити закономірності освітнього характеру, розробити періодизацію досліджуваного явища й процесів, презентувати історико-педагогічне знання як елемент життя. Значення феноменологічного підходу як одного з провідних методологічних орієнтирів історико-педагогічних досліджень акцентує І. Прудченко, вважаючи, що феноменологічний підхід в такій групі досліджень належить до інструментальних підходів, які забезпечують функцію технологізації проблеми (Коменський, Локк, Руссо, Песталоці, 1989; Прудченко, 2010, с. 28).

Для дослідження вагомим є те, що феноменологічний науковий підхід спирається на життєвий досвід дослідника («життєвий світ»), забезпечуючи тим самим «переживання» ним об'єкта та предмета вивчення. Феноменологічний аналіз розвитку історичних аспектів професійної підготовки фахівців ДУМ передбачає виявлення різних форм і етапів їх розвитку з точки зору суб'єктного відтворення та розуміння.

Аналіз педагогічних обставин у феноменологічному розумінні передбачає вивчення та врахування специфічної наукової позиції кожного вченого, почуттів, переживань, людських якостей і відносин, які супроводжували наукову та практичну діяльність (Артюшенко, 2019). Суб'єктність визначається парними категоріями: знання – особистість ученого, знання – наукова традиція, знання – наукова спільнота тощо; при цьому підході акцент робиться на неоднозначності знання, його індивідуалізованості.

Отже, методологічно дослідження проблеми підготовки фахівців ДУМ в навчальних закладах України (80-і роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.) побудоване на гуманістичній, антропоцентричній особистісно зорієнтованій освітній парадигмі, концепціях «людини культури» і неперервності професійної освіти, інструментарії провідних наукових підходів: загальнонаукових (системний, культурологічний, компетентнісний, акмеологічний); інструментальних (герменевтичний, генетичний, феноменологічний). Це забезпечує концептуалізаційну, науково-світоглядну та технологічну функції дослідження.

1.2. Характеристика джерельної бази дослідження в сфері декоративно-ужиткового мистецтва в Україні

Відповідно до змінюваних запитів часу українська історико-педагогічна наука традиційно надає значної уваги формуванню й модернізації теоретико-методологічного контенту; спостережено прагнення вчених не лише зрозуміти, що відбувалося в обраній для досліджень сфері освітньої дійсності, але й осмислити цю практику в контексті тих або інших освітніх явищ і обставин, побудувати перспективу розвитку проблеми з позицій прогресу сучасної практики фахової освіти.

Аналіз комплексу праць із проблеми засвідчив, що вченими загалом обґрунтовано провідні ідеї методологічних підходів, організації досліджень, структурно-логічної побудови історико-педагогічного матеріалу, висвітлення й інтерпретації явищ і фактів, коректного вживання понять у контексті того або іншого історичного періоду; запропоновано загальні й специфічні закономірності вивчення історії освіти, логічно побудувати відповідні методологічні погляди й правила (О. Адаменко (Адаменко, 2011), Л. Березівська (Березівська, 2009), М. Богуславський (Богуславський, 1999), Л. Ваховський (Ваховський, 2005), С. Гончаренко (Гончаренко, 1997), Н. Гупан (Гупан, 2002), Н. Дічек (Дічек, 2006), І. Зайченко (Зайченко, 2010), О. Крушельницька (Крушельника, 2003; Крушельницька, 2006), В. Полонський (Полонський, 2007), О. Сухомлинська (Сухомлинська, 2001), Є. Хриков (Хриков, 2006) та ін.).

У ході дослідження проаналізовано праці українських учених (О. Голубець, Ю. Лащук, Р. Мотиль, О. Новицька, О. Школьна та ін.); з'ясовано, що глибинні історичні аспекти проблеми досліджували: Р. Мотиль (українська димлена кераміка XIX – поч. XXI ст., роботи професійних митців, що представляли цей вид декоративно-ужиткового мистецтва) (Мотиль, 2011; Мотиль-Шеремета, 1997); О. Новицька (українське народне мистецтво 1920-1980-х рр.) (Новицька, 2003а; Новицька, 2003б);

О. Клименко (розвиток українського гончарства у ХХ ст.; історія декоративного мистецтва України) (Клименко, Сержант, Істоміна, Гончар, Скрипнік, 2009); О. Школьна (історія виробництва фарфору-фаянсу України з середини XVII ст. до наших днів; формування стилістики українського фарфоро-фаянсового посуду наприкінці XVIII – на початку XIX ст.; типологія форм фарфорово-фаянсових виробів тощо) (Школьна, 2011; Школьна, 2013а). Матеріали з питань підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема, гончарного та порцелянового виробництв, віднайдено в Державному архіві Полтавської області, музеї та архіві Миргородського художньо-промислового коледжу імені М. В. Гоголя; досить широко представлені вони є в електронному ресурсі цього навчального закладу. Водночас висновок про зростаючий у суспільстві попит на відродження й використання товарів порцелянового виробництва зумовив дослідницький інтерес до історичних аспектів проблеми, тому проведено пошук кращих вітчизняних надбань підготовки майбутніх фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в мистецьких центрах і навчальних закладах України у різні часові періоди.

Аналіз наукових публікацій та комплексу захищених дисертацій з дотичних проблем дозволяє виокремити певні тенденції в дослідженні різних аспектів історико-педагогічної проблеми: перевага персоніфікованого висвітлення окремих питань історико-педагогічного процесу в діяльності середніх та спеціальних навчальних закладів через особистості відомих митців і педагогів, які тут працювали; звернення науковців до періоду ХХ ст. як досить плідного в розвитку педагогічної думки й освіти і потенційного через наявні джерельну базу й історіографічний опис проблем та можливості інтерпретації; тенденція до такого розгляду проблеми, коли в предметному дослідницькому полі з'явився регіональний складник (Східний регіон, Буковина, Галичина тощо) як віддиференційована частина розвитку історико-педагогічної науки; представлення в дисертаційних роботах нових

методологічних підходів, які існують у сучасній гуманітарній науці та екстраполюються на історико-освітню дійсність підготовки фахівців ДУМ.

Як уже зазначено, існує стійкий інтерес українських науковців до освітніх явищ і процесів ХХ століття, зокрема, до другої половини цього століття як періоду історико-педагогічних та наукознавчих досліджень. Дослідники історії науки стверджують, що цей період вніс у наукознавство багато нових ідей, у ці роки було здійснено наукові відкриття, віднайдено нові методології, поставлено питання, які раніше не обговорювалися в освітньо-науковому співтоваристві (*Хрестоматія з педагогіки ...*, 2011, с. 369-371). З початку 90-х років ХХ ст. наукознавство починає вводити до структури розв'язання проблем, явищ, технологій такий показник, як ступінь розробленості проблеми, її історіографію. Провідною тенденцією педагогічної науки обраного нами періоду стало введення історії актуальної проблеми до структури дослідження як методолого-теоретичної основи, від якої значною мірою залежить обґрунтування наукових міркувань автора як стимулу до побудови власної концепції на аналізі раніше набутого досвіду (*Маловідомі першоджерела української ...*, 2003). Ця тенденція закріпилася в науках про освіту загалом, і сьогодні фактично неможливо розпочати висвітлення жодної проблеми професійної підготовки, не з'ясувавши, що ж було зроблено до цього, від чого необхідно відштовхуватися, розвиваючи та розбудовуючи нове знання.

Оскільки якість історико-педагогічного дослідження значною мірою залежить від його джерельної бази, яка має забезпечити оптимальне охоплення найбільш істотних фактів у всій їх конкретності, то виконати це завдання можливо лише при відповідному доборі джерел, цілеспрямованості їх аналізу, ретельному обґрунтуванні методології й методики роботи із джерелами.

Джерельну базу як сукупність опублікованих та неопублікованих джерел стосовно обраної проблеми й періоду вважають тим фундаментом історико-педагогічних дисертацій, який забезпечує об'єктивний та

неупереджений аналіз і наукову джерелознавчу критику. Джерелознавча критика об'єднує групи методів: загальнонаукові (аналіз, синтез, історичний, логічний, ретроспективний, хронологічний); загальноісторичні (історико-генетичний, історико-хронологічний, історико-порівняльний, історико-типологічний, історико-системний) тощо, основними серед яких визначають джерелознавчий аналіз та джерелознавчий синтез; відповідно, в аналізі джерел виділяють аналітичну та синтетичну (синтезовану) критику. Аналітична критика є сукупністю обов'язкових елементів: визначення зовнішніх особливостей явища, доведення його автентичності (справжності); прочитання тексту джерела; установлення часу, місця, авторства, обставин і мотивів походження; тлумачення (інтерпретація) тексту; визначення вірогідності джерела, його надійності, наукової значущості. Синтетична критика ставить за мету на основі критичного аналізу джерел сформувати знаннєвий комплекс, який дасть можливість ученому отримати сукупність науково перевірених фактів із досліджуваної проблеми (Калакура, Войцехівська, Корольов, Павленко, Палієнко, 2003). Саме на таких підставах нами добиралися, класифікувалися й систематизувалися джерела з досліджуваної проблеми.

Спираючись на широке тлумачення терміну «джерельна база», розуміємо під джерельною базою ті джерела, використання яких дозволяє розв'язати завдання конкретного історико-педагогічного дослідження (*Великий тлумачний словник ...*, 2002). За рекомендаціями О. Адаменко типова структура джерельної бази історико-педагогічної роботи складається з трьох груп джерел: перша – це джерела, вивчення яких дозволяє обґрунтувати методологію дослідження; друга – джерела, які стають теоретичною основою дослідження (публікації й дисертації за проблемою дослідження); третя – автентичні джерела (першоджерела), що залежать від того, який історичний період досліджується в конкретній історико-педагогічній праці. Так, наприклад, якщо досліджується історія розвитку освіти в другій половині ХХ століття, то, на думку вченого, дослідження

архівних матеріалів не є обов'язковим, оскільки вся інформація щодо предмета такого дослідження переважно представлена у відкритих друкованих джерелах; щодо методів же – він радить звернутися до застосування вибіркового методу, котрий широко використовується у різних сферах професійної діяльності і свідоме застосування якого в історико-педагогічних дослідженнях дає змогу уникнути помилкових, необґрунтованих висновків та отримати цілком достовірну інформацію (Адаменко, 2013).

Головними поняттями вибіркового методу О. Адаменко виокремлює: «генеральну сукупність» (ГС), «вибіркoву сукупність», «одиниці відбору», «одиниці аналізу», «репрезентативність вибірки». ГС в історико-педагогічному дослідженні включає в себе всі без винятку документи, у яких відбито факти, що стосуються предмета дослідження; ВС – це спеціальним чином відібрана частина цих документів, причому документ у широкому сенсі розуміють як будь-який носій інформації, спеціально створений для її зберігання та передачі; імовірнісна вибірка з будь-якою технікою відбору (проста випадкова, систематична, серійна) стає стратифікованою, якщо процедурам відбору передують виділення у ГС певної кількості однорідних частин, які суттєво відрізняються одна від іншої й мають назву «страти». Ця диференціація всередині ГС на якісно однорідні групи змістовно пов'язана з предметом дослідження (Адаменко, 2013). Нами стратифікація здійснювалася за хронологічним принципом («документи радянського періоду», «документи часів незалежної України»), за видом матеріалів (офіційні та особисті), за походженням матеріалів (матеріали архівів і сайтів навчальних закладів, матеріали бібліотек – підручники, методичні посібники, списки рекомендованих джерел із дисциплін тощо).

Значення джерелознавства для педагогічних досліджень обґрунтували Л. Березівська, Н. Гупан, Н. Дічек, Е. Дніпров, І. Кулик, Д. Молоков, О. Петренко, О. Сухомлинська, В. Федяєва та ін. Історіографія – це наукова

дисципліна, яка вивчає генезу історичної науки, виникнення й розвиток історичної думки, процес нагромадження історичних знань, з'ясовує соціальну основу і соціальну функцію історичного пізнання, досліджує боротьбу в ній різних напрямів, течій, шкіл, концепцій, аналізує методи вивчення історичних джерел, висвітлює організацію й форми дослідницької роботи в галузі історії, сукупність досліджень, присвячених певному історичному періодові, окремій проблемі, темі, події (Кулик, 2010, с. 169). Засобом досягнення завдань історії освіти і педагогічної думки є історіографічний аналіз. Відповідно, педагогічну історіографію розглядають як галузь історії освіти (Молоков, 2013, с. 128). Категорії «педагогічна історіографія», «історіографія педагогічної думки» та «історіографія освіти» не є тотожними; до таких категорій відносимо також «історіографію професійної освіти».

До основних принципів педагогічної історіографії належать історизм, цілісність (системність), культуровідповідність і наукознавчий характер. Принцип історизму полягає в тому, що будь-яке історичне явище має розглядатися в розвитку на тлі чинників, що його зумовлюють; принцип цілісності (системності) орієнтує на необхідність підходити до вивчення кожного періоду або напрямку в розвитку історико-педагогічної науки як до сукупності взаємозалежних елементів обраного аспекту; культуровідповідність потребує врахування зв'язків культури з особистістю історика педагогіки, адже стан розвитку суспільства, в якому живе дослідник, відображається на результатах його творчої діяльності; наукознавчий характер дослідження міститься у вивченні закономірностей руху історико-педагогічної науки, з'ясуванні умов її розвитку, систематизації, напрямів і течій в історії освіти (Молоков, 2013, с. 128-130).

До методів педагогічної історіографії, які доцільно розглядати як сукупність розумових прийомів або способів вивчення минулого професійної освіти, дослідники відносять такі: порівняльно-історичний метод, метод

періодизації, хронологічний метод, термінологічні та лінгвістичні методи дослідження, контент-аналіз, порівняння і зіставлення, кроскультурний аналіз, математичні методи дослідження, джерелознавчий аналіз (Молоков, 2013, с. 130). Основним інструментом педагогічної історіографії є історіографічний аналіз. Як своєрідний метод дослідження історико-педагогічних проблем він має специфічні риси, оскільки дає можливість зосередитися на тому, як вивчалася і вивчається історія освіти, проаналізувати погляди джерел, які надають історико-педагогічні факти, на умовах, у яких працює історик педагогіки, впливові соціокультурного середовища на запропоновані ним ідеї. Особистість дослідника, пережиті ним емоції, особливості формування характеру – все це має значення для розуміння достовірності й об'єктивності результатів конкретних наукових пошуків (Молоков, 2013, с. 130), на які спираються наступні покоління вчених.

В українському наукознавстві спробу створити класифікацію джерел здійснив Н. Гупан (Гупан, 2002), на думку якого «просторово-часове й предметне розмаїття педагогічної реальності є об'єктивною основою для класифікацій історико-педагогічного знання» (Гупан, 2002, с. 16). Дослідник як спосіб упорядкування джерел запропонував систематизацію: «Якщо класифікація використовувалась нами з метою добору та розкриття внутрішнього зв'язку між різними типами джерел, то систематизація – для приведення всіх джерел у певну систему залежно від основної мети дослідження» (Гупан, 2002, с. 18). Згідно запропонованого вченим способу, історико-педагогічні джерела можуть бути систематизовані за трьома видами: *проблемно-тематичні, хронологічні й персоніфіковані*. Основні джерела дослідження, зорієнтовуючись на Д. Раскіна, Н. Гупан поділяє на оповідальні (наукові, публіцистичні, історичні праці), дидактичні (підручники та посібники) та документальні (державні документи: постанови і розпорядження урядів, резолюції окремих політичних партій та організацій

та ін.); як самостійні виокремлює публіцистичні статті та науково-популярні видання, у яких аналізувалися освітні явища і процеси минулого у зв'язку з актуальними подіями в культурі, освіті, житті суспільства загалом. Специфічним для професійно-освітньої групи джерел вважаємо те, що вони, відображуючи певний рівень розвитку історико-педагогічної думки і наукових знань у обраний для дисертації період, визначають своєрідну норму, мінімум систематизованих знань, які отримували покоління фахівців; водночас стали засобом документування рівня розвитку науки, засобом навчання, його результатом. З точки зору Н. Гупана, такі джерела є сполучною ланкою між оповідальними й документальними (Гупан, 2002).

Джерельну базу дослідження розвитку освіти в Україні у ХХ ст. Л. Березівська пропонує поділяти на такі групи: 1) інформаційні повідомлення, циркуляри, закони, накази, постанови, резолюції державних структур та реалізаторів урядової освітньої політики, Міністерства освіти УРСР; протоколи засідань спеціальних комісій при керівних органах освіти для розробки проєктів реформ, основоположного законодавства; опубліковані звіти керівних органів освіти, збірники учительських з'їздів, освітянських нарад, де обговорювалися змістові та процесуальні аспекти реформ; 2) документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань, Центрального державного історичного архіву в м. Києві, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського; 3) праці монографічного характеру, брошури, статті ініціаторів та очевидців тих чи інших освітніх реформ протягом досліджуваного періоду; 4) періодичні видання, на сторінках яких публікувалися освітні документи, праці педагогів і громадськості щодо діяльності освітньої галузі тощо (Березівська, 2009).

Учена наголошує: в історико-педагогічному дослідженні важливим є не стільки тлумачення змісту тексту, скільки інтерпретація джерела як явища культури. Дослідник зобов'язаний чітко усвідомлювати, у якій дослідницькій

ситуації він знаходиться; відокремлювати ту ситуацію, у якій він репродуктивно витлумачує джерело (прагне глибоко зрозуміти зміст, який вкладався в це джерело) від іншої, у якій він по-своєму інтерпретує отриману за допомогою цього підходу інформацію у зв'язку із сучасною йому реальністю (самостійно вибудовує актуальне розуміння реальності обраної проблеми, спираючись на отриману інформацію, дає власне тлумачення).

Вивчення обраної проблеми джерелознавчими засобами дало змогу одержати висновки щодо особливостей використання джерелознавчого методу пізнання минулого закладів підготовки фахівців ДУМ. Історіографічний аналіз змісту проблеми і періоду, визначення критеріїв добору, класифікація й використання різних типів джерел, врахування впливу історичних епох на зміст кожного джерела, джерелознавчий аналіз для одержання знання про потенційні можливості необхідної інформації стосовно переваг і недоліків фахової підготовки, відповідний синтез для з'ясування значення інформації щодо закріплення історично вагомих надбань підготовки сприяли ідентифікації й оцінюванню подій і процесів обраного періоду.

Аналіз дослідницької практики у представлених дисертаціях і наукових публікаціях свідчить, що вирішення завдань дослідження неможливе без подолання недоліків і труднощів загального характеру, пов'язаних із науковим осмисленням діяльності навчальних закладів із підготовки фахівців ДУМ як системного об'єкту; серед них – існуюча дотепер певна вузькість у розумінні наукового статусу історичних аспектів; елементаризм у трактуванні сутності, особливостей, різноплановості відповідного педагогічного знання; змішування й звужування смислових, змістових, діяльнісних планів у представленні даних з обраної проблеми; складність у визначенні мети, завдань і перспектив конкретного історико-педагогічного або практичного дослідження. Подоланню цих недоліків і труднощів об'єктивно сприятиме з'ясування напрямів аналізу історіографічних основ вивчення проблеми у провідних видах джерел.

У кінці ХХ – поч. ХХІ століття в руслі оновленої парадигми професійну освіту розглядають як потужну, розгалужену й значущу систему, що досліджує одну з найскладніших та найспецифічніших сфер людської діяльності. Саме культурі цивілізація відводить пріоритетне місце у вихованні й формуванні світогляду фахівця, покладаючи на неї місію рушія прогресу. Освічені в цій галузі люди стають продуктивною силою, основою розвитку духовних засад суспільства та й цивілізації загалом. Функціонування системи підготовки фахівців ДУМ пов'язане передовсім із діяльністю середніх спеціальних навчальних закладів (училищ культури) як таких, що успадкували глибинні культурно-просвітницькі традиції, тривалий період реалізували актуальні завдання збереження духовного багатства нації, формували естетичні основи особистості на засадах раннього професійного відбору впродовж значущих періодів розвитку вітчизняної системи професійної освіти (Майструк, 2021; Майструк, 2023).

У ХХ столітті в Україні було створено цілісну систему навчальних закладів, у яких проходило культурно-просвітницьке становлення творчої еліти, формувалися покоління фахівців, здатних зберегти і примножити вагомий надбання українського народу. У часи українського національного відродження ідеї гуманізму поставили перед цими закладами якісно нові завдання, необхідність виконання яких потребувала, з одного боку, термінового розв'язання, а з іншого – виваженості при ухваленні відповідних рішень у контекстах інтенсивних змін галузі культури. Перехід до ринкових відносин, динамічний розвиток суспільства у кін. ХХ – на поч. ХХІ століття вимагав від усіх закладів освіти в Україні пошуку нових принципів і технологій діяльності, використання всіх можливостей щодо швидкого саморегулювання, орієнтації на гуманні засади побудови відносин між усіма учасниками освітньо-виховного процесу (Лавриненко, 2000; Лещенко, 1996).

У науковій літературі останніх десятиліть існує помітний інтерес до вивчення проблем діяльності середніх спеціальних і вищих навчальних

закладів культури, пов'язаних із ними закладів декоративно-ужиткового мистецтва, питань підготовки кадрів для сфери культурних індустрій (М. Д'яченко, Н. Зимогляд, І. Ляшенко, О. Майорова, О. Малозьомова та ін.). Проблематиці діяльності навчальних закладів та шляхів їх удосконалення, раціоналізації управління ними, напрямів адаптації до нових ринкових умов, особливостей надання освітніх послуг та наближення їх до світових стандартів торкаються праці І. Зязюна, В. Зубка, В. Подкопаєва, О. Тимошенка, В. Чернеця, В. Шейка та ін. Проведено окремі дослідження місця системи закладів освіти у метасистемі, її зв'язок з такими інституціями як освіта, мистецтво, культура (як галузь), культурологічне осмислення цього феномену людської діяльності, що поєднує загальноосвітнє навчання з вихованням емоцій, духовності, креативності особистості (Азархин, 1988; Винничук, 2019; Виткалов, Прилуцька, 2019; Виткалов, Кухарська, 2019). Система училищ (коледжів) культури та мистецтва знаходиться в функціональному колі цілісної системи освіти, культури і мистецтва, училищ (коледжів) декоративно-прикладного мистецтва, але характеризується власною типовою моделлю навчального закладу, основою якої є духовне виховання особистості й усього суспільства засобами художньої творчості на шляху до вищої освіти у галузі ДУМ. У межах культурологічної науки навчальні заклади України розглянуто як організаційне забезпечення цілеспрямованого процесу формування духовної сфери особистості через осягнення накопичених людством культурних та мистецьких вартостей і продукування нею культурних зразків; як модель навчання ця система синтезує науку і культурні практики в рушійні чинники систем вищого порядку – культури, освіти, мистецтва (Волков, 2002; Волков, 2003).

Вивчення проблематики функціонування цих закладів проводиться засобами критики нормативних документів. Провідні українські науковці підкреслюють таку ознаку джерелознавчої критики як тлумачення (інтерпретація) тексту; історики пропонують вважати інтерпретацію

особливою галуззю наукових знань – герменевтикою; нині це поняття пояснюють ширше, тобто, під тлумаченням тексту розуміють з'ясування «прямого або переносного змісту документу чи окремих його положень, розкриття змісту правових норм...» (Зербіно, 2001, с. 148); «герменевтика сприяє відтворенню глобальної сув'язі історії, ... розширенню й оновленню тлумачних оцінок суб'єктивних педагогічних ідей» (Дічек, 2006, с. 171). Ці положення варто використовувати в тих випадках, коли необхідно розкривати не лише зміст тих чи інших документів, а й установлювали правове поле (оригінал, копія, вірогідність і надійність тощо), з'ясовувати їх значення в загальному контексті проблеми. Для історика педагогіки першочерговим є звернення до первинних джерел, до яких належать архівні матеріали, первинні видання нормативних документів; лише коли першоджерело є недоступним, тоді його аналогом може бути повне перевидання, доповнене й упорядковане. Критична література належить до вторинних джерел; проаналізувавши її, маємо аргументувати, чому саме ці джерела нам необхідні і з якою метою їх використовуємо, тому усвідомлюємо, що історіографія історико-педагогічного дослідження – це ті джерела й дослідження, на основі яких, як рекомендує О. Сухомлинська, написано роботу (Сухомлинська, 2007, с. 44).

Справжньому заповненню «білих плям» в історії українського професійного ДУМ ХХ ст. значною мірою сприяв п'ятий том «Історії українського мистецтва», підготовлений колективом Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. У ньому вперше здійснено спробу синтетичного концептуального осмислення художньо-мистецьких явищ радянської доби в Україні, а також усебічно проаналізовано здобутки і втрати як українського образотворчого, так і професійного декоративного та народного мистецтв періоду ХХ ст. (*Історія декоративного мистецтва ...*, 2016).

Наприклад, для усвідомлення проблеми важливо те, що в п'ятому томі «Історії декоративного мистецтва України» усебічно проаналізовано

художньо-стилістичні зміни, що їх зазнало професійне декоративне мистецтво внаслідок кардинальних суспільних порухів упродовж драматичної історії України ХХ – початку ХХІ ст. Крім того, вперше розглянуто еволюцію українського професійного декоративного мистецтва в усій складності та багатшаровості цього величезного пласта національної культури (*Історія українського мистецтва ...*, 2016). Автори п'ятого тому «Історії» здійснили наскрізний мистецтвознавчий аналіз історико-культурного матеріалу, що охоплює такі види декоративного мистецтва, як вишивка, ткацтво, вибійка, розпис по тканині, нетрадиційний текстиль, кераміка, скло, металопластика, ковальство, ювелірство, дерево, лозоплетіння, витинанка, мозаїка соломною тощо у виконанні професійних митців; це дало можливість панорамного відтворення всього багатоманіття професійного декоративно-ужиткового мистецтва означеного періоду.

Науковці авторського колективу намагалися розглянути всі етапи поступу ХХ – початку ХХІ ст., що відображають відмітні образно-пластичні особливості та історичні віхи професійного декоративно-ужиткового мистецтва свого часу. Це зародження українського модерну – яскравого «національного стилю», який спирався на засади народної образотворчості, і сплеск мистецтва авангарду в 1910-1920-х роках; участь професійних митців декоративного мистецтва у створенні «оптимістичного міфу» про радянське життя в 1930-1950-х роках; еволюція творчого зростання художників-професіоналів у різних галузях художньої промисловості України паралельно з процесом зародження авторської рукотворної художньої кераміки, скла, текстилю, ювелірства тощо в період 1960-1980-х років; опанування світового художнього досвіду й пошук художниками-прикладниками власних мистецьких критеріїв у декоративній творчості, інспірованій асоціативно-ускладненим способом образно-пластичного мислення в 1990-х роках; розвиток багатогранного ДУМ України в руслі загальноєвропейського художнього процесу на тлі шанобливого ставлення до історичних традицій національного образотворення у 2000-2015-х роках.

Своєрідною «предтечею» наукових досліджень, викладених у п'ятому томі розглядуваної нами «Історії декоративного мистецтва України», була книга «Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю», яка була першою спробою відтворення цілісної картини розвою професійного і народного мистецтва в Україні (*Декоративне мистецтво України ...*, 2019).

З часу проголошення Україною незалежності одним з перших капітальних державних видань, присвячених українському мистецтву в розмаїтті його видів, жанрів, напрямів та індивідуальних творчих спрямувань, зокрема, в царині професійного ДУМ, виявився альбом «Мистецтво України 1991-2003», де широко висвітлено художній процес новітньої доби. Українському ДУМ в контексті особливостей його еволюційного розвитку присвячено низку монографій провідних вітчизняних мистецтвознавців. Так, об'єктивним поглядом на розвиток ДУМ ХХ ст. вирізняються наукові розвідки О. Голубця, зокрема його монографія «Мистецтво ХХ століття: український шлях», перевагою якої є виявлення автором основоположних тенденцій, рухів і напрямів в українському професійному мистецтві минулого століття. Попередня праця цього автора – «Між свободою і тоталітаризмом. Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття» – містить аналіз західноукраїнського декоративного й образотворчого мистецтва в усій повноті та багатоманітності явищ з ретельним висвітленням векторів розвитку професійної кераміки, скла, текстилю, дерева, ювелірівства тощо зазначеного періоду (Голубець 2001; Голубець, 2012).

Цілісніше уявлення про певні мистецькі феномени минулого століття дозволяє отримати фундаментальна антологія «Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка ХХ століття», упорядником якої є Р. Яців (*Ідеї, смисли, інтерпретації ...*, 2012). Багатоаспектною історико-художньою характеристикою львівського мистецтва доби модерну (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) вирізняються книги

«Мистецтво львівської сецесії» Ю. Бірюльова та «Іван Левинський: архітектор, підприємець, меценат» О. Ноги, у яких проаналізовано особливості образно-пластичної системи мистецтва сецесії, розкрито значущість цього унікального мистецького явища, що полягала в тісній взаємодії архітектури з декоративним та образотворчим мистецтвом (Нога, 2009).

Вагомим внеском у дослідження ДУМ етапних періодів ХХ – початку ХХІ ст. можна вважати книги Л. Жоголь (*Декоративно-прикладное искусство ...*, 1986; Жоголь, 1986), що розкривають найхарактерніші прийоми застосування творів художнього текстилю, архітектурно-художньої кераміки, художнього скла в інтер'єрах громадських споруд України 1960-1980-х років; книгу-альбом Н. Велігоцької та Л. Жоголь, що містить загальний аналіз розвитку декоративно-ужиткового мистецтва України 1970-1980-х років; навчальний посібник, присвячений проблемам синтезу мистецтв, де його авторами розкрито роль декоративного мистецтва ХХ – початку ХХІ ст. в художньому синтезі (*Декоративно-прикладное искусство ...*, 1986).

Важливою для дослідження історії українського ДУМ розглядуваного періоду виявилася низка наукових праць сучасних дослідників, що стосуються вивчення й аналізу окремих мистецьких видів: художньої кераміки, скла, текстилю, вишивки, дерева. Основні тенденції розвитку художньої кераміки як складової української культури окреслено в книзі «Між Сходом і Заходом. Кераміка Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. в контексті міжнародних зв'язків» О. Ноги та Р. Шмагала; у монографії «Львівська кераміка» О. Голубця ґрунтовно висвітлено бурхливий розвиток львівської професійної школи декоративної кераміки в період 1940-1980-х років; в альбомах-каталогах національних виставок-конкурсів художньої кераміки в Опішному автора-упорядника О. Пошивайла розглянуто головні напрями та перспективи розвитку художньої кераміки на тлі різноманітного доробку українських художників-керамістів кінця ХХ – початку ХХІ ст. (*Історія декоративного мистецтва ...*, 2016).

Широким діапазоном дослідження художнього скла, зокрема гутництва, вирізняються такі відомі наукові розвідки, як «Українське художнє скло» В. Рожанківського, «Українське гутне скло» Ф. Петрякової, «Тенденції розвитку київської школи художнього скла 1950-1990-х років» О. Сом-Сердюкової, «Львівське гутне скло другої половини ХХ століття» Ф. Черняка, «Маестро художнього скла Андрій Бокотей» О. Федорука. На великому історико-мистецькому та ілюстративному матеріалі аналізовано мистецтво українського художнього текстилю й моделювання костюма в таких мистецьких виданнях, як «Художній текстиль. Львівська школа», «Мода в Україні ХХ століття», «Людмила Жоголь. Чарівниця художнього текстилю», а також в альбомах-каталогах всеукраїнських трієнале художнього текстилю (*Історія декоративного мистецтва...*, 2016). Найповнішою розвідкою в ділянці художньої обробки дерева є книга Б. Тимківа «Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова» (Тимків, 2010).

Вагомим дослідженням вітчизняного мистецтва вишивки за останні десятиліття є «Історія української вишивки» Т. Кара-Васильєвої, яка заповнила істотну прогалину в історії вишивки ХХ ст., завдячуючи такими підрозділам, як «Пошуки художників-авангардистів на початку століття», «Парадигма соціалізму і вишивка 30-50-х років», «Оновлення стилістики і пошук нових шляхів 60-80-х років», «Традиції та сучасність» (Кара-Васильєва, 2008; Кара-Васильєва, Коваленко, 2009).

Внеском у мистецтвознавчу науку стали видання, що вийшли друком унаслідок здійснення їхніми авторами великомасштабних арт-проектів, які відіграли неабияку роль у розкритті феномену українського ДУМ ХХ ст.: книга-альбом автора ідеї і куратора однойменного арт-проекту «Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття. 200 імен» З. Чегусової, що висвітлює найскладніший з історичного, мистецького та мистецтвознавчого погляду період в українському мистецтві 1990-х років, відображаючи кардинальні зміни як щодо наукового осмислення стереотипів образотворення в ДУМ, так

і щодо багатогранної трансформації його у творчості сучасних мистців (Чегусова, 2002); книга-альбом «Відроджені шедеври» Т. Кара-Васильєвої та Г. Коваленко, завдяки пошуковій і науковій роботі цих учених – ініціаторів і кураторів однойменного арт-проекту, вдалося відтворити загиблі шедеври авангардного «живопису голкою» початку ХХ ст. (Кара-Васильєва, Коваленко, 2009).

Для дослідження вагомими є висновки вчених щодо того, що друга половина ХХ ст. засвідчила поступовий перегляд художньо-стильових засад попередньої тоталітарної доби (1960-ті рр.), яка певним чином використовувала мистецтво як засіб «наочної агітації» для культивування радянського способу життя (1970-ті – кінець 1980-х рр.), у бік мистецтва творчих особистостей з новими орієнтирами і розумінням художньої образності (1990-ті рр.) та широким за формально-художніми пошуками діапазоном полістилізму (початок ХХІ ст.) (*Історія декоративного мистецтва ...*, 2016). Досліджена еволюція українського професійного декоративного мистецтва в усій складності та багатшаровості цього величезного пласта національної культури, який свідчить про значні мистецькі досягнення на рівні світових зразків, уможливила висновок про специфіку визначених нами етапів і надбань професійної підготовки майбутніх фахівців ДУМ у навчальних закладах України.

1.3. Художньо-виробничі та професійно-освітні надбання попереднього періоду дослідження проблеми

Питання розвитку підготовки майбутніх фахівців декоративно-ужиткового мистецтва нині вважаємо досить актуальним, оскільки, по-перше, в останні роки в Україні з'являються нові цікаві майстри та технології; по-друге, на теренах України порцеляни як матеріалу фактично не існує вже близько двох десятиліть, а були часи, коли вона мала значне розповсюдження й успіх у нашій країні; по-третє, існує багатий історичний

досвід підготовки фахівців порцелянового й гончарного виробництв, який варто узагальнювати й використовувати в контексті розвитку декоративно-ужиткового мистецтва сьогодення. Зокрема, заслуговують на увагу аспекти успішного виробництва барокової мейсенської порцеляни, відкриття порцелянових мануфактур і заводів у всіх регіонах України, досвід підготовки фахівців у мистецьких школах Києва, Львова, Харкова, наприклад, у Миргородській художньо-промисловій школі на Полтавщині. Така підготовка була зорієнтованою на випуск майстрів художнього оздоблення виробів, робітничих кадрів гончарного та фарфорового напрямів, учителів графічних мистецтв і малювання, інших необхідних фахівців (*Технологія порцеляни*, 2018).

Гончарство – один із найстаріших і найрозповсюдженіших видів декоративно-прикладного мистецтва і художньої творчості; воно є своєрідним літописом не тільки матеріальної, але й духовної культури людства. Основні засади розвитку народної кераміки та гончарства України кристалізовано у ХІХ ст., коли сформувалося бачення основних регіонів гончарства: Київщини, Харківщини, Полтавщини, Чернігівщини, Східного Поділля, Західного Поділля, Херсонщини, Волині, Галичини, Гуцульщини. Ці регіони мали власні неповторні ознаки прийомів технології, декорування, оздоблення, назви та форми виробів. Специфіка кожного регіону була зумовлена особливостями місцевої сировини та традиціями, майстерністю творців, здатних не лише виготовити виріб, а й передати знання своїм учням.

Гончарне виробництво в сучасній Україні існує та користується великим попитом, проте, як і в ситуації з фарфором та фаянсом, на заміну класичним зразкам прийшли вироби з менш якісного матеріалу. Великій кількості продукції, що привозиться з Китаю, зазвичай притаманна низька якість. Точки виготовлення гончарної продукції – це переважно дрібні приватні підприємства, що знаходяться в гончарних центрах України. Спостережено, що доволі часто художники-керамісти самі починають

виготовляти гончарну продукцію та збувати, створюючи таким чином власний бренд. На жаль, дрібні вітчизняні підприємства, через малу кількість виробів не можуть задовольнити потреби всіх споживачів, уступаючи імпортним виробникам. Відродження гончарного виробництва дасть змогу відновити стародавні традиції народу, адже добре відомо, що художники сьогодення часто звертаються до народних автентичних мотивів, використовуючи їх у своїх сучасних творах.

У ході дослідження проаналізовано праці українських учених (О. Голубець, Ю. Лащук, Р. Мотиль, О. Новицька, О. Школьна та ін.); з'ясовано, що глибинні історичні аспекти проблеми досліджували: Р. Мотиль (українська димлена кераміка XIX – поч. XXI ст., роботи професійних митців, що представляли цей вид декоративно-ужиткового мистецтва); О. Новицька (українське народне мистецтво 1920-1980-х рр.) (Новицька, 2003а); О. Клименко (розвиток українського гончарства у XX ст.; історія декоративного мистецтва України) (Клименко, 2021); О. Школьна (історія виробництва фарфору-фаянсу України з середини XVII ст. до наших днів; формування стилістики українського фарфорофаянсового посуду наприкінці XVIII – на початку XIX ст.; типологія форм фарфорово-фаянсових виробів тощо) (Школьна, 2012). Матеріали з питань підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема, гончарного та порцелянового виробництв, віднайдено в Державному архіві Полтавської області, музеї та архіві Миргородського художньо-промислового коледжу імені М. В. Гоголя; досить широко представлені вони є в електронному ресурсі цього навчального закладу (<http://mhpk.edu.poltava.ua/>).

На сучасному етапі виробництво порцеляни в Україні як вагомий компонент декоративно-ужиткового мистецтва занепадає, бо порцеляни як матеріалу практично не існує вже більше ніж 15 років. Але окремі сучасні українські керамісти використовують порцелянові маси з Франції, Англії та від інших виробників, тому тема порцеляни є актуальною, її глибоке

дослідження дає можливість більш детально ознайомитися з підготовкою спеціалістів-керамістів та відповідним виробництвом в історичній ретроспективі, що сприятиме відродженню фарфоро-фаянсової промисловості в Україні. Зокрема, краще зрозуміти проблему допоможе вивчення її традиційних аспектів, відображених у діяльності мистецьких центрів і художньо-промислових навчальних закладів (Гінзбург, 1991).

Кінець XVIII століття ознаменувався відкриттям каолінових покладів на території України; це стало потужним поштовхом до розвитку порцелянового виробництва, що потребувало багато професійних фахівців, підготовка яких часто гальмувалося через відсутність програм навчання та освітніх закладів ще достатньо великий проміжок часу. Майстрів і технологів запрошували з інших країн, де виготовлення порцеляни вже було відомим, а виробництво працювало на повну потужність. Приїхавши за запрошенням до України на порцелянове виробництва, європейські майстри передавали знання тодішнім працівникам (Мотиль, 2011). Одним із найвідоміших виробників порцеляни в той час на території України став Корець (Клименко, Сержант, Істоміна, Гончар, 2009). Виникло порцелянове виробництво в Корці саме тоді, коли в Європі ширилася мода на барокову мейсенську порцеляну; засновником став один із представників відомої родини меценатів Чарторийських – Юзеф Клемент, господар величезних володінь на Волині. Секрети виробництва порцеляни були впроваджені завдяки залученню до проекту відомих у Європі фарфористів Франца і Міхаеля де Мазерів. До моменту переїзду цих фахівців на Волинь вони мали досвід роботи на французькій фабриці порцеляни в Севрі. Поряд із запрошеними працювали місцеві майстри, на навчання яких Юзеф Чарторийський не шкодував грошей; на фабриці працювали як чоловіки, так і жінки (*«Виставку корецької порцеляни»*, 2019). У 1802 році було засновано завод у Баранівці (нині – Житомирська область), куди традиції корецької порцеляни перевіз М. Мазер, котрий після смерті дружини переїхав туди працювати. У 1807 році

відкривається порцелянова мануфактура в Городниці, а у 1823 році – в містечку Довбиш. Фахівців із розробки виробів і художників також запрошували з Європи, отримуючи змогу послідовно дотримуватися модних тенденцій у порцеляні. У 1840 році завод перейшов до фабриканта Іллінського, якому належали місця видобутку місцевого палива і білої глини, що, разом із низькою оплатою праці, приносило чималий прибуток, адже річний обсяг становив до 600 000 одиниць виробів (Школьна, 2011). До початку Першої світової завод із двомастами робочими випускав товару на 100 000 рублів; у 1922 році він був націоналізований. Після Другої світової війни підприємство отримало назву «Довбишський порцеляновий завод». У цей період в країну потрапило чимало красивих речей з Німеччини, в тому числі порцелянового посуду та статуєток, сюжети яких стають більш мальовничими, набуваючи народного українського колориту.

Українські порцелянові виробництва у середині ХХ ст. були достатньо успішними та конкурентними з європейськими, про що свідчить те, що в 1965 році вступили в дію нові порцелянові заводи в Полтаві, Бориславі, Сумах і Тернополі. Неодноразово порцеляна, виготовлена на території України, брала участь у європейських виставках, де отримувала золоті нагороди. Різниця лише в тому, що виробництва в Європі активно працюють та розвиваються і нині, а практично всі українські фабрики занепали та зникли. Разом із відкриттям та розвитком порцелянових виробництв на території України виникали художньо-промислові школи, які були зорієнтовані на підготовку кваліфікованих майстрів для роботи в заводських умовах. Це були невеликі осередки, сформовані у ХІХ – на поч. ХХ ст. переважно господарями та власниками порцелянових мануфактур і заводів для професійної підготовки майбутніх робітників (Школьна, 2012); ці школи акумулювали значний досвід фахового розвитку кадрів в умовах контекстного навчання на виробництві. Одним із найвидатніших та найбільш масштабних освітніх закладів, де розвивалося поглиблене навчання майстрів

фарфоро-фаянсової справи, стала Миргородська художньо-промислова школа (нині – Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», відомий також як Керамік; до 2011 р. – Миргородський керамічний технікум) – український мистецько-керамічний заклад освіти, який діє у Миргороді на Полтавщині.

З історії закладу відомо, що Полтавське губернське і Миргородське повітове земство в 1880 році оголосило збір коштів у межах Полтавського краю на будівництво такого навчального закладу. Будинок школи було закладено 22 серпня 1889 року; споруду виконано в стилі французького ренесансу за проектом полтавського архітектора О. Ширшова. 1 листопада 1896 в присутності великої кількості гостей і губернського начальства пройшло урочисте відкриття закладу; художньо-промислова школа мала мету – підготувати фахівців гончарного та фарфоро-фаянсового виробництва, а також учителів графічних мистецтв. Це була перша в Україні школа, де готували майбутніх керамістів, майстрів художнього оздоблення виробів та вчителів малювання (https://uk.wikipedia.org/wiki/Миргородський_художньо-промисловий_коледж_імені_Миколи_Гоголя_Полтавського_національного_технічного_університету_імені_Юрія_Кондратюка).

Відповідно до шкільного статуту, на навчання приймали дітей із 12-річного віку і дорослих. Навчання було безкоштовним, курс розраховано на 5 років. Першим директором Миргородської художньо-промислової школи був С. Масленіков. Учні школи навчалися не лише малювати, а й виконували значний обсяг робіт: виготовляли майолікову плитку для оздоблення фасадів церков, будинків, камінів, також посуд із порцеляни й фаянсу, проекти сервізів, різноманітні скульптури, прикраси інтер'єру чи екстер'єру (Школьна, 2013). У кінці XIX століття було створено майолікове диво – іконостас, призначений для далекої Аргентини, виготовлений для посольської церкви (автор проєкту – петербурзький архітектор М. Ніконов).

Загальна довжина всіх частин цього витвору мистецтва становить 30 метрів; копію іконостасу було відтворено у 1902 році для Успенського собору Миргорода.

У різні роки в Миргородській художньо-промисловій школі працювали й навчали її учнів відомі художники і майстри-керамісти, серед яких особливо відзначають Опанаса Сластіона, який виконував обов'язки її директора в 1903-1904 роках, а також Василя Кричевського, Фотія Красицького, Федора Балавецького, Івана Українця та багатьох інших (Школьна, 2013). Миргородські майстри вже на початку ХХ століття зажили слави неперевершених художників рукотворної краси. Школа експонувала свої вироби на багатьох виставках, у тому числі й закордонних. На міжнародних художньо-промислових виставках керамічних виробів у 1901 та 1912 році вироби миргородських майстрів були нагороджені золотими медалями, а на загальноросійській кустарній виставці у 1907 році – малою срібною медаллю («Історія закладу»).

За часів гетьманського правління у 1918 році в Україні було відкрито низку вищих навчальних закладів, у тому числі й у Миргороді. 15 вересня 1918 року на базі художньо-промислової школи імені М. В. Гоголя створено Миргородський художньо-промисловий інститут, який мав відділи – технічно-керамічний і декоративно-народного мистецтва, а також педкурси, які готували вчителів малювання для загальноосвітніх шкіл. Директором інституту призначили професора Української Академії мистецтв, відомого архітектора В. Кричевського. Проте в серпні 1919 року інститут припинив своє існування у зв'язку з наступом денікінської армії. У 1929-1930 рр. на базі школи відкрили індустріально-керамічний інститут, який у 1933 році було переведено до Кам'янця-Подільського, а в Миргороді залишено технікум будівельних матеріалів, що мав два відділення: кераміко-теплотехнічне і механічне. За часи свого існування цей технікум підготував і випустив понад 14 тисяч фахівців («Історія закладу»). У 1997 році

Постановою Кабінету Міністрів УРСР навчальний заклад було перейменовано в Миргородський державний керамічний технікум імені М. В. Гоголя, а пізніше – відповідно до Закону України «Про вищу освіту» та враховуючи клопотання Полтавської обласної державної адміністрації, вченої ради і керівництва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, колективу і керівництва Миргородського державного керамічного технікуму імені М. В. Гоголя, з метою оптимізації мережі вищих навчальних закладів, поліпшення якості підготовки фахівців навчальний заклад у 2011 році було реорганізовано в Миргородський художньо-промисловий коледж імені М. В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (<http://mhpku.edu.poltava.ua/college/istoriya/>). Ще з перших років заснування художньо-промислової школи і до цього часу в Миргороді діє музей дипломних робіт, який належить до визначних пам'яток України, де широко представлені вироби з фарфору, фаянсу, майоліки XIX століття, зокрема, іранські, китайські, японські, французькі та італійські керамічні вироби, саксонський, веджвудський і копенгагенський фарфор, вироби вітчизняних підприємств: Межигірської та Кам'яно-Бродської фабрик, заводів М. Кузнецова та Гарднера (<http://myrgorod.pl.ua/news/120-richchjahudozhno-promyslovogo-koledzhu>). Сьогодні це чи не єдиний заклад в Україні, де існує можливість отримувати освіту майбутнім фахівцям у галузі художньої кераміки. Студенти коледжу працюють та виготовляють переважно майоліку, оскільки можливості виготовлення порцеляни обмежені, як не існує й самих виробництв на території України. Тому для відродження порцелянової промисловості потрібні, перш за все, молоді фахівці з новими та сучасними ідеями, щоб відтворити мистецтво порцеляни на сучасному рівні, поєднавши у виробі нові тенденції мистецтва й вагомі історичні надбання.

Для дослідження обраного питання в руслі проблеми підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в Україні важливо знати, що наприкінці XIX ст. на її теренах діяло понад 650 осередків гончарного виробництва. Народна кераміка та гончарство мали загальнонаціональні домінуючі риси, художні прийоми яких сягають античності: підкреслення декором форми виробу, зосередження головного акценту на центральному елементі композиції, площинне трактування фігуративних мотивів, схожі графічні мотиви (Клименко, 2021, с. 112); у кольоровому сенсі домінувала жовто-зелена та коричнева гама на світлому тлі, в орнаментиці – спіральні елементи та стилізовані рослинні мотиви. На думку дослідників, це споріднює українську кераміку з середньовічною візантійською традицією, а через неї – з античною. Головною ж ознакою української народної кераміки є її рукотворність, що зумовлювало унікальність кожного керамічного твору.

Українські гончарі виготовляли переважно утилітарні вироби; асортимент таких речей був різноманітний: горщики та посудини для приготування їжі, глечики та ємності для молока, кухлі, дзбанки, корчаги, баклаги, куманці та барильця для рідини, пасківники та поставці для випікання пасок, макітри для розтирання маку, миски, банки, горнята, вазони тощо (Лашук, 1994, с. 34); окремі осередки виробили кахлі, димарі, зооморфні посудини; майже скрізь ліпили іграшки, свищики у вигляді пташок, тваринок, баринь, вершників, тощо. Загальною ознакою української керамічної традиції став значний мистецько-педагогічний потенціал, коли кожен майстер навчав своїх учнів, передаючи їм власні знання й досвід.

Умовно за спільними ознаками творів територію України поділяють на великі керамічні регіони: Наддніпрянщина, Лівобережжя, Поділля, Прикарпаття, Закарпаття (Бекетова, 2021, <https://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/CERAMICS.HTM>).

Наддніпрянщина – територія колишньої Київської губернії (сучасні Київська, Черкаська, Чернігівська, частково – Кіровоградська, області). Кераміку, оздоблену підполивним розписом, робили гончарі в селах Дибинці,

Сунки, Гнилець, Здорівка, Головкивка, Цвітна, містах Канів та Обухів, (Бекетова, 2021, <https://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/CERAMICS.HTM>).

У селі Дибинці Канівського повіту Київської губернії вироби розписували двома способами – на червоному та білому тлі; прикрашали посуд зображенням людей, птахів, риб, звірів, листків, бруньок, фантастичних квітів (Мотиль, 2011, с. 47). Вироби потребували художнього розпису й тривалого образотворчого навчання, адже орнаменти виконували плавними, заокругленими лініями, палітра була багатою та насиченою завдяки сусідству яскравих контрастних кольорів. Витонченістю лінії, граційністю малюнка вирізняються роботи Каленика Масюка, який у 1908 р. створив гончарську артіль. Традиції осередку продовжилися у творчості видатних майстрів і вчителів: Михайла Тарасенка, Василя Масюка, Герасима Гарнаги, Арийона Старцевого (Мотиль, 2011, с. 47).

Один із найстаріших осередків гончарства Наддніпрянщини – село Сунки Черкаського повіту Київської губернії. Витончена композиція рослинної орнаментики, насиченість кольорової гами, віртуозність виконання – характерні ознаки цих робіт. Більшість сунківських виробів прикрашені зображеннями птахів: їх малювали в профіль з піднятим пишним хвостом і смужкою намиста на шиї. Віртуозністю виконання та динамічністю малюнка вражають сюжетні композиції сунківських кахлів: їх замальовували не тільки рослинним орнаментом, але й зображенням військових, музик, птахів, двоголових орлів, жанрових сцен. Твори позначені високою культурою виконання, чітким малюнком, урівноваженістю композиції (Новицька, 2003, с. 10).

Кераміку Лівобережжя представлено цікавими зооморфними та антропоморфними посудинами: пузаті тонкостінні чайники у вигляді чоловічих постатей, масивні скульптури у вигляді левів, баранів. Найвизначніший із гончарних осередків Лівобережжя – село Опішне Зіньківського повіту Полтавської губернії (Бекетова, 2021,

<https://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/CERAMICS.HTM>). Опішненська кераміка вирізняється самобутньою декоративною системою підполивного розпису кольоровими глинами. Основою орнаментальних мотивів є варіації природних форм – квітів, листків, бруньок, грон винограду, зображень риб. Особливої принадності малюнкам надавали фляндрування та насичена тепла колористика творів. Для підтримання потужних освітньо-професійних традицій регіону полтавське земство відкрило гончарну школу-майстерню, яка проіснувала чотири роки; на зламі століть з'явилися небачені для традиційної кераміки форми творів і декоративні модернові елементи. Виразниками інноваційного напрямку з елементами модерну були талановиті майстри Федір Чирвенко, Іван Гладиревський, Василь Поросний (Бекетова, 2021, <https://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/CERAMICS.HTM>).

Миргородський художньо-промисловий коледж імені М. В. Гоголя (сучасна назва) було відкрито 1 листопада 1896 року; заклад має тривалу історію та займає вагоме місце серед закладів України з підготовки керамістів. Школа ставила за мету підготовку фахівців гончарного виробництва, а також учителів графічних мистецтв. Це була перша в Україні школа, де готували майбутніх керамістів, майстрів художнього оздоблення виробів та вчителів малювання (<http://mhpk.edu.poltava.ua/college/istoriya/>). Чітко висвітлено етапи існування закладу в працях Л. Овчаренко, Т. Зіненко, інших науковців.

Великої популярності в народній кераміці набула іграшка, яка має вагоме місце між фігурним посудом і декоративною чи настільною скульптурою. Іграшки ліпили у всіх гончарних осередках; займалися переважно жінки та діти. Асортимент іграшок великий: коники, баранці, цапки, бички, рибки, півники, чашечки, зозулі, олені, барині, чорти, леви тощо. Імена майстрів керамічної іграшки добре знані в Україні та поза її межами: Омелян Желізняк, Олександра Селюченко, Микола Піщенко, Іван Тарасович Гончар, Федір Олексієнко, Степан Качимон, Яків Падалка, Паулина Цвілик, Олександра Пиріжок, Анастасія Білик-Пошивайло (Новицька, 2003, с. 10).

На початку 1920-х рр. в Опішному діяла навчальна майстерня (з 1926 р. – профтехшкола), у 1929 р. було створено артіль, з 1960 р. її реорганізовано в завод «Художній керамік», роботу якого досліджувала в своїх працях Т. Зіненко (Зіненко, 1999).

Поширеним стає виготовлення фігурного зооморфного посуду, над яким працювали Іван Білик, Володимир Никитченко, Василь Омеляненко, Григорій Кирячок, Михайло Кितिш. Традиційні народні іграшки створювали майстрині Олександра Селюченко та Анастасія Білик-Пошивайло (Пошивайло, 2000; Романець, 1985, с. 75).

Північне Лівобережжя (сучасні Чернігівська та частково Сумська області) славалося самобутніми гончарними осередками: в містах – Ічні, Городні, Ніжині, Коропі, Козельці, Новгород-Сіверському; у селах – Березні, Любечі, Ріпках, Седневі. У XVII-XVIII ст. в регіоні було поширеним виготовлення кахлів (Бекетова, 2021, <https://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/CERAMICS.HTM>). Кахлі – одна з найяскравіших сторінок не тільки чернігівського, а й узагалі національного гончарства. Плaskі лицьові частини кахлів були особливо зручними для розпису, мали бокові стінки, за допомогою яких монтувалися на печі. Піч – незамінна частина кожної української хати, а кахлі виконували не лише декоративну (облицьована керамікою піч перетворювалася на витвір мистецтва), але й практично-корисну роль – довго затримували тепло. Славні виготовленням кахлів косівські майстри, але нині залишилося небагато майстрів, що їх виготовляють. Один з них – Володимир Тулаїнов, який разом із ще двома майстрами займається виготовленням кахлів. Майстер розповідає, що виробляти звичайні коричневі та мальовані гуцульські кахлі почав із товаришами у 2001 році; виготовлення кахлів – це досить тривалий і затратний процес, один комплект можна робити близько чотирьох місяців. Окрім кахлів, вони виробляють також облицьовальну плитку (<https://gk-press.if.ua/malovani-kaqli-znykayut-yak-promysel/>). Майстер сам навчає своїх учнів традиційним народним прийомам декоративно-ужиткового мистецтва.

Особливе явище народного гончарства, що вражає різноманітними технологічними прийомами та орнаментальними стилями – кераміка Поділля (сучасні Вінницька, Хмельницька, частково Тернопільська області). Основні осередки: села Киблич, Бубнівка, Жерденівка, Смотрич, Крищенці, Жорнище, Адамівка, місто Бар. Найвідомішим осередком вважають село Бубнівку Гайсинського повіту Подільської губернії (Бекетова, 2021, <https://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/CERAMICS.HTM>); особливістю було використання в орнаментиці лотосоподібних мотивів, грон винограду, сононок, пишних квітів, косиць, віялоподібних мотивів. З XIX ст. відомі династії бубнівських гончарів – родини Гончарів, Герасименків, нащадки яких працювали і в XX ст. На Західному Поділлі широкої слави набули вироби гончарів села Смотрич Кам'янецького повіту Подільської губернії (Клименко, Сержант, Істоміна, Гончар, Скрипник, 2009, с. 130). Центром виробництва неполив'яної кераміки на Поділлі було село Адамівка Летичівського повіту Подільської губернії. Вироби вохристо-коричневого кольору декорували опискою: глиною сіро-фіолетового кольору наносили смуги геометричного орнаменту. Першим цю техніку використав Яків Бацуца, продовжила традицію його дочка Олександра Пиріжок.

Цінною за художніми традиціями є кераміка Прикарпаття. Гончарне виробництво розвинулося тут наприкінці XVIII ст. у чотирьох осередках: Кутах, Коломії, Пістині, Косові. Роль головного осередку відіграло спочатку село Пістинь, однак на початку XIX ст. на перший план виходить м. Косів. Основою декоративної системи гуцульської кераміки став ритований розпис: виріб повністю вкривали тонким шаром білої глини, на підсушеному тлі писаком гравіювали контур орнаменту, заповнювали його площини коричневим ангобом та перший раз випалювали (Клименко, Сержант, Істоміна, Гончар, Скрипник, 2009, с. 135). Після цього виріб розмальовували керамічними фарбами жовтого та зеленого кольорів, вкривали поливою і вдруге випалювали. Прикарпатській кераміці властивий

своєрідний орнаментальний стиль та кольорова гама: на білому святковому тлі майстри укладали геометричні чи рослинні орнаменти переважно зеленою, жовтою та коричневою фарбами, які нагадували головні кольори карпатських гір. Визначними майстрами розпису був Михайло Баранюк з Москалівки – приліска Косова.

Розвиток косівської кераміки та гончарства третьої чверті XIX ст. позначений творчістю Олекси Бахметюка, орнаментальні композиції якого набули високого мистецького рівня. Серед декоративних елементів характерною стала так звана бахметіївська квітка: її серединою є еліпс, заповнений «ільчастим письмом» і оточений «капанкою». Традиції косівської кераміки продовжили майстри другої половини XX ст. Паулина Цвілик, Вікторія Волощук, Надія Вербівська (Клименко, Сержант, Істоміна, Гончар, Скрипник, 2009).

Гончарство Закарпаття славалося низкою осередків: село Вільхівка, міста Хуст, Виноградів, Ужгород. Тут робили невеликі видовжені горщики з широкою шийкою і посудини зі стародавньою назвою – корчаги (Бекетова, 2021, <https://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/CERAMICS.HTM>). Закарпаття – єдина в Україні область, де для розпису, окрім різьки, використовували ще й пензлик. Твори народного мистецтва переважно анонімні. Лише зрідка майстер на денці гравіював своє ім'я, прізвище, місце виготовлення або дату. Традиція підписувати твори з'явилася у XX ст. під впливом професійного мистецтва.

Видатним освітньо-професійним явищем в Україні поч. XX ст. стало те, що у 1920 р. було створено Межигірську керамічну школу-майстерню (з 1923 р. – технікум на правах вищого навчального закладу, а з 1928 р. – Межигірський технологічний інститут кераміки і скла), директором якого протягом 1923-1930-х років був Василь Седляр; помічниками й соратниками його стали колеги з майстерні Михайла Бойчука – Оксана Павленко, Павло Іванченко, Іван Падалка. Бойчукісти виховували ціле покоління художників, технологів-

керамістів, діяльність яких залишила вагомий слід в історії українського мистецтва (Клименко, 2009, с. 137). У 1934 р. на території Києво-Печерської лаври було засновано Київські центральні експериментальні майстерні народної творчості при Київському державному музеї українського мистецтва (Бекетова, 2021, <https://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/CERAMICS.HTM>). Народні майстри з усіх регіонів, фахівці з різних видів мистецтва навчалися, спілкувалися, створювали експонати для виставок у Києві, Москві, Ленінграді. Робота школи стала базою для заснування у 1938 р. Київського республіканського художньо-промислового училища (з 1962 р. – Київський художньо-промисловий технікум). У майстернях творили брати Яків та Яким Герасименки, Іван Тарасович Гончар; Марія Примаченко та Параска Власенко декорували керамічні вироби так само оригінально, як і виконували свої живописні твори.

Освітньо-професійний досвід об'єднання зусиль народних і професійних майстрів, започаткований у практиці Межигірського технікуму та продовжений у лаврській майстерні, був творчо осмислений і збагачений у лабораторії архітектурно-художньої кераміки (з 1963 р. – при Київському зональному науковому дослідному інституті експериментального проєктування) під керівництвом талановитого художника-технолога Ніни Федорової (Бекетова, 2021, <https://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/CERAMICS.HTM>). Праця художників, архітекторів, технологів, народних майстрів, які працювали в маленькому одноповерховому будиночку на території Національного заповідника «Софія Київська», вписала яскраву сторінку в історію українського мистецтва. Майстерня стала генератором ідей та визначальним осередком архітектурної кераміки; тут було створено широку гаму кольорових полив – чорну, червону, відтінки бірюзово-сріблястої, сріблясто-перламутрової, відроджено стародавнє мистецтво розпису блискучими поливами, відпрацьовані морозостійкі та збірчасті поливи. Середина ХХ ст. представлена роботами відомих керамістів Олександри Грядунової, Зінаїди Охримович, Людмили Кияниціної.

Народного художника України Дмитра Головка у 1970 році було обрано членом міжнародної академії кераміки в Женеві.

У ході аналізу розвитку декоративно-прикладного виробництва в Україні на початку ХІХ століття й відповідної підготовки фахівців виявлено, що на своєму початковому етапі ці явища мали достатньо високий рівень, чого не можна сказати про теперішню ситуацію. Українські майстри мали століттями відпрацьовані технології і міцні традиції, а їхні вироби були відомі далеко за межами країни, однак із розвитком ринкової економіки сучасності покупцям, наприклад, порцелянових виробів довелося зіткнутися з такими реаліями, як контрабанда й фальсифікат. Порцеляновий, фаянсовий і керамічний посуд, перш ніж потрапити на ринок, має пройти всі необхідні випробування за показниками безпеки; перевіряють також її білизну, прозорість, термостійкість, кислотостійкість, водопоглинання, виділення з поверхні шкідливих речовин (свинцю і кадмію) та допустимий сумарний рівень питомої активності природних і штучних радіонуклідів. Посуд українських виробників усі ці процедури проходить і його якість сумнівів не викликає, але покупці все більше надають переваги китайській і турецькій продукції через її порівняно невисоку вартість, навіть попри те, що якість такого посуду досить сумнівна. Не зважаючи на те, що Китай є батьківщиною порцеляни, яку європейці свого часу називали білим золотом, сьогодні в цій країні не існує жодної відомої торгової марки високоякісної порцелянової продукції, тому в нашій країні спостережено засилля низькоякісних та навіть небезпечних для здоров'я людей виробів. Така проблема з порцеляновим посудом в Україні існує тому, що зникли великі підприємства, які мали змогу випускати значний асортимент виробів. Водночас на території України є значні запаси всіх складових для приготування твердої порцелянової маси, але наразі в країні «жевріють» лише два напрями виробництва порцеляни – промислове (завод в Довбиші) та приватні Слов'янські підприємства; гостро не вистачає фахівців. Отже, узагальнимо: в сучасній Україні кращі історичні традиції підготовки фахівців

такого напрямку декоративно-ужиткового виробництва, як порцелянове, збережено, проте існує проблема його відродження в масовому масштабі, тому в перспективі дослідження вбачаємо вивчення історичних та сучасних аспектів розвитку мистецтва європейських країн, які зберегли масове виробництво порцеляни та готують для цього значну кількість кваліфікованих робітників і майстрів.

Професійне декоративно-ужиткове мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ ст. – це величезний пласт національної культури, який формується у межах загальноєвропейського художнього процесу сучасних авангардних тенденції, коли головним завданням стало не стільки прикрашання побуту, скільки стан душі людини, її почуття. Митці створюють переважно абстрактно-асоціативні образи шляхом розкриття виразності матеріалу, його фактури, пластичності, поєднуючи два мистецькі джерела – живопис і скульптуру. Нині основні центри українського гончарства – Опішня, Хомутець, Бубнівка, Дибинці, Ічня, Косів, Гавареччина – також відповідають цим тенденціям, але потребують відродження освітньо-професійних традицій підготовки кваліфікованих майстрів.

Оскільки гончарні вироби у ХХІ сторіччі цінуються як автентичні народні твори, колекціонуються як сувеніри або витвори мистецтва, то, розглядаючи історичні аспекти та технології підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва на прикладах гончарного виробництва, наголошуємо на більш глибокому відродженні й оновленні існуючих тепер програм підготовки фахівців у закладах, які спеціалізуються на підготовці майстрів цього виду мистецтва.

Висновки до першого розділу

У першому розділі визначено методологічні основи підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва (ДУМ) в українських освітніх установах; проведено характеристику джерельної бази дослідження в сфері декоративно-ужиткового мистецтва України; охарактеризовано художньо-

виробничі та професійно-освітні надбання попереднього періоду дослідження проблеми. На засадах ідей антропоцентризму й гуманізму з'ясовано, що сучасна освітня парадигма потребує пошуку наукових підходів до підготовки фахівців творчих спеціальностей, засобів й технологій спрямування освітнього процесу на розвиток у майбутніх фахівців ДУМ як суб'єктів професійної підготовки критичного мислення, креативних здібностей, тих особливих якостей, що необхідні для визначення ними власного «Я» в соціальному й професійному середовищах майбутньої творчої фахової діяльності, коли формування індивідуальної самодостатньої особистості зумовлює високу духовність, активну громадянську позицію, здатність приймати самостійні відповідальні рішення й діяти творчо, потребу неперервного підвищення професійного й загальнокультурного рівнів.

Сучасна професійна освіта, спираючись на антропологічні засади, має забезпечувати гуманні відносини в освітньому середовищі, визначати засоби формування світогляду й емоційних якостей особистостей, які взаємодіють у цьому середовищі.

На основі концепцій неперервності розвитку професійної освіти та формування фахівця ДУМ як «людини культури» обов'язковими визначено: наступність змісту освіти, координацію навчальної та практичної діяльності на різних рівнях освіти; побудову середовища творчих і професійних зв'язків між ЗВО, закладами післядипломної освіти, науковими установами, громадськими організаціями регіону і країни.

Неперервну професійну освіту розглянуто як багатовимірне поняття, у якому відображено спосіб і стиль буття фахівця в глобалізованому світі й у постіндустріальному суспільстві, його право на різні форми формальної й неформальної художньої освіти, наявність освітньо-професійних програм для здобуття кваліфікації, засобів забезпечення академічної й професійної мобільності, розвитку його як особистості через освітні інституції, безперервність саморозвитку й самовдосконалення впродовж життя.

Засадами формування системи методологічних підходів у дослідженні проблеми фахової підготовки з ДУМ розглянуто комплекс дослідницьких установок, спрямованих на виявлення й максимальне врахування сутності та специфіки різнопланових сторін історико-педагогічного процесу, на забезпечення організації та проведення дослідження відповідно до надійних методологічних зразків; методологічний підхід тлумачено як комплексний інструмент, що забезпечує гносеологічну цілісність проблеми, об'єднує дослідницькі установки й засоби вивчення об'єктів у структурі історико-педагогічної дійсності; спрямовує розуміння логіки й етапів розвитку освітнього процесу, регламентує відбір та інтерпретацію фактологічного матеріалу, закладає параметри оцінки досліджуваного освітнього явища – підготовки фахівців ДУМ у обраний для дисертації період.

Наприклад, з'ясовано, що аксіологічний підхід дозволяє виокремити позиції дослідження професійної освіти з погляду цінностей гуманізації суспільства та формування фахової культури особистості; системний підхід дає можливість досліджувати й моделювати процес професійного розвитку майбутніх фахівців ДУМ із позицій цілісності й взаємозумовленості його окремих складників; компетентнісний підхід забезпечує підґрунтя для виокремлення аспектів їхнього творчого розвитку та майбутньої конкурентоздатності; акмеологічний підхід уможлиблює обґрунтування закономірностей та умов успіху майбутніх фахівців ДУМ на шляху безперервного професійного розвитку впродовж тривалого періоду життя.

Значущим для дослідження обрано культурологічний науковий підхід, оскільки фахівець ДУМ є одночасно носієм і розповсюджувачем суспільно-історичного та творчо-мистецького досвіду, а його професійна діяльність сприяє суспільно-культурній цілісності народу, спадкоємності поколінь, зумовленої роллю культури як соціального інституту й професіонала як головної дійової в цьому особи. Таким чином, фахова підготовка стає засобом самореалізації творчої особистості, її самоствердження, розкриття

всіх її сутнісних сил; постійно пов'язується з моральною, естетичною оцінкою явищ і подій, постановкою завдань, прийняттям нестандартних рішень, вибором стратегій поведінки, реалізацією найрізноманітніших мистецьких ідей.

Інструментально значущими для дослідження обрано традиційні історико-педагогічні підходи, розроблені в працях М. Богуславського і О. Сухомлинської: герменевтичний підхід, що полягає у «мистецтві розуміння», коментування, пояснення текстів у контексті розвитку культури й освіти в обраний період (за цього підходу явища й факти творчої життєдіяльності визначених особистостей пізнаються через історико-культурні засади); феноменологічний підхід, специфіка якого полягає у відмові від ідеалізацій, догматизму, упередженості й заангажованості, в можливості незумовленого власною свідомістю вченого опису процесу пізнання дійсності, наукових та публіцистичних текстів, у відмові від стереотипів та фантазування, в уникненні ідеалізації, догматизму, упередженості під час аналізу й опису наукових та освітніх фактів; а також – генетичний, персонологічний, біографічний, бібліографічний історико-освітні наукові підходи, можливості яких увиразнюють хід і матеріали дослідницької роботи.

Систематизація джерельної бази дослідження виявила стійкий інтерес українських науковців до розвитку професійної совіти в період 80-х років ХХ ст. – поч. ХХ ст.; учені вважають, що в цей час з'явилася значна кількість нових наукознавчих ідей та було поставлено низку гострих питань у руслі розвитку систем підготовки фахівців, особливо – в галузі культури і мистецтва. Введення історії актуальної проблеми підготовки фахівців ДУМ (ДПМ) до переліку подібних досліджень значною мірою побудоване на аналізі раніше набутого досвіду діяльності професійних шкіл відомих майстрів, художньо-промислових шкіл (технікумів, училищ) та інших навчальних закладів України, чому сприяли архівні документи

Олександрійського училища (коледжу) культури і мистецтв, Косівського та Миргородського художньо-промислових коледжів (навчальні плани, методичні матеріали, навчальні програми дисциплін та ін.). Історіографічний та бібліометричний аналіз сукупності наукових праць (1 група – щодо змісту підготовки фахівців ДУМ на різних її етапах; 2 група – щодо специфіки організації та методів теоретичного і практичного навчання; 3 група – щодо забезпечення спеціальною літературою), з урахуванням принципів історизму, культуровідповідності та наукознавчого характеру уможливив з'ясування закономірностей, тенденцій перебігу кожного з обраних етапів та визначення перспективних шляхів упровадження досягнень обраного сегменту підготовки в сучасній професійній освіті й соціокультурній сфері. Аналіз дослідницької практики у представлених дисертаціях і наукових публікаціях поетапно проілюстрував подолання недоліків і труднощів професійної підготовки фахівців ДУМ, пов'язаних із науковим осмисленням діяльності обраних навчальних закладів.

Систематизація художньо-виробничих та професійно-освітніх надбань попереднього періоду дослідження проблеми підготовки фахівців ДУМ (з кінця ХІХ – до 80-х років ХХ століття) привела до виокремлення комплексу народних промислів, для яких значущим був саме аспект підготовки значної кількості майстрів для виробництва тих або інших товарів, та до з'ясування ролі гончарства, фарфорово-фаянсового, металообробного й деревообробного видів промислів як перспективних для проблеми дослідження.

Надбаннями українських народних промислів визначено: наявність значної кількості оригінальних технологій і широко відомих майстрів; багатий історичний досвід підготовки фахівців для різних видів виробництва у мистецьких школах Києва, Львова, Харкова, Полтавщини, Чернігівщини, Східного Поділля, Херсонщини, Волині, Галичини, Гуцульщини. Великі (для декількох виробництв) і дрібні (для потреб однієї майстерні та майстра-вчителя) художньо-промислові школи еволюціонували та накопичили

значний досвід підготовки кадрів в умовах контекстного навчання на виробництві; такою стала Миргородська художньо-промислова школа на Полтавщині. Учні школи, окрім того, що навчалися малюванню, виготовляли майолікову плитку, посуд із порцеляни й фаянсу, проєкти сервізів, різноманітні скульптури, прикраси інтер'єру та екстер'єру.

Для дослідження є вагомим факт, що на початку ХХ століття у Україні діяло понад 650 осередків гончарного виробництва, головною ознакою української кераміки була її рукотворність, асортимент речей був різноманітний. Галузь мала значний індивідуальний потенціал: кожен майстер самостійно навчав своїх учнів. За ознаками творів Україну поділяють на великі керамічні регіони: Наддніпрянщина, Лівобережжя, Поділля, Прикарпаття, Закарпаття. Особливий слід у гончарстві та кераміці залишили такі заклади, як Межигірська школа-майстерня (технікум, технологічний інститут); Київський республіканський художньо-промисловий технікум, Лабораторія архітектурно-художньої кераміки при Київському зональному НДІ експериментального проектування та інші відомі установи.

Зазначене надало можливість усвідомити нижню межу дослідження – початок 80-х років ХХ століття (а саме – 1982 рік), коли було започатковано підготовку фахівців ДУМ (ДПМ), спочатку універсально-мистецьку, за якої елементи національного українського ДММ певною мірою приховувалися, пізніше – національно-відроджувальну в незалежній Україні. Характеристиці етапів розвитку фахової підготовки з ДУМ присвячено другий розділ роботи.

РОЗДІЛ 2

ЕТАПИ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (80-і РОКИ ХХ СТ. – ПОЧ. ХХІ СТОЛІТТЯ)

У розділі досліджено етапи процесу підготовки фахівців ДУМ у єдності: I етапу – уніфіковано-мистецького (1982-1990 рр.); II етапу – національно-відроджувального (1993-2001 рр.); III етапу – компетентнісно-професійного (2004-2015 рр.) з урахуванням критеріїв їх класифікації: динаміка виробничих процесів та їх вплив на розвиток галузі ДУ(П)М; стан системи навчальних закладів з підготовки фахівців ДУМ в Україні; зародження й поетапний розвиток змістових і технологічних чинників якісної підготовки фахівців обраної групи.

2.1. Уніфіковано-мистецький етап становлення підготовки фахівців ДУМ у руслі змін радянської системи освіти (1982-1990 рр.)

На підставі визначених у першому розділі дослідження особливостей попереднього періоду розвитку підготовки майстрів декоративно-прикладного мистецтва (ідеологічна заангажованість мистецької освіти та використання її творів як засобів пропаганди; розгляд сфери декоративно-ужиткового мистецтва як примітивно-прикладного аспекту творчості митців; певне нівелювання глибинних етнокультурних традицій в умовах масового виробництва) нами з'ясовано, що ситуація початку 80-х років ХХ століття – зростання кількості заводів, фабрик, майстерень, інших виробничих установ, а відповідно – затребуваність значної кількості висококваліфікованих художників-майстрів привела до виникнення потреби в організації більш широкої підготовки фахівців, які мають одночасно і художню освіту, і володіють технологіями виготовлення виробів на основі глибокого знання декоративно-прикладного мистецтва, зокрема – обраного ними виду ДПМ

(оздоблення одягу, оброки металів, дерева, глини, шкіри тощо) (Коберник, Бербер, Сидоренко, Ящук, 2005).

Опрацювання на початку дослідження архівних матеріалів обраних начальних закладів (Олександрійський фаховий коледж культури і мистецтв, Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка») дозволило з'ясувати, що підготовку художників ДПМ було розпочато у 1982 році. Підготовлені типові навчальні плани мали загальнодержавний характер, видавалися російською та українською мовами та без змін використовувалися до 1990 року (*Архів Миргородського художньо-промислового коледжу*, спр. 10-а).

Такими ж типовими були навчальні програми, проте ця спеціальність та її спеціалізацій характеризувалися тим, що викладачі могли певну частину матеріалу відповідно обраного виду діяльності добирати на власний розсуд. Уніфікованими для навчального плану спеціальності 0519 «Декоративно-прикладне мистецтво» (спеціалізація «Художник-керамік») були мистецькі дисципліни «Скульптура», «Основи художньої майстерності», «Живопис». Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Скульптура», наприклад, містила для викладача можливість конкретизувати та адаптувати нормативний зміст курсу відповідно до місцевих умов і потреб студентів, визначала організаційні форми проведення та види навчальних занять, комплекс художньо-педагогічних технологій та методів викладання, необхідне методичне забезпечення, форми та засоби контролю якості знань, також викладач міг встановити власний алгоритм викладання шляхом зміни послідовності навчального матеріалу дисципліни за темами, перерозподілу кількості годин для опанування нормативного змісту, уточнення додаткових обсягів навчального матеріалу та результатів навчання понад визначені цією програмою.

Вивчення дисципліни було зорієнтоване на формування в студентів базових навичок: ліплення, вміння цілісно уявити роботу, працювати з фактурою, передавати у створеному образі емоції й настрої, формування художнього смаку та розвиток творчого мислення, відчуття простору та об'єму, здатності відтворити композицію за власним задумом, мотивацію подальшого навчання на іншому рівні освіти з ДПМ або подальшого здобуття вищої освіти професійного спрямування. Загальну кількість навчальних годин було рекомендовано розподіляти (на розсуд) викладача на: поглиблення і вдосконалення набутих навичок та вмінь студентів або збільшення часу на вивчення окремих тем у зв'язку з індивідуальною потребою окремого студента; опанування необхідних навичок; підготовку до виставок та інших публічних заходів; планування та проведення інших форм роботи (відвідування культурно-мистецьких заходів, пов'язаних зі змістом мистецької освіти тощо); відпрацювання нормативного змісту навчання через непередбачувані особистісні обставини студентів (хвороба, сімейні обставини тощо). Такі дані знаходимо у протоколах засідань учених рад та циклових комісій, які збереглися в архівах названих вище навчальних закладів України.

Аналіз низки програм для різних спеціалізацій спеціальності 0519 «Декоративно-прикладне мистецтво», свідчить, що з дисципліни «Скульптура» спеціалізації «Художник-керамік» типовими були такі змістові компоненти: «Рельєф як початкова стадія сприйняття об'єму», що включав питання:

– нескладна скульптурна розетка; побудова класичного рельєфу; ліплення копії декоративного рослинного рельєфу (наприклад, трилижник тощо);

– архітектурний рельєфний фриз; традиційні мотиви архітектурних фризів (стилізовані рослинні, геометричні тощо); ліплення фрагменту архітектурного фризу в певному стилі (наприклад, романський, староруський тощо).

Компонент змісту «Декоративна рельєфна композиція за зразками стародавніх культур» передбачав теми і завдання:

– копія рельєфної композиції; види рельєфів (заглиблений рельєф, барельєф та горельєф); зразки скульптурних мотивів стародавніх культур (архаїчної та шумерської, мистецтва Мезоамерики, пермського звіриного стилю тощо); ліплення копії нескладного зразка рельєфу;

– власна рельєфна композиція; ліплення власної рельєфної композиції за мотивами вивчених зразків.

Об'ємно-просторову пластику вивчали такими змістово-практичними засобами: ліплення від цілого шматка глини; зооморфна декоративна скульптура; можливості глини як скульптурного матеріалу (пластичність); ліплення зооморфної фігури за зразками українського народного декоративного мистецтва, архаїчних та сучасних зразків дрібної пластики станкової скульптури.

Компонування об'єктів у просторі проводилося при вивченні відповідних аспектів створення простих образних багатофігурних композицій. Ліплення декоративної композиції з тварин (антропоморфних), людей та елементів інтер'єру (наприклад, шахові фігури, герої легенд або міфів тощо).

Стилізацію об'ємної та рельєфної пластики проводили при вивченні теоретичного матеріалу: «Об'ємна стилізована композиція. Ознайомлення зі зразками творів художників авангардистів та примітивістів (О. Архипенко, М. Примаченко, К. Малевич, Ж. Руссо та ін.). Фігури скіфських баб, статуї острова. Пасхи, фігури Трипілля тощо. Принципи стилізації (спрощення, умовна геометризація та узагальнення зображення)» та в процесі ліплення стилізованого об'ємного персонажу за мотивами вивченого матеріалу (<http://kfkpdm.lnam.edu.ua/>).

Студентами вивчалися також об'ємні геометричні фігури, варіанти їх взаємодії та оформлення, конкретно – драперії на простих геометричних фігурах, типи складок за формою предмету, на якому вони виникають

(радіальні, вертикальні тощо) та за щільністю тканини та ліплення драперії на простому геометричному тілі (куля, куб, конус тощо).

Рекомендоване було також створення власних композицій за допомогою різноманітних матеріалів і технік: творчі роботи за вільною темою (матеріали і техніки за вибором студентів і викладача); створення творчої скульптурної композиції з використанням вивчених технік і матеріалів.

Отже, програма навчальної дисципліни «Скульптура» була уніфікованою, але містила можливості вибору як для викладачів так і для студентів; передбачені були також рівні засвоєння програмового матеріалу початковий, базовий, творчий.

Навчальну дисципліну «Основи художньої майстерності» було спрямовано на теоретичне і практичне ознайомлення студентів із технологією живописних матеріалів і технічними можливостями їх застосування в живописі; теоретичний аналіз технологій традиційних і сучасних живописних матеріалів, дослідження властивостей основ для живопису, призначення художніх інструментів (пензлі, мастихіни, палітри тощо). Передбачалося вивчення: хімічних і фізичних властивостей фарб і розчинників та способів роботи з цими матеріалами; причин руйнування живописних творів (хімічні, технологічні, вплив навколишнього середовища) і способів збереження таких творів; залежності техніки живопису від структури художніх матеріалів у теоретичному та історичному аспектах. Оскільки засвоєння особливостей техніки живопису як системи прийомів роботи, напрацьованих різними національними художніми школами й окремими видатними майстрами, відбувається у процесі копіювання творів мистецтва, то копіювання творів було одним із основних методичних прийомів підготовки (*Архів Косівського фахового коледжу ...*, спр. 1980-1990).

Типовими завданнями дисципліни стали:

– вивчити особливості техніки і технології живопису, ознайомитися з рецептурою проклеюк, ґрунтів для живопису;

– засвоїти особливості технічного виконання і властивості різних графічних і живописних матеріалів, технології роботи з різними матеріалами живопису і рисунку на підставі копіювання живописних творів для ґрунтовнішого композиційного й колористичного засвоєння живопису;

– знати основні історично сформовані і сучасні техніки та прийоми малярства та реставрації.

Навчальна дисципліна передбачала низку творчих композицій. Наприклад, творча композиція на тему «Натюрморт» – декоративне стилізоване вирішення, формат: 30x40, 40x50; матеріал: акрил, олія; полотно, ДВП. Вимоги: закомпонувати та промодельовати об'єми предметів натюрморту лінією, плямою, кольором, використовуючи спрощування форми до символів і силуетів або ускладнення форми і насичення декоративними деталями. Зосередити увагу на пластиці форм, їх виразності, декоративності, дотримуючись принципів побудови зображення та правильного розміщення предметів на площині. Створити та врівноважити композиційний ансамбль. Виконати композицію відповідно до обраної спеціалізації (іконопис, малярство, графіка).

Творча композиція на тему пейзажу: декоративне стилізоване вирішення Формат: 20x30, 30x40; матеріал: казеїново-олійна, гумміарабікова темпера, акрил, полотно, ДВП Вимоги: на основі зібраного ескізного матеріалу, графічних начерків, етюдів й аналізу творів відомих художників виконати творчу композицію на тематику архітектурного або ландшафтного пейзажу. Використати елемент стилізації, промодельовати об'єми предметів пейзажу лінією, плямою, кольором, використовуючи спрощування форми до символів і силуетів або ускладнення і насичення форми декоративними деталями; зосередити увагу на пластиці форм, їх виразності, декоративності. Ескізування. Тональне і колористичне вирішення. Робота в матеріалі (*Олександрійський фаховий коледж ...*, спр. 1980-1985).

Копія пейзажного твору українських або західноєвропейських художників. Пейзаж в українському і західноєвропейському мистецтві
 Формат: 40x50 Матеріал: темпера, олія; полотно Вимоги: обрати пейзаж для копіювання та визначити техніку виконання, розміри твору. Поетапність виконання твору. Підготовка основи для живопису. Проклейка. Ґрунтування. Виконання в матеріалі.

Техніка темперного живопису. Темпера. Походження темперного живопису. Властивості темпері. Сполучна речовина фарб. Види темпері. Технологічні особливості темперних фарб. Старовинна темпера. Склад темпері. Техніка олійного живопису. Олійний живопис. Походження олійного живопису. Склад олійних фарб. Сполучна речовина фарб. Властивості олійних фарб. Корпусні та лесувальні олійні фарби. Стійкі та нестійкі суміші олійних фарб. Технологія виготовлення олійних фарб. Тонкість подрібнення фарб. Процес висихання олійних фарб. Кракелюри, пожухлість, осідання, потемніння творів олійного живопису. Методи олійного живопису. Змішаний спосіб живопису. Фламандський метод олійного живопису. Італійська манера живопису. Особливості та прийоми олійного живопису. Основні способи нанесення. Одношаровий живопис «алла-прима». Багатошаровий живопис. Техніка енкаустики. Походження техніки енкаустики. Склад енкаустичних фарб. Способи нанесення енкаустичних фарб. Технологія приготування фарб для техніки енкаустики (*Архів Косівського фахового коледжу ...*, спр. 1980-1990).

Іншою дисципліною типового навчального плану 1982 р. і 1983 р. була навчальна дисципліна «Живопис», яка своєю метою мала закріплення та поглиблення знань, умінь та навичок зображення різних об'єктів і середовища, отримання основних відомостей про виконання живописного зображення голови та півфігури людини й практичне засвоєння технік та прийомів живопису; удосконалення колористичного бачення та вміння створювати і передавати художній образ засобами живопису, розуміти специфіку застосування знань у обраній художником спеціалізації.

Основним під час вивчення матеріалу дисципліни вважали ознайомлення студентів із завданнями портретного зображення, де моделлю були голова, руки й півфігура натурника; усвідомлення закономірностей природи, принципів та методів реалістичного зображення об'єктів та явищ засобами живопису; опанування вміннями та навичками колористичного трактування художнього зображення, передачі стану і настрою людини; оволодіння етапами виконання живописного зображення виражальними засобами живопису; виховання культури сприйняття та формування естетичних потреб студентів; розвиток творчих здібностей на основі пізнання різних рівнів художнього образу; оволодіння етапами виконання живописного портретного зображення засобами олійного живопису; розвиток цілісного сприйняття середовища і людини в ньому (Новосельська, 2002; Песталоцці, 1981; Петренко, 2019; Пономарьова, 2013).

Наприклад, розділ програми містив теми: «Портретне зображення», «Особливості зображення голови людини засобами олійного живопису». Портрет людини похилого віку на колірному тлі (формат 50x40; композиційний пошук у форматі – конструктивна побудова зображення; виконання підмальовку; колірне вирішення; узагальнення); а також:

– тема «Жіночий портрет з характерним освітленням на кольоровому тлі (формат 40x50; композиційний пошук у форматі; конструктивна побудова зображення; виконання підмальовку; колірне вирішення; узагальнення);

– тема «Портрет натурника з руками (освітлення пряме)» (формат 50x70; композиційний пошук у форматі; конструктивна побудова зображення; підмальовок; колірне вирішення; узагальнення).

Розділ програми «Художній образ в портретному зображенні» мав тему «Етюд натурника в головному уборі. Передача художнього образу засобами живопису» (формат 50x70; композиційний пошук у форматі; конструктивна побудова зображення; підмальовок; колірне вирішення; узагальнення) (*Архів Миргородського фахового коледжу ...*, спрв. 10-б).

Проаналізовані навчальні дисципліни входили до підрозділу навчального плану «Дисципліни спеціального циклу»; до нього ж належали предмети «Малюнок», «Пластична анатомія», «Історія образотворчого мистецтва», «Креслення, шрифти та перспектива», «Основи технічної естетики і дизайну», «Психологія та етика виробничих відносин», «Правознавство», «Основи промислової екології», «Охорона праці», «Основи підприємництва та менеджменту». До профільованих предметів спеціальності «Художник-керамік» належали «Технологія виробництва», «Композиція», «Художня майстерність», «Народний орнамент», «Матеріалознавство» ін. Спеціалізація 0519 «Художня кераміка» також передбачала дві практики – учбову з теоретичним навчанням та технологічну переддипломну, а також виконання і захист дипломного проєкту (*Архів Миргородського фахового коледжу ...*, спр. 10-б).

На жаль, програми практик не збереглися, проте в музеях залучених до роботи з упровадження результатів дисертації коледжів, знаходимо зразки втілених у матеріалі проєктів у формі кращих дипломних робіт (<https://www.olexkkim.com/college>; <http://kfkpdm.lnam.edu.ua/>; <http://mhpk.edu.poltava.ua/>) (Додаток К).

Нами засобами бібліометричного аналізу джерел систематизовано навчально-методичну літературу, яку використовували викладачі спеціальних дисциплін обраних для дослідження навчальних закладів у освітньому процесі підготовки на уніфіковано-мистецькому її етапі. До підручників і посібників належать:

Гінзбург А.М. «Побудова візерунків» (1929); Гургула І. «Народне мистецтво західних областей України» (1966); Журавлева Т.А. «Современные методы проектирования текстильного рисунка массового назначения в условиях научно-технической революции» (1981); Зайцев А.С. «Наука о цвете и живопись» (1986); Матвеева Т.О. «Мозаїка і різьблення по дереву» (1993); Немковський С.П. «Орнамент на ткани» (1978); «Рисунок.

Живопись. Композиция» (1989); Сакович І.В. «Народні традиції в українській художній промисловості» (1986); Кулебакін Г.І. «Рисунок и основы композиции» (1988); «Искусство отделки» (1959); «Рисунок. Живопись. Композиция» (1989); Романець Т.А. «Стародавні витoki мистецтва української народної кераміки» (1996); Свид С.П. «Художні техніки» (1977); Степовик Д. «Українська графіка XVI-XVIII ст. Еволюція образної системи» (1982); «Трансформация природных форм в орнаментальные мотивы» (1980); «Українська художня культура» (1996); Черемушкина Н.С. «Принципы трансформации растительных мотивов в формы костюма и орнамента» (1985); «Школа изобразительного искусства» (1986); Яшухин Я.П. «Живопись» (1985); (Додаток В). Ці підручники та посібники були доступними для викладачів і студентів через бібліотеки навчальних закладів. Водночас близько половини з них були видані російською мовою, що додатково свідчить про потужний уніфіковано-мистецький аспект підготовки фахівців ДУМ (ДПМ).

Викладачі циклових комісій при підготовці до занять використовували наукову та методичну літературу, праці відомих учених із проблеми: Білецький П. Українське мистецтво другої половини XVII – початку XVIII ст. (1981); Велігоцька Н.І. «Декоративно-ужиткове мистецтво» (1967); «Декоративно-прикладное искусство Украинской ССР: стекло, фаянс, гобелен, текстиль : каталог выставки» (1982); Жолтовський П. «Художнє життя на Україні: XIV-XVIII ст.» (1983);

«Знаки 155 стародавніх українських вишивок» (1992); Киплик Д. «Техника живописи» (1998); Любченко В. «Львівська скульптура XVI-XVII ст.» (1981); Ляшенко О.Г. «Використання писанкової орнаменталії у прикладному мистецтві України» (1979); Матейко К.І. «Український народний одяг» (1977); Мусієнко П. «Народные мотивы в шелковых тканях» (1959); Николаева Н.С. «Декоративное искусство Японии» (1972); Овсійчук В. «Українське мистецтво другої половини

XVI – першої половини XVII ст. Гуманістичні та визвольні ідеї» (1985); Полевой В.М. «Искусство стран латинской Америки» (1967); Селівачов М.Р. «Декоративно-прикладне мистецтво України у радянському мистецтвознавстві» (1981); Сидорович С.Й. «Художня тканина західних областей УРСР» (1979); Соколова Т.М. «Орнамент – почерк епохи» (1972); публікації журналів «Советский художник», «Народна творчість та етнографія», «Изобразительное искусство», «Советское декоративное искусство», довідник «Народні художні промисли» (1966); каталоги виставок, хрестоматії, публікації відомих дослідників (Додаток В).

Системний огляд змісту підготовки фахівців на визначеному етапі її розвитку та аналіз підручників, посібників і літературних джерел свідчить про засилля русифікованої інформації, а вивчення робіт випускників цього періоду в музейних експозиціях – про обов'язок для художників дотримуватися пропагандистських кліше і канонів.

Тенденцією цього етапу стало використання творів відомих майстрів для пропаганди «радянського способу життя» та «досягнень радянського народу». Специфіка охарактеризованого в підрозділі 2.1 етапу підготовки полягала в тому, що матеріали навчальних дисциплін уніфікувалися іще й потребою приховувати за загальними формулюваннями, проведеними часто російською мовою, використання кращих зразків українського декоративно-прикладного мистецтва з метою уникнути звинувачення в «українському буржуазному націоналізмі».

2.2. Національно-відроджувальний етап підготовки фахівців ДУМ (1991-2003 рр.)

На початку нового етапу підготовки, з отриманням Україною незалежності у 1991 році, фахове формування майбутніх професіоналів ДУМ проходило в умовах потужного оновлення всіх державотворчих процесів, першочергово – в освіті. Потреба відродження національних засад змісту і

технологій підготовки стимулювала викладачів навчальних закладів усе глибше усвідомлювати необхідність оновлення підходів до забезпечення якості освітніх процесів та до побудови відповідного середовища формування особистості художника в сфері ДУМ, його високої національної самосвідомості, патріотизму, бажання збагачуватися і збагачувати вітчизняне декоративно-прикладне мистецтво.

Для того, щоб особистість фахівця ДУМ формувалась як невід'ємна частка рідного народу, необхідно було створювати організаційні, психолого-педагогічні умови, вагомо ґрунтувати цей процес на міцних підвалинах розвитку нації, її свідомості (Каган, 1974). У цьому контексті значної уваги надавалося українським народним промислам як невичерпному джерелові культури народу, яка має унікальні можливості впливу на особистість, формування в неї національного світогляду, духовності, естетичних почуттів. Завдяки українським народним промислам, які є віковичною скарбницею національно-культурною спадщини українського народу, відображаються стилі різних епох і регіонів та зберігаються багаті невмирущі традиції, пізнаються історія, світогляд, моральні якості наших предків, сприймаються кращі зразки мистецтва і трудової діяльності (Історія закладу, *Декоративно-ужиткове мистецтво ...*, 2022; 1990; Лук'яненко, Кріпак; 2022).

Завдяки оновлювальним процесам, що відбувалися в Україні, активній громадянській ініціативі, розповсюдженню волонтерської діяльності серед молоді, виникненню різних громадських та ідентифікаційних рухів в державницькому розвитку українців культивувалося нове ставлення молодого покоління до історії, релігії, культури, традицій і звичаїв українського народу.

На початку етапу відбулося істотне оновлення навчальних планів та традиційних дисциплін усіх циклів підготовки національно спрямованими аспектами змісту. Наприклад, дисципліна «Історія образотворчого мистецтва» як одна з базових навчальних дисциплін в освіті майбутніх фахівців ДУМ, що була спрямованою на формування їхньої загальної

художньої культури і розвитку професійної ерудиції, забезпечувала знання основних теоретичних понять мистецтвознавства, особливостей історичних етапів світової образотворчості, декоративно-ужиткового мистецтва та архітектури, пам'яток світової культури, сприяла студентам оволодіти належним рівнем методичної готовності до професійної діяльності, вихованню в них художньо-естетичного смаку, креативного підходу до традицій та новацій у професійній діяльності. Цю дисципліну зусиллями викладачів навчальних закладів (технікумів, училищ, інститутів, ДПМ) було оновлено на засадах поєднання кращих образотворчих досягнень українського народу з шедеврами світового мистецтва.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти опановували основні теоретичні поняття мистецтвознавства та естетики, що стосуються специфіки візуально-просторових мистецтв; провідні історичні етапи розвитку образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва та архітектури; основні стилі, напрями та течії у розвитку образотворчого мистецтва; вивчали відомі пам'ятки образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва й архітектури та імена їхніх авторів; навчалися розуміти специфіку художнього образу; пояснювати закономірності розвитку та трансформацій образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва й архітектури; аналізувати конкретні твори та тенденції розвитку українського і зарубіжного мистецтва минулого і сучасності (Ткачев, 1987).

Результатами навчання з «Історії образотворчого мистецтва» було визначено: знати важливі історіографічні досягнення у дослідженні історії мистецтва; розуміти видову і жанрову специфіку образотворчого мистецтва; виявляти основні технології в галузі архітектури, скульптури і живопису; знати основні терміни та поняття з історії мистецтва; уміти самостійно аналізувати мистецькі явища, аналізувати творчість видатних майстрів, конструктивно мислити, відстоювати свої наукові позиції та переконання, творити власні інтерпретаційні моделі трактування мистецтва; визначати на

різних етапах розвитку національні особливості мистецтва (*Архів Миргородського фахового коледжу ...*, спрв. 10-а).

Типовими темами дисципліни «Історія образотворчого мистецтва» були: «Мистецтво України пізнього Середньовіччя: джерела та стилістичні особливості» (необхідно було опрацювати матеріали лекцій, рекомендовану літературу до теми, підготуватися до підсумкового опитування); а також – «Стилістичні особливості українського мистецтва XVI – початку XVII ст.»: Естетичні ідеали українського Відродження. Містобудування України другої половини XVI – першої половини XVII ст. Оборонна архітектура України. Сакральна архітектура: типологія та художньо-стилістичні особливості. Львівська скульптура другої половини XVI – першої половини XVII ст. Монументальний живопис. Портрет Відродження: від реальності до образу. Еволюція. Українська гравюра другої половини XVI – першої половини XVII ст.: концепція світу та людини. «Мистецтво України другої половини XVII-XVIII ст.»: світська та сакральна архітектура: типологія та художньо-стилістичні особливості. Монументальний живопис бароко. Львівська скульптура XVIII ст. Іконопис бароко. Бароковий портрет. Гравюра: жанрова специфіка та творчість видатних майстрів (*Архів Косівського фахового коледжу ...*, спр. 1980-1990).

«Класицизм і романтизм у мистецтві України». Роль вихідців з України у формуванні Петербурзької академії мистецтв. Історичні полотна А. Лосенка. Портрет у творчості Д. Левицького та В. Боровиковського. Українська тематика в творчості В. Тропініна та В. Штернберга. Живопис та графіка Т. Шевченка. «Імпресіонізм». Едуард Мане і «Батінйольська школа». Пейзажні полотна та жанрові сцени в творчості К. Моне, О. Ренуара, Е. Дега та ін. Вплив імпресіонізму на творчість українських художників О. Мурашка, Г. Світлицького, С. Світославського та ін. «Мистецтво модерну». Вплив творчості Г. Клімта та А. Мухи на розвиток українського модерну (Г. Максимович) та галицької сецесії (О. Кульчицька). «Паризька

школа». Присутність українців протягом трьох періодів. Конфлікт української традиції і західноєвропейських викликів в художніх практиках українців. Український авангард. (1910-1930 рр.) – синтез європейського модернізму і традицій народного мистецтва (Архів Олександрійського фахового коледжу культури і мистецтв, спр. 1991-1995).

Мистецтво України та Росії кінця XIX – початку XX ст. Мистецтво Нідерландів: брати Ван Ейк, Ван дер Вейден, Босх. Творчість П. Брейгеля. Пейзажний живопис передвижників (О. Саврасов, І. Шишкін, А. Куїнджі, Д. Полєнов, І. Левітан, К. Костанді). Історичний живопис В. Сурікова. Творчість І. Рєпіна. Стил ь модерн. Архітектура. Живопис. Графіка. Декоративно-прикладне мистецтво. Синтез мистецтв. Символізм. Ретроспективізм об'єднання «Мир искусства». Творчість В. Сєрова, М. Врубеля, В. Васнецова, О. Мурашка. Візантивізм М. Бойчука. Риси модерну в живописі Ф. Кричевського. Неопримітивізм: М. Шагал. Аналітичний живопис: П. Філонов. Абстракціонізм: В. Кандинський. Супрематизм: К. Малевич. Футуризм: Д. Бурлюк, О. Богомазов. Контррельєфи О. Архипенка. Одеса як художній центр, її історія («Південноросійські» та «незалежні», Товариство ім. К. К. Костанді). Одеса як художній центр, її сучасність. Графіка, скульптура, новітні форми візуального мистецтва (Архів Олександрійського фахового коледжу ..., спр. 1985-1990).

«Мистецтво соцреалізму в XX ст.»: інкубований талант, партійна та режимна ідеологія. Різниця у практиках, ідеологіях та тематиці в комуністичних країнах. Бруталізм – культ бетону і залізобетонних конструкцій – межі етики й естетики. Ідеологія архітектурних монстрів : Україна та світ. «Явище Public ART»: діалог мистецтва, людини і середовища чи неузгоджена інтервенція художника у міський простір. Світові та вітчизняні митці. Перформанс – одна з форм акціоністського мистецтва. Найяскравіші творчі практики. Іноземний та український досвід. Інсталяція

від постмодернізму до актуальних практик: Енвайронмент, нові контексти і нетривіальні рішення. Світ і Україна в ньому. Художня фотографія ХХ і ХХІ ст. Старе і нове – безперервний пошук (*Архів Миргородського фахового коледжу ...*, спр. 10-а).

На цьому етапі розвитку професійної підготовки в усіх обраних для дослідження навчальних закладах України виявлено навчальну дисципліну «Народні художні промисли України». Розглядаючи загальні характеристики народної творчості, у процесі вивчення дисципліни народне ДПМ порівнювали з іншими видами та техніками художньої творчості; звертали увагу на завдання перед художньою промисловістю щодо розширення і відновлення асортименту і якості виробів. У ході вивчення дисципліни студенти готувалися до самостійного аналізу дотичних до їхнього фаху народних промислів України, вчилися розрізняти види народного мистецтва, інтерпретувати значення традицій у такому мистецтві, а також ознайомлювалися з основними техніками художньої обробки дерева, художньої кераміки, плетіння з природних матеріалів, ткацтва та килимарства, вишивки та мережива, художньої обробки металу, декоративного розпису, художньої обробки шкіри (*Архів Косівського фахового коледжу ...*, спр. 1980-1990).

Типовими елементами змісту навчальної дисципліни були:

Народні орнаменти у мотивах декоративно-прикладного мистецтва. Характеристика орнаментальних форм декоративно-прикладного мистецтва. Домінуючі мотиви української народної орнаментики. Композиційні принципи побудови орнаменту. Етапи дослідження української орнаментики у вітчизняному мистецтвознавстві. Система композиційних закономірностей в орнаментиці декоративного мистецтва. Характеристика композиційних частини орнаменту: мотиву, рапорту, елемента, модулю. Види орнаменту: геометричний, фітоморфний, зооморфний, антропоморфний, космогонічний, епіграфічний, скейоморфний. Семантична класифікація орнаментів. Характеристика графічних символів,

кольористичність і метафоричність символіки. Тлумачення символічного значення об'єктів природного світу та продуктів людської діяльності. Характеристика народної орнаментики українців, їх традиційні назви, регіони і ареали поширення та види декоративно-ужиткового мистецтва, де вони найбільш часто зустрічаються.

Народні промисли України. Історія розвитку промислів України. Регіональні осередки та локальні художньо-технічні особистості українського декоративно-прикладного мистецтва. Етнорегіональні різновиди орнаментальних композицій українського писанкарства. Створення оригінального та виразного художнього образу для декоративної композиції з різними варіантами побудови на основі стилізації.

Художні промисли України. Українське народне малювання. Традиції українського настінного малювання. Найбільші осередки настінного малювання, їх характерні особливості. Композиція, колористика, основні елементи. Декоративний розпис скринь та речей ужиткового характеру. Інші види народного малювання. Народний іконопис. Петриківський декоративний розпис. Історія розвитку, характерні особливості. Яворівський розпис на дереві. Техніка. Технологія. Найвизначніші майстри українського народного малювання. Ручна вибійка як один з найдавніших видів декорування тканин. Ручний розпис тканини. Вишивка та гаптування. Вишивка як найпоширеніший вид декоративно-ужиткового мистецтва. Матеріали, що використовуються у вишивці. Вишивальні техніки. Типологія вишиваних виробів. Народна вишивка часів Древньої Русі. Розвиток мистецтва вишивання у XIV-XVIII ст. Традиційна народна вишивка XIX-XX ст. Локальні особливості вишивального мистецтва Подніпров'я, Слобожанщини, Полісся, Поділля, Карпат, Півдня України. Орнаментика народної вишивки. Художнє ткацтво. Килимарство. Виникнення та розвиток ткацтва на території України. Цехове ткацьке ремесло. Пристрої та обладнання для виготовлення тканин. Вертикальний та горизонтальний ткацький верстат. Сировина, що використовується у народному

традиційному ткацтві, її первинна обробка та фарбування. Основні техніки ручного художнього ткання. Найбільші осередки ткацького промислу, характерні риси та регіональні особливості тканих виробів. Типологія тканих виробів одягового та інтер'єрного призначення. Технологічні особливості виготовлення килимових виробів. Традиційні українські килими, їх характерні риси та особливості. Історія розвитку килимарства до XIX ст. Розвиток килимарського промислу у XIX-XX ст. Провідні осередки килимарства. Гобелени як окремий вид килимових виробів. В'язання та мереживо. Історія розвитку та технологічні особливості ручного плетіння. Технологія виготовлення мережива та типологія мережаних виробів.

Українська іграшка. Історія появи іграшки на території України. Найбільші центри виготовлення іграшок. Типологія народних іграшок. Традиційна українська лялька. Прикраси народного житла – витинанки, мальованки, різдвяні «павуки», «дідухи» та ін. Витинанки, їх типологія. Народний одяг. Функції одягу. Костюм (стрій). Класифікація народного одягу. Орнаментика в українському вбранні. Натільний, поясний, нагрудний та верхній одяг. Головні убори та прикраси. Історичні особливості одягу праслов'янського населення України. Прикраси, зачіски, одяг давньоруського населення. Художні особливості одягу запорізького козацтва. Народний одяг XIX-XX ст. Типові комплекси одягу Середнього Подніпров'я та Півдня України. Локальні особливості орнаментики і кольористики одягу Волині та Полісся. Одягові комплекси населення Карпат та Прикарпаття.

Художня кераміка Матеріали та технологія виготовлення керамічних виробів. Керамічні глини. Декоративні покриття та інші способи декорування керамічних виробів. Способи формування керамічних виробів. Види кераміки. Типологія народних керамічних виробів. Орнаментики української кераміки. Найдавніша кераміка на території України. Керамічні вироби періоду Київської Русі. Кераміка XIV-XVIII ст. Кахлярський промисел. Гончарний промисел XIX ст. Найбільші осередки гончарства, художні

особливості їх виробів. Історіографія розвитку фарфору та фаянсу на Україні. Художня кераміка ХХ ст. Художнє скло Виникнення та розвиток скловиробництва на території України. Основні технологічні та декоративні способи створення виробів зі скла. Сировина для скловиробництва. Гутництво. Художні особливості українського гутного скла. Найбільші центри скловиробництва у XVIII-XX ст. Бісерне скловиробництво.

Художня деревообробка. Плетіння з природних матеріалів Виникнення та розвиток художньої обробки деревини. Властивості деревини. Формотворчі техніки художньої деревообробки. Декоративні техніки та орнаментика художнього деревообробництва. Види художньої деревообробки. Типологія виготовлення декоративно-ужиткових виробів з дерева. Деревообробка періоду Київської Русі. Спеціалізація деревообробних промислів. Історія розвитку деревообробництва XIV-XVIII ст. Провідні регіони деревообробних промислів, їх художні особливості. Художнє деревообробництво ХХ ст. Українська дерев'яна архітектура. Унікальність дрогобицьких дерев'яних церков, історія створення та мистецька цінність. Житлове будівництво з дерева. Меблі. Плетіння з лози, соломи, рогозу.

Художня обробка металу та каменю Матеріали, що використовуються в художньому металообробництві, їх властивості. Кольорові та чорні метали, сплави. Орнаментика художнього металу. Техніки і прийоми ручної художньої обробки металів. Типологія металевих виробів. Виробництво зброї та обладунку. Народне металірство. Історія виникнення та розвитку художньої металообробки на території України до XIII ст. Художній метал XIV-XVIII ст. Художня металообробка XIX-XX ст. Художня обробка каменю на території України. Мінерали та гірські породи, що застосовуються для художньої обробки. Основні техніки художньої обробки каменю, типологія художніх виробів.

Писанкарство. Історія виникнення та розвитку мистецтва декорування Великодніх яєць. Звичаї і обряди, пов'язані з писанками. Особливості

технології писанкарства. Писанка, крашанка, дряпанка, крапанка, мальованка. Найпоширеніші символи в писанкарстві, їх значення. Найбільші осередки писанкарства. Витинанка. Історія виникнення та розвитку мистецтва витинанки. Звичаї і обряди, пов'язані з витинанками. Особливості технології витинанки. Типологія виробів. Найбільші осередки витинанки (Архіви Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, Миргородського фахового коледжу імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Олександрійського фахового коледжу культури і мистецтв).

Завданнями дисципліни «Художнє скло та художня кераміка» визначено: ознайомлення з методами та засобами формування й відображення авторської ідеї, матеріалізації інформації та створення художніх образів; оволодіння виражальними можливостями проєктно-графічних засобів, формування умінь і навичок роботи з усім розмаїттям технік, інструментів та матеріалів; набуття вмінь та навичок роботи з проєктним матеріалом, об'ємом; формування й розвиток професійного мислення майбутніх фахівців ДУМ.

На основі опанування змісту відбувалося формування умінь та навичок: правильно визначати методи та засоби виявлення й відображення графічної пластики композиційного рішення, пластики (рельєфу) поверхні; вміти працювати з проєктним матеріалом, об'ємом; володіти прийомами графічної та пластичної розробки поверхні та її трансформації в об'ємні елементи; коректно користуватися виражальними можливостями проєктно-графічних засобів для створення площинних та об'ємно-просторових композицій; творчо використовувати знання щодо особливостей технологій виготовлення кераміки та професійного застосування її виразних можливостей у декоративно-ужитковому мистецтві.

Особливо необхідно визначаємо лекцію «Засоби образної виразності в декоративному мистецтві на прикладі зразків народного українського мистецтва» та практичну роботу «Візерунково-рельєфне декорування

керамічної поверхні. Аналіз основних прийомів використання фактур та рельєфів та їх ролі, як засобу передання на площині змістової інформації зображувальної та художньої декоративної розробки форми».

Лекція «Українська народна ужиткова кераміка. Взаємодія об'єму та декору» органічно поєднана з практичною роботою «Різновиди та способи оздоблення об'ємної поверхні Особливості сприйняття тональних і графічних форм на об'ємній формі. Аналіз тональних графічних прийомів і засобів заповнення об'ємної форми. Розгляд композиційно-художніх особливостей їх взаємодії» (*Архів Миргородського фахового коледжу ...*, спр. 10-б).

На цьому етапі нами виокремлено, що у процесі підготовки студентів застосовували такі методи навчання: методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (за джерелом і способом передачі та сприймання інформації: словесні (лекція –традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), різні види практичних занять, бесіди, розповіді-пояснення.

За ступенем самостійності мислення: репродуктивні; пошукові; дослідницькі. Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація. Практичні: вправи, практичні роботи, порівняльний аналіз творів. За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота здобувачів; виконання індивідуальних навчальних завдань. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації пізнавальної діяльності: навчальні дискусії; створення проблемних ситуацій; створення ситуацій зацікавленості (метод аналогій тощо).

Для оцінювання навчальних досягнень здобувачів застосовували такі методи: методи усного контролю: індивідуальне чи фронтальне опитування, співбесіди; залік; методи письмового контролю та практичного контролю: творчі розробки; методи самоконтролю – самоаналіз, самооцінка власних творчих досягнень.

Засобами бібліометричного пошуку виявлено та систематизовано навчально-методичні та літературні джерела, якими користувалися студенти і викладачі у процесі підготовки (Додаток Г). У бібліотеках, протоколах засідань циклових комісій та вчених рад досліджуваних коледжів віднайдено згадки про: навчально-методичні посібники – Є. А. Антонович і творчий колектив авторів «Декоративно-прикладне мистецтво», 1993; А. С. Гурська «Мова та графіка українського орнаменту», 2003; О. Кулинич-Стахурська «Мистецтво української вишивки», 1996; «Прикрась свій дім» (авт. кол. Л. П. Гура, Л. Є. Жоголь та ін.), 1990; «Українське мистецтво в полікультурному просторі» (за ред. О. П. Рудницької), 2000; «Українське мистецтво та архітектура кінця XIX – початку XX ст.», 2000;

наукові праці – Є. А. Антонович «Декоративно-прикладне мистецтво», 1992; Н. А. Лоліна «Ідея різних інформаційних каналів в розумінні мистецтва орнаменту: естетичний аспект», 2003; А. Макаров «Світло українського бароко», 1994; В. Овсійчук «Класицизм і романтизм в українському мистецтві», 2001; Т. Печенюк «Джерельні основи виникнення розпису тканин», 1992; Г. Г. Стемальмащук «Художні особливості вбрання на теренах України (від Трипілля до Київської Русі)», 1998; Ф. Уманцев «Мистецтво давньої України: Історичний нарис», 2002; публікації в журналах «Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв», «Образотворче мистецтво» та ін., збірниках матеріалів науково-практичних конференцій;

словники – «Декоративно-ужиткове мистецтво» в 2-х томах, Львів, Академія мистецтв, 2000 рік; К. І. Матейко «Український народний одяг», 1996 рік та ін.

У загальному контексті літературних та навчально-методичних джерел цього етапу спостережено істотне зростання кількості матеріалів українською мовою, виникнення на цій основі корелятивних зв'язків між дисциплінами художньої спеціалізації обраного виду ДУМ, поширення методів контекстного навчання художників-майстрів в умовах відповідного виробництва.

Загалом цей етап характеризується потужним національним відродженням змісту підготовки фахівців ДУМ різних спеціалізацій при збереженні традиційних підходів до спеціальності; доповненням культурологічними складниками навчання на засадах опанування психолого-педагогічних основ керівництва аматорськими різновіковими колективами студій естетичного виховання, керамології, вишивкарства тощо. Це зумовило в навчальних закладах України ранній особистісний підхід, наставництво, поглиблення ролі соціокультурних компонентів навчальних і виробничої практик.

2.3. Компетентнісно-професійний етап підготовки фахівців ДУМ у навчальних закладах України (2004-2016 рр.)

На компетентнісно-професійному етапі підготовки фахівців ДУМ відбувалося інтенсивне спрямування студентів училищ культури і художньо-технічних навчальних закладів на професійну мистецьку і художню діяльність; характерним стало ставлення до фахівця ДУМ як до представника народознавчого напрямку професійної культури, формування якої полягало в широкому інформаційному полі засвоєння народних ремесел і промислів, набутті досвіду практичної творчої діяльності на засадах глибинної спадкоємності національних мистецьких надбань.

Навчальні заклади України в цей період переходили на вимоги Болонського процесу, водночас реалізуючи ідею духовного становлення студентів засобами народної художньої культури; всі компоненти підготовки фахівців ДУМ поступово підпорядковувалися вимогам Національної рамки кваліфікацій, розроблялися кваліфікаційні характеристики, створювалися еталонні моделі випускників, устаткувалася оновлена система нормативних документів – навчальних планів, котрі стали змінюватися щораз на 2-3 роки (раніше це було кожні 5, а то навіть і 10 років); освітньо-професійних програм, у яких обґрунтовувалися загальні (ключові) і фахові (спеціальні) компетентності майбутніх фахівців ДУМ (такі дані знаходимо в ліцензійних

та акредитаційних матеріалах усіх досліджених нами навчальних закладів). Наприклад, типовими для розглянутих нами ОПП спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація були фахові компетентності:

– здатність до оцінного судження, розвитку художньо-творчих нахилів і здібностей, оволодіння дієвими знаннями з формотворення, колористики й орнаментики, методикою креативного пошуку, образною мовою пластичного мистецтва та технологіями художньої обробки матеріалів;

– здатність визначати властивості та здійснювати добір конструкційних матеріалів для виготовлення виробів;

– уміння обробляти сировину та матеріали, виготовляти вироби за допомогою ручних, електрифікованих інструментів і технологічного обладнання, використовуючи нормативно-технологічну документацію та системи управління якістю; дотримуватись вимог з охорони праці, протипожежної безпеки, захисту довкілля (Додаток 3).

Студенти спеціальності мали володіти теоретичними основами творчої проєктно-технологічної діяльності; використовувати знання теоретичних основ та історії національного декоративно-ужиткового мистецтва; опанувати спеціальною термінологією та технологіями обробки конструкційних матеріалів, текстової, графічної, числової, звукової та відео інформації; виконувати ескізне проєктування, креслення деталей та складальних одиниць, розробляти технологічну послідовність виготовлення виробу, оформляти портфоліо та презентувати їх; здійснювати традиційні та новітні види художньої обробки матеріалів, виготовляти вироби декоративно-ужиткового мистецтва та технічної творчості; добирати інструменти, матеріали та устаткування з урахуванням проєктно-технологічної документації виробу, дотримуватись санітарно-гігієнічних вимог та системи управління якістю.

Типовими для цього етапу підготовки фахівців ДУМ визначено низку навчальних дисциплін. Дисципліну «Теорія та практика орнаменту» вважали основою підготовки художника майстра до художньо-творчої діяльності, адже вивчення та засвоєння аспектів орнаментального мистецтва попередніх епох збагачує практику художника, формує естетичний смак, художній світогляд, особисте ставлення до його емоційно-колеристичного строю, у результаті чого закладається підґрунтя неповторної творчості. Вивчення цієї дисципліни передбачало низку завдань професійної підготовки фахівців: формування творчого підходу до аналізу національної та світової сукупності орнаментальних зразків, набуття навичок побудови різних видів орнаментів, засвоєння етапів розвитку орнаментальних стилів та проведення відповідної практичної роботи.

Зазвичай вивчення дисципліни розпочиналося темами «Орнаментальні системи давніх цивілізацій: теорія та практика», до яких належали питання Основні терміни та визначення. Різновиди та класифікація орнаментів. Походження орнаменту. Закони побудови орнаментальної композиції. Орнамент народів африканського континенту. Орнамент давнього світу. Давній Єгипет. Месоамерика. Антична Греція. Орнамент країн Близького та Далекого Сходу; а також «Розвиток орнаментальних систем від європейського середньовіччя по ХХ ст.»: орнамент європейського середньовіччя. Романіка, готика; орнамент XVI – початку XIX ст.: Ренесанс, бароко, рококо, класицизм; орнамент кінця XIX-XX ст. (стиль модерн, авангард, ар-деко) (<https://www.olexkkim.com/college>; <http://kfkpdm.lnam.edu.ua/>; <http://mhpk.edu.poltava.ua/>).

Значної уваги надавали особливостям розвитку орнаменту України: Історичний розвиток орнаменту на теренах України. Витоки орнаменту України. Неоліт-енеоліт. Трипілля. Доба заліза (скіфські мотиви). Орнамент Київської Русі. Вплив Сходу та Заходу. Своєрідність стилю та переробка привнесених елементів. Символіка язичництва та християнства в орнаментах. Мотив розетки та плетіння. Орнамент доби бароко. Головні композиційні

прийоми та мотиви. Особливості розвитку орнаменту протягом XIX-XX століть.

Орнамент у народному декоративно-ужитковому мистецтві розглядали через проблему співіснування міської та народної культури; етно-регіональну характеристику орнаменту; народний орнамент XVIII-XIX ст.: домінуючі мотиви, семантика, особливості композиції та колористики.

Студенти виконували практичні завдання: копіювали мотиви культури Трипілля-Кукутень; мотиви скіфського орнаменту (ювеліrstvo); мотиви орнаменту Київської Русі (монументальні розписи інтер'єрів, книжкова мініатюра, ювеліrstvo); мотиви орнаменту українського бароко (архітектурний декор, вишивка); копіювали геометричні мотиви (вишивка рушників, сорочок); рослинні мотиви (кераміка, килимарство); антропоморфні мотиви (вишивка, писанка).

Навчальна дисципліна «Народні ремесла і промисли» на цьому етапі передбачала типові теми: «Види народних ремесел та художніх промислів України»; «Історія вишивки бісером»; «Види бісеру»; «Матеріали, інструменти та пристосування»; «Правила техніки безпеки»; «Організація робочого місця»; «Гігієна праці та санітарія». Відбувалося знайомство зі зразками робіт, вишитих бісером; особливостями нанесення малюнка на тканину методом «припороху», прошиванням кальки, нанесенням крейдою на тканину. Поняття про симетричне і асиметричне розміщення декору на виробі. Вивчали узори та їх розміщення; прийоми збільшення та зменшення розміру узору; виконання зразків. А також гаптування «в прокол», стібками «вперед голку», стежки «за голку», робота над ескізом у кольорі; вишивка «в прикріп» – з історії старовинної техніки; вишивка по тканині, вишивка по настилу; вишивка «за рахунком», вишивка по канві, шов «напівхрест»; вишивання стеклярусом, способи «вперед голку», «за голку», «напівхрест», двостороння гладь. Робота над ескізом; вишивання пастками, «лускатий» спосіб, в шаховому порядку, з допомогою бісерінок; поєднання бісеру з

вишивкою нитками; вишивка бісером по аплікації; вишивка бісером на в'язаних речах; вишивка бісером по мереживу; бісерна обробка краю виробу; поєднання вишивки бісером з вишивкою стрічками; вишивка бісером аксесуарів до жіночого одягу: комір, гаманець, сумка, футляр для окулярів, обкладинка для записника; усунення недоліків бісерної вишивки; догляд за виробами бісерної вишивки.

Виконання творчої роботи. Плетення виробу за власним задумом (<http://kfkpdm.lnam.edu.ua/>).

До інших варіантів змісту цієї навчальної дисципліни входили питання: Класифікація та види декоративного мистецтва. Види орнаментів та композиційні принципи їх побудови. Основи кольорознавства. Українське народне малювання. Народний декоративний розпис. Особливості технології писанкарства. Художня обробка тканин. Вишивка та гаптування. Орнаментика народної вишивки. Класифікація народного одягу. Орнаментика в українському вбранні. Художнє ткацтво та килимарство. Історія виникнення та розвитку мистецтва витинанки. Звичаї і обряди, пов'язані з витинанками. Особливості технології витинанки. Художнє плетіння з природних матеріалів. Особливості виготовлення плетених виробів із лози, соломи, рогозу, обгорток кукурудзяних качанів. Аплікація із соломи. Види художньої деревообробки. Декоративні техніки та орнаментика художнього деревообробництва. Технологія виготовлення декоративно-ужиткових виробів з дерева. Українська іграшка. Традиційна українська лялька. Виникнення та розвиток скловиробництва на території України. Основні технологічні та декоративні способи створення виробів зі скла (<https://www.olexkkim.com/college>).

Навчальна дисципліна «Орнаментика та етнодизайн» своєю метою мала засвоєння обсягу знань щодо змісту і структури орнаментики, напрямів етнодизайну в європейських, східних і азійських культурах в історичному контексті, опанування колористичних, композиційних методів і прийомів,

графічних технік відтворення і створення орнаментальних структур та розробок об'єктів графічного дизайну на основі етнічних мотивів. Завданнями навчальної дисципліни було обрано вивчення специфіки, структури орнаментів у взаємозв'язку з їх змістовними характеристиками на прикладі європейських, східних і азійських культур; аналіз етапів становлення етнодизайну як напряму діяльності фахівця ДУМ; ознайомлення з основними напрямками кольорознавства і колористики в етнодизайні; формування цілісного уявлення про художньо-естетичні, символічні та формотворчі якості кольору в етнодизайні; набуття практичних навичок створення і орнаментальних композицій з використанням кольорової гармонії природних форм, символіки та колористики різних етнокультур; засвоєння методів і прийомів створення орнаментальних структур; набуття навичок виконання під час вивчення тем дисципліни копій, замальовок, ескізів; формування аналітичних і проєктно-творчих умінь графічного відтворення історичного матеріалу в дизайні і створення власних розробок із застосуванням відомих орнаментальних форм та етнічних мотивів (<http://kfkpdm.lnam.edu.ua/>).

Теоретичний матеріал з колористики, орнаментики та етнодизайну закріплювали виконанням значного обсягу практичних вправ, які передбачали як відтворення історичних орнаментальних зразків у графічних техніках, так і створення власних орнаментальних композицій і розробок об'єктів графічного дизайну на основі етнічних мотивів.

У підсумку вивчення навчальної дисципліни у фахівців ДУМ формувалися компетентності: володіння професійним термінологічним апаратом; знання історії й теорії орнаментики та етнодизайну, здатність використовувати у практичній діяльності досвід і творчі прийоми зі світової практики у мистецтві та дизайні; володіння навичками візуального створення і сприйняття двовимірних і тривимірних об'єктів; здатність застосовувати засоби художньо-образного проєктування; здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та розвитку; спрямованість на

розкриття особистісного творчого потенціалу та самореалізацію; володіння технологіями самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел; здатність до ефективного використання інформаційних технологій у соціальній та професійній діяльності.

Практичними завданнями стали:

- створення стрічкового орнаменту (квіти тощо);
- використання кольору, форми та ритмічної структури елементів як композиційних інструментів;
- різні способи поєднання кольорів у досягненні художньої виразності композиції (контраст-нюанс, холодна-тепла гама кольорів);
- виконання замальовок декору творів українського декоративно-прикладного мистецтва (елементи візерунку, орнаментів, стилізованих форм тощо);
- створення декоративної орнаментальної композиції на основі творчої інтерпретації колориту декоративного твору (писанки тощо);
- проведення замальовок орнаментів та кольорових елементів орнаментальних композицій (українське декоративно-прикладне мистецтво, орнаменти різних етнічних культур);
- створення орнаментальної композиції за символічним зображувальним мотивом орнаменту однієї з культур (на вибір студента);
- створення орнаментальну композицію за предметним зображувальним мотивом орнаменту одного з напрямів (на вибір студента);
- виконання копії орнаментів на основі запропонованого візуального історичного матеріалу;
- створення орнаментальної композиції за зооморфним зображувальним мотивом орнаменту однієї з культур (на вибір студента);
- побудова стрічкового орнаменту на заданий мотив (фриз, бордюр, кайма);
- побудова сітчастого орнаменту на заданий мотив (квадратні, прямокутні, трикутні, ромбічні структури);

– створення орнаментальної композиції за абстрактним зображувальним мотивом орнаменту одного з напрямів сучасного мистецтва (на вибір студента); аналіз характеру композиційного рішення, колірної гами, структури в орнаментах Поділля, Волині, Київщини, Полтавщини, Чернігівщини, Західної України;

– виконання розробки об'єкта графічного дизайну (вивіска закладу з етнічним спрямуванням, елементи упаковки, поліграфія, плакат до заходу з етнічним спрямуванням (національне свято, етнофестиваль));

– обрання етнічного регіону України, традиції якого стануть основою стилістики майбутнього проєкту (<https://www.olexkim.com/college>).

Навчальна дисципліна «Художня кераміка» має в цей період низку варіантів. Один із них розпочинається темою «Мистецтво кераміки в Україні». Історія зародження мистецтва кераміки на Україні. Твори керамічного мистецтва як невід'ємна частина традиційної національної культури. Гончарство в епоху неоліту. Трипільська кераміка. Ранньослов'янська кераміка. Українська кераміка і західноєвропейське мистецтво. Орнамент у техніці штампу. Українська кераміка і східне мистецтво. Технологія виробництва полив'яної кераміки. Техніка полив'яного розпису. Колекції кераміки.

Тема «Матеріалознавство» містить такі питання: Глина: склад, властивості. Поняття пластичності. Суміші глин з водою. В'язкість, усадка глини. Способи заготівлі глини для ручного ліплення. Правила підготовки та зберігання глини. Інструменти, матеріали та прилади, необхідні для роботи з глиною.

Тема «Рельєфні композиції» передбачає вивчення питань: Рельєф: поняття, виміри, види: барельєф, горельєф, контррельєф. Художній рельєф і сучасність. Маскарон, види маскарон. Композиція рельєфу, ритм, колір, світлотіньове компонування. Фактура поверхні. Фактурні показники.

У темі «Рельєфний декор» вивчаються: Поняття, види, особливості рельєфного декорування керамічних виробів. Керамічні оздоблювальні

матеріали: класифікація, загальні властивості. Барельєф і контррельєф. А в темі» «Розпис» – Український декоративний розпис. Декоративна кераміка Опішні, Косова. Принцип стилізації та декоративне зображення елементів. Ескізи для кераміки.

Темою «Скульптура малих форм» передбачено опанування матеріалу: Скульптура. Види скульптури. Мініатюра в скульптурі. Декоративна скульптура народних майстрів. Техніки та технології виготовлення народної керамічної іграшки.

Тема: «Український керамічний посуд». Спирально-джугова техніка ліплення. Гончарство. Український традиційний посуд у сучасній інтерпретації. Маса та об'єм. Пластова техніка або текстильна кераміка: історичний огляд, зразки роботи українських майстрів-гончарів та майстрів розпису. Способи приготування пласта. Інструменти для ліплення (<http://mhpk.edu.poltava.ua/>).

Розділ програми «Кругла скульптура» містив теми та «Зооморфна пластика» та «Керамічна іграшка». Сюди входили питання: Народна зооморфна кераміка. Стилізація форм птахів і тварин. Особливості будови простих форм на площині. Способи копіювання зразків. Техніки: наліпного декорування малих форм (тварин і птахів); розкачування; відсікання від цілого; накладання частин зображення. Керамічна іграшка з рухомими елементами: поняття, коротка історія, класифікація, символіка. Керамічні іграшки регіонів України. Музеї іграшок. Матеріали, обладнання та інструменти.

Для початкового рівня майстерності були запропоновані практичні завдання: дослідження властивостей глини: вправи зі стеками різних за формою та призначенням для утворення фактури та на трансформацію шматка глини; ліплення композицій: «Чарівна абетка», «Метелик», «Фрукти», «Рибки з акваріуму», «Новорічна маска», «Шоколадка», «Пейзаж», «Перші квіти»; замальовування елементів українського

декоративного розпису керамічних виробів; вправи на стилізацію пташки у трьох варіантах в декоративний мотив; складання стрічкової, сітчастої і дзеркально-симетричної композиції; оволодіння прийомами створення пластичної конструктивної форми керамічної іграшки; ліплення скульптурних мініатюр: «Гусінь», «Сова», «Равлик»; ліплення «Глечика»; ліплення з глиняного пластику; ліплення за зразками з природи: «Вужик», «Морська зірка», «Слоненя», «Павучок», «Жирафа»; вільне ліплення керамічних іграшок.

На основному рівні (2-3 курси навчання) відбувалося ускладнення програми дисципліни.

Розділ «Українська народна кераміка» містив теми: Мистецтво кераміки в Україні. Розвиток мистецтва кераміки на Україні. Осередки української кераміки та притаманні їм декоративні особливості орнаменту. Кераміка Київщини: прикметні ознаки дибинецьких та васильківських гончарних виробів. Кераміка Полтавщини: опішнянська гончарна пластика, історія, технологія, розпис, основні групи виробів. Майстри опішнянської школи художньої кераміки. Опішнянська кераміка у творах мистецтва. Матеріалознавство. Керамічні маси. Майоліка. Фаянс. Фарфор. Ручні способи формування керамічних виробів. Інструменти, матеріали та прилади, необхідні для роботи майстра.

Розділ «Декорування керамічних виробів» передбачав теми: «Рельєфний декор. Способи декорування поверхні керамічного виробу (наліпний, комбінований, гравірування, кальовка, фляндрівка, декорування різними матеріалами). Особливості створення образу. Колір як характеристика образу. Єдність форми і кольору.

Розділ «Розпис» містив теми: Прийоми розпису керамічного виробу: лощіння, замивка, фляндрівка, пастилаж, мраморизація за допомогою піпетки, пензликів, паличок, стеків, щіток тощо). Традиційні розписні вироби народних майстрів. Орнаментальна символіка керамічних виробів. Правила нанесення ангобів і фарб.

Розділ «Український керамічний посуд» мав таку тематичну структуру: Спирально-дзгутава техніка ліплення. Поняття простих геометричних тіл. Характерні особливості їх будови та пропорційних співвідношень між окремими структурними елементами. Ліплення з глиняного пластику Пластичний образ в скульптурних композиціях. Поетапність в реалізації творчого задуму. Технологія вирізання з пластику.

Розділ «Кругла скульптура» містив матеріал: Зооморфна пластика Пропорції виробів, природних утворень та їх видозміна. Способи передачі стану та настрою. Ліплення іграшок на конусній, циліндричній основі. Керамічна іграшка з рухомими елементами. Конструювання іграшок з рухомим елементами. Елементи графічної грамоти. Декорування іграшок. Символіка розпису. Обрядовість (<http://mhp.k.edu.poltava.ua/>).

Практичними завданнями цього рівня були: дослідницькі вправи на комбінування різних елементів декору; моделювання форми об'ємно-просторової композиції з наступним декоруванням «Баранчик»; декорування виробів колірною гамою ангобів; ліплення виробів: свічник з елементами орнаменту, «Великодня писанка»; ліплення посуду: «Чашка», «Горщечок для квітів», «Чарівний мішечок»; ліплення «Декоративної підставки для олівців», «Скриньки декоративної», «Тарілки»; ліплення за зразками природи: «Песик», «Жабеня», «Тигр», «Птахи України», «Пес на полюванні», «Мавпочка», «Папуга»; вільне ліплення керамічних іграшок; ліплення іграшки «Сувенірна корівка».

На вищому рівні майстерності (4 курс навчання) до змісту освіти долучалися питання: Гуцульська (косівська) кераміка: історія, техніка виготовлення керамічних виробів – «ритування». Майстри гончарної справи. Гаварецька кераміка. Майстри-гончарі. Спікання й вогнетривкість матеріалів. Загальний цикл виготовлення керамічних виробів. Технологічні процеси, які відбуваються з глиною під час сушки й випалу. Особливості обробки глини і її забарвлення під час обпалів. Інструменти, матеріали та прилади, необхідні для роботи. Закони композиції. Взаємодія елементів композиції з фоном.

Технічні, художні та композиційні особливості створення тематичної композиції.

Методика створення фігурних елементів малого розміру та способи їх детальної проробки. Поетапність у формуванні та декоруванні. Техніка наліпного декорування. Елементи рослинного походження в композиціях. Петриківська кераміка. Майстри петриківського розпису. Техніка виконання і особливості розпису. Типи мазків. Геометричні засоби стилізації зображення фігури людини. Послідовність створення стилізованих фігур людини. Класифікація і споживчі властивості сувенірів. Вимоги до якості сувенірів. Конструкційні матеріали та технологічні особливості. Сучасне українське гончарство і дизайн. Поняття про предмети комбінованої форми. Твори Івана Бобкова, Максима Купця, Михайла Пошивайла, Ольги Гаврилової, та інших відомих сучасних майстрів. Об'ємні, живописні та графічні зображення як декор поверхні керамічних виробів. Поєднання пластового методу ліплення і живописного декору у процесі виготовлення керамічних виробів. Природні матеріали в емоційно-образній характеристиці виробу. Художній образ у творах професійного та народного мистецтва. Сюжетна композиція в скульптурі. Зв'язок стародавніх художніх традицій з сучасними. Деталі в скульптурі. Глиняні забави. Прийоми і технічні засоби формування виробів. Шаблони для іграшок з рухомими елементами (<http://mhpk.edu.poltava.ua/>).

До практичних завдань цього рівня віднесено: виготовлення виробів простих геометричних форм на прикладі овочів та фруктів, узагальнених за зразком виробів народних майстрів; дослідницькі вправи на комбінування різних елементів композиції; декорування виробів рельєфним та гладким способом; ліплення рельєфного натюрморту «Дари природи», композицій «Вечори на хуторі...», «Млин», «Автопортрет», «Кухар» тощо; ліплення композиції «Великодні мотиви», тарілки з елементами наліпного декору; вправи на відпрацювання типів мазків петриківського розпису, стилізацію

рослинних елементів у декоративний мотив; виготовлення панно за мотивами петриківського розпису; ліплення скульптурних мініатюр; виготовлення сувенірів з наступним декоруванням. Вільне ліплення – свічник «Казковий будинок», скарбничка «Гаманець», свічник «Батьківська хата»; ліплення посуду: «Діжка меду», «Проект вази», горщик для квітів; декоративний натюрморт з елементами побутових предметів; вільне ліплення керамічних іграшок; ліплення іграшок за зразком – «Різдвяний вертеп», «Музичні інструменти» та ін.

Традиційними для всіх обраних нами навчальних закладів на спеціалізація ДУМ стали навчальні дисципліни: «Технології», «Проектування», «Професійна майстерність», «Основи композицій», «Художнє ткацтво (кераміка, різьблення по дереву, обробка шкіри, металообробка та ін. спеціалізацій), «Рисунок», «Живопис», «Методика викладання фахових дисциплін», «Практикум з декоративної творчості», ін. Теоретичний матеріал поєднували з різними видами навчальних практик і виробничою практикою на підприємствах та в освітніх закладах.

У бібліотеках обраних для дослідження навчальних закладів (Миргородського фахового коледжу імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Олександрійського фахового коледжу культури і мистецтв, Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв), віднайдено сучасні посібники: Варивончик А. В. «Традиційна народна вишивка як складова українського одягу (XX ст.)» (2013); Вечерський В. «Курс історії архітектури» (2006); Дідик Н. «Основи композиції» (2009); Кузан Н., Савка Л. «Етнодизайн в одязі» (2009); Никорак О. І. «Українська народна тканина XIX-XX ст.: типологія, локалізація, художні особливості» (2004); Оршанський Л. В. «Золота скриня. Українські художні ремесла» (2007); Оршанський Л. В. «Технологія художньої обробки деревини» (2001).

Студенти й викладачі послуговувалися альбомом-каталогом Кульчицької Олени «Графіка, малярство, ужиткове мистецтво» (2013), монографіями «Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення» (переклад з англійської) (2019); Кара-Васильєвої Т. В. «Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю»» (2005); Коновалова О. В. «Антропоморфні мотиви української народної орнаментики» (2015); Косміна О. Ю. «Традиційне вбрання українців» (2008); Морана А. «История декоративно-прикладного искусства : от древнейших времен до наших дней» : с приложением статьи Жеральда Гассио Талабо о дизайне (перевод с французького) (2011); Ніколаєвої Т. «Український костюм. Надія на ренесанс» (2005); Селівачова М. «Лексикон української орнаментики» (2005); Станкевича М.Є. «Українське художнє дерево XVI-XX ст.» (2002); «Українська ікона XI-XIII ст.» (2007).

У списках джерел цього етапу підготовки знаходимо також наукові статті: Марищук Т. В. «Художні особливості українських промислових тканин другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.» (2011); Никорак О. І. «Фольклорні мотиви в українському дизайні одягу. Українські народні взористі тканини (Порівняльна характеристика)» (2010); Станкевич М. «До питання національних парадигм українського народного мистецтва» (2003); Станкевич М. «Мистецтвознавчі аспекти теорії традиції» (1997); Станкевич М. «Теорія й історія народного мистецтва: етноестетичний аспект» (2009); Станкевич М. Є. «Українське художнє дерево XVI-XX ст.» (2002), опубліковані в журналах та наукових збірниках «Вісник Прикарпатського університету», «Записки наукового товариства імені Т. Шевченка», «Народознавчі Зошити» та ін.

Отже, на компетентісно-професійному етапі підготовки фахівців ДУМ у обраних для дослідження навчальних закладах України (Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Олександрійський фаховий коледж культури і мистецтв, Косівський фаховий

коледж прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв) в руслі переходу на Болонські угоди відбувалося поглиблення розуміння фахової компетентності загалом та фахової спеціалізації художників-майстрів зокрема. Спостережено стійку увагу до технологічних практичних аспектів підготовки та педагогічно-мистецьке спрямування окремих спеціалізацій (реставрації, кераміки, вишивкарства, деревообробки тощо). Використання технологій і засобів народної художньої творчості і народних промислів стало наскрізною лінією підготовки фахівців ДУМ, що відображено в освітньо-професійних програмах, навчальних планах, освітньо-кваліфікаційних характеристиках; систематизовані дані стосовно цього віднайдено в акредитаційних справах більшості навчальних закладів, які займаються підготовкою фахівців ДУМ різних спеціалізацій.

Висновки до другого розділу

У розділі досліджено етапи процесу підготовки фахівців ДУМ у єдності: I етапу – уніфіковано-мистецького (1982-1990 рр.); II етапу – національно-відроджувального (1993-2001 рр.); III етапу – компетентнісно-професійного (2004-2016 рр.) з урахуванням критеріїв їх класифікації: динаміка виробничих процесів та їх вплив на розвиток галузі ДУ(П)М; стан системи навчальних закладів з підготовки фахівців ДУМ в Україні; зародження й поетапний розвиток змістових і технологічних чинників якісної підготовки фахівців обраної групи.

Засобом історико-ретроспективного аналізу з'ясовано, що ситуація початку 80-х років ХХ століття – зростання кількості заводів, фабрик, майстерень, інших виробничих установ, а відповідно – затребуваність значної кількості висококваліфікованих художників-майстрів привела до виникнення потреби в організації більш широкої підготовки фахівців, які мають одночасно і художню освіту, й володіють технологіями виготовлення виробів на основі глибокого знання декоративно-прикладного мистецтва,

зокрема – обраного ними виду ДПМ (оздоблення одягу, обробки металів, дерева, глини, шкіри тощо).

Опрацювання на початку дослідження архівних матеріалів обраних начальних закладів (Олександрійський фаховий коледж культури і мистецтв, Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка») дозволило з'ясувати, що підготовку художників ДПМ було розпочато у 1982 році. Підготовлені типові навчальні плани мали загальнодержавний характер, видавалися російською та українською мовами та без змін використовувалися до 1990 року.

Типовими були навчальні програми, проте ця спеціальність і її спеціалізації характеризувалися тим, що викладачі могли певну частину матеріалу відповідно обраного виду художньо-промислової діяльності добирати на власний розсуд. Уніфікованими для навчального плану спеціальності 0519 «Декоративно-прикладне мистецтво» (спеціалізація «Художник-керамік») були мистецькі дисципліни «Скульптура», «Основи художньої майстерності», «Живопис». Викладач міг встановити власний алгоритм викладання шляхом зміни послідовності навчального матеріалу дисципліни за темами, перерозподілу кількості годин для опанування нормативного змісту, уточнення додаткових обсягів навчального матеріалу та результатів навчання понад визначені цією програмою.

Навчальну дисципліну «Основи художньої майстерності», наприклад, було спрямовано на теоретичне і практичне ознайомлення студентів із технологією живописних матеріалів і технічними можливостями їх застосування в живописі; теоретичний аналіз технологій традиційних і сучасних живописних матеріалів, дослідження властивостей основ для живопису, призначення художніх інструментів (пензлі, мастихіни, палітри тощо).

Проаналізовані навчальні дисципліни входили до підрозділу навчального плану «Дисципліни спеціального циклу»; до нього ж належали предмети «Малюнок», «Пластична анатомія», «Історія образотворчого мистецтва», «Креслення, шрифти та перспектива», «Основи технічної естетики і дизайну», «Психологія та етика виробничих відносин», «Правознавство», «Основи промислової екології», «Охорона праці», «Основи підприємництва та менеджменту». До профільованих предметів спеціальності «Художник-керамік» належали «Технологія виробництва», «Композиція», «Художня майстерність», «Народний орнамент», «Матеріалознавство» ін. Спеціалізація 0519 «Художня кераміка» також передбачала дві практики – учбову з теоретичним навчанням та технологічну переддипломну, а також виконання і захист дипломного проєкту.

Нами засобами бібліометричного аналізу джерел систематизовано навчально-методичну літературу, яку використовували викладачі спеціальних дисциплін обраних для дослідження навчальних закладів у освітньому процесі підготовки. До неї входять підручники і посібники (переважно російською мовою, а також каталоги виставок, хрестоматії, публікації відомих учених і практиків ДПМ.

Системний огляд змісту підготовки фахівців на визначеному етапі її розвитку та аналіз підручників, посібників і літературних джерел свідчить про засилля русифікованої інформації, а вивчення робіт випускників цього періоду в музейних експозиціях – про обов'язок для художників дотримуватися пропагандистських кліше і канонів. Тенденцією цього етапу стало використання творів відомих майстрів для пропаганди «радянського способу життя» та «досягнень радянського народу». Специфіка охарактеризованого в підрозділі 2.1 етапу підготовки полягала в тому, що матеріали навчальних дисциплін уніфікувалися іще й потребою приховувати за загальними формулюваннями, проведеними часто російською мовою, використання кращих зразків українського декоративно-прикладного

мистецтва з метою уникнути звинувачення в «українському буржуазному націоналізмі».

На початку нового, національно-відроджувального етапу підготовки, з отриманням Україною незалежності у 1991 році, фахове формування майбутніх професіоналів ДУМ проходило в умовах потужного оновлення всіх державотворчих процесів, першочергово – в освіті. Потреба відродження національних засад змісту і технологій підготовки стимулювала викладачів навчальних закладів усе глибше усвідомлювати необхідність оновлення підходів до забезпечення якості освітніх процесів та до побудови відповідного середовища формування особистості художника в сфері ДУМ, його високої національної самосвідомості, патріотизму, бажання збагачуватися і збагачувати вітчизняне декоративно-прикладне мистецтво. Для того, щоб особистість фахівця ДУМ формувалась як невід’ємна частка рідного народу, необхідно було створювати організаційні, психолого-педагогічні умови, вагомо ґрунтувати цей процес на міцних підвалинах розвитку нації, її свідомості.

Завдяки оновлювальним процесам, що відбувалися в Україні, активній громадянській ініціативі, розповсюдженню волонтерської діяльності серед молоді, виникненню різних громадських та ідентифікаційних рухів в державницькому розвитку українців культивувалося нове ставлення молодого покоління до історії, релігії, культури, традицій і звичаїв українського народу.

Методом бібліографічного та бібліометричного аналізу визначено, що на початку етапу відбулося істотне оновлення навчальних планів та традиційних дисциплін усіх циклів підготовки національно спрямованими аспектами змісту. Наприклад, дисципліну «Історія образотворчого мистецтва» було оновлено на засадах поєднання кращих образотворчих досягнень українського народу з шедеврами світового мистецтва. У результаті вивчення цієї навчальної дисципліни студенти опановували основні теоретичні поняття мистецтвознавства та естетики, що стосуються

специфіки візуально-просторових мистецтв; провідні історичні етапи розвитку образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва та архітектури; основні стилі, напрями та течії у розвитку образотворчого мистецтва; вивчали відомі пам'ятки образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва й архітектури та імена їхніх авторів; навчалися розуміти специфіку художнього образу, пояснювати закономірності розвитку та трансформацій образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва й архітектури, аналізувати конкретні твори і тенденції розвитку українського і зарубіжного мистецтва минулого і сучасності.

Навчальну дисципліну «Народні художні промисли України» було вдосконалено так, що розглядаючи загальні характеристики народної творчості у процесі її вивчення народне ДПМ порівнювали з іншими видами та техніками художньої творчості; звертали увагу на завдання перед художньою промисловістю щодо розширення й відновлення асортименту і якості виробів. У ході вивчення дисципліни студенти готувалися до самостійного аналізу дотичних до їхнього фаху народних промислів України, вчилися розрізняти види народного мистецтва, інтерпретувати значення традицій у такому мистецтві, а також ознайомлювалися з основними техніками художньої обробки дерева, художньої кераміки, плетіння з природних матеріалів, ткацтва та килимарства, вишивки та мережива, художньої обробки металу, декоративного розпису, художньої обробки шкіри.

На основі опанування змісту спеціальних навчальних дисциплін відбувалося формування умінь та навичок: правильно визначати методи та засоби виявлення й відображення графічної пластики композиційного рішення, пластики (рельєфу) поверхні; вміти працювати з проєктним матеріалом, об'ємом; володіти прийомами графічної та пластичної розробки поверхні та її трансформації в об'ємні елементи; коректно користуватися виражальними можливостями проєктно-графічних засобів для створення

площинних та об'ємно-просторових композицій; творчо використовувати знання щодо особливостей технологій виготовлення кераміки та професійного застосування її виразних можливостей у декоративно-ужитковому мистецтві.

Для оцінювання навчальних досягнень здобувачів застосовували такі методи: методи усного контролю: індивідуальне чи фронтальне опитування, співбесіди; залік; методи письмового контролю та практичного контролю: творчі розробки; методи самоконтролю – самоаналіз, самооцінка власних творчих досягнень.

У загальному контексті літературних та навчально-методичних джерел цього етапу спостережено істотне зростання кількості матеріалів українською мовою, виникнення на цій основі корелятивних зв'язків між дисциплінами художньої спеціалізації обраного виду ДУМ, поширення методів контекстного навчання художників-майстрів в умовах відповідного виробництва.

Загалом цей етап характеризується потужним національним відродженням змісту підготовки фахівців ДУМ різних спеціалізацій при збереженні традиційних підходів до спеціальності; доповненням культурологічними складниками навчання на засадах опанування психолого-педагогічних основ керівництва аматорськими різновіковими колективами студій естетичного виховання, керамології, вишивкарства тощо. Це зумовило в навчальних закладах України ранній особистісний підхід, наставництво, поглиблення ролі соціокультурних компонентів навчальних і виробничої практик.

На компетентісно-професійному етапі підготовки фахівців ДУМ (2004-2016 рр.) відбувалося інтенсивне спрямування студентів училищ культури і художньо-технічних навчальних закладів на професійну мистецьку і художню діяльність; характерним стало ставлення до фахівця ДУМ як до представника народознавчого напряму професійної культури,

формування якої полягало в широкому інформаційному полі засвоєння народних ремесел і промислів, набутті досвіду практичної творчої діяльності на засадах глибинної спадкоємності національних мистецьких надбань.

Навчальні заклади України в цей період переходили на вимоги Болонського процесу, водночас реалізуючи ідею духовного становлення студентів засобами народної художньої культури; всі компоненти підготовки фахівців ДУМ поступово підпорядковувалися вимогам Національної рамки кваліфікацій, розроблялися кваліфікаційні характеристики, створювалися еталонні моделі випускників, устаткувалася оновлена система нормативних документів – навчальних планів, котрі стали змінюватися щораз на 2-3 роки (раніше це було кожні 5, а то навіть і 10 років); освітньо-професійних програм, у яких обґрунтовувалися загальні (ключові) і фахові (спеціальні) компетентності.

Типовими для розглянутих нами ОПП спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація були фахові компетентності: володіти теоретичними основами творчої проектно-технологічної діяльності; використовувати знання теоретичних основ та історії національного декоративно-ужиткового мистецтва; опанувати спеціальною термінологією та технологіями обробки конструкційних матеріалів, текстової, графічної, числової, звукової та відео інформації; виконувати ескізне проектування, креслення деталей та складальних одиниць, розробляти технологічну послідовність виготовлення виробу, оформляти портфоліо та презентувати їх; здійснювати традиційні та новітні види художньої обробки матеріалів, виготовляти вироби декоративно-ужиткового мистецтва та технічної творчості; добирати інструменти, матеріали та устаткування з урахуванням проектно-технологічної документації виробу, дотримуватись санітарно-гігієнічних вимог та системи управління якістю.

Дисципліну «Теорія та практика орнаменту» вважали основою підготовки художника майстра до художньо-творчої діяльності, адже

вивчення та засвоєння аспектів орнаментального мистецтва попередніх епох збагачує практику художника, формує естетичний смак, художній світогляд, особисте ставлення до його емоційно-колеристичного строю, у результаті чого закладається підґрунтя неповторної творчості. Навчальна дисципліна «Орнаментика та етнодизайн» своєю метою мала засвоєння обсягу знань щодо змісту і структури орнаментики, напрямів етнодизайну в європейських, східних і азіатських культурах в історичному контексті, опанування колеристичних, композиційних методів і прийомів, графічних технік відтворення і створення орнаментальних структур та розробок об'єктів графічного дизайну на основі етнічних мотивів.

Навчальна дисципліна «Художня кераміка» має в цей період низку варіантів. Для початкового рівня майстерності переважно були запропоновані практичні завдання: дослідження властивостей глини: вправи зі стеками різних за формою та призначенням для утворення фактури та на трансформацію шматка глини; на основному рівні (2-3 курси навчання) відбувалося ускладнення програми дисципліни; практичними завданнями цього рівня стали: дослідницькі вправи на комбінування різних елементів декору; моделювання форми об'ємно-просторової композиції з наступним декоруванням «Баранчик»; декорування виробів колірною гамою ангобів; ліплення виробів.

На вищому рівні майстерності (4 курс навчання) до змісту освіти долучалися теоретичні питання: закони композиції; взаємодія елементів композиції з фоном; технічні, художні та композиційні особливості створення тематичної композиції; сучасне українське гончарство і дизайн; поняття про предмети комбінованої форми; твори Івана Бобкова, Максима Купця, Михайла Пошивайла, Ольги Гаврилової, та інших відомих сучасних майстрів; об'ємні, живописні та графічні зображення як декор поверхні керамічних виробів; поєднання пластового методу ліплення і живописного декору у процесі виготовлення керамічних виробів. До практичних завдань

цього рівня віднесено: виготовлення виробів простих геометричних форм на прикладі овочів та фруктів, узагальнених за зразком виробів народних майстрів; дослідницькі вправи на комбінування різних елементів композиції; декорування виробів рельєфним та гладким способом.

Традиційними для обраних нами навчальних закладів на спеціалізаціях ДУМ стали навчальні дисципліни: «Технології», «Проектування», «Професійна майстерність», «Основи композицій», «Художнє ткацтво» (або кераміка, різьблення по дереву, обробка шкіри, металообробка та ін. спеціалізації), «Рисунок», «Живопис», «Методика викладання фахових дисциплін», «Практикум з декоративної творчості», ін. Теоретичний матеріал поєднували з різними видами навчальних практик і виробничою практикою на підприємствах та в освітніх закладах.

На компетентнісно-професійному етапі підготовки фахівців ДУМ у обраних для дослідження навчальних закладах України (Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Олександрійський фаховий коледж культури і мистецтв, Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв) в руслі переходу на Болонські угоди відбувалося поглиблення розуміння фахової компетентності загалом та фахової спеціалізації художників-майстрів зокрема. Спостережено стійку увагу до технологічних практичних аспектів підготовки та педагогічно-мистецьке спрямування окремих спеціалізацій (реставрації, кераміки, вишивкарства, деревообробки тощо). Використання технологій і засобів народної художньої творчості і народних промислів стало наскрізною лінією підготовки фахівців ДУМ, що відображено в освітньо-професійних програмах, навчальних планах, освітньо-кваліфікаційних характеристиках; систематизовані дані стосовно цього віднайдено в акредитаційних справах більшості навчальних закладів, які займаються підготовкою фахівців ДУМ різних спеціалізацій.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УСТАНОВ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДУМ

У розділі охарактеризовано освітньо-технологічний, просвітницько-інтелектуальний і соціокультурний напрями впровадження результатів дослідження і надбань підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва (80-ті роки ХХ століття – початок ХХ століття) в теорію і практику сучасної професійної освіти; поетапно виявлено провідні тенденції й організаційно-педагогічні ознаки досвіду підготовки фахівців ДУМ.

3.1. Освітньо-технологічний напрям впровадження результатів дослідження в навчальних закладах України

Результати дослідження впроваджено в Олександрійському фаховому коледжі культури і мистецтв; Косівському фаховому коледжі прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв; Миргородському фаховому коледжі імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Косів – це невеличке містечко у передгір'ї Карпат, знане як центр гуцульського народного мистецтва. Численні ремесла і промисли здавна розвивалися у цьому краї, збагачуючи досвід, формуючи самобутню традицію, популяризуючи народну культуру. Зрозуміло, що із часом виникла потреба у створенні осередків навчання, де молодь могла б пізнавати секрети гончарського ремесла, ткацтва, деревообробництва:

- 1882 – засновано Ткацьку промислову школу;
- 1895 – надано статус Крайової ткацької промислової школи;
- 1939 – на базі Ткацької школи створена Промислова школа гуцульського мистецтва;

- 1940 – Косівське художньо-промислове училище;
- 1949 – Косівське училище прикладного мистецтва;
- 1968 – Косівський технікум народних художніх промислів;
- 1976 – Косівському технікуму народних художніх промислів присвоєно ім'я Василя Касіяна;
- 2004 – Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва у складі Львівської Національної академії мистецтв.

Протягом 130 років навчальний заклад здійснює свою освітню діяльність на основі вивчення народних ремесел Гуцульщини. Використовуючи глибокі традиції народного мистецтва у науково-методичній і творчій роботі, педагогічний колектив формує своєрідний культурно-естетичний напрям у народному і професійному мистецтві, сприяє відродженню забутих і зникаючих ремесел в регіоні (<http://kfkpdm.lnam.edu.ua/>).

За час існування заклад підготував більше 3 тис. фахівців декоративно-прикладного мистецтва. Серед випускників – 126 членів Національної спілки художників України, 154 члени творчих спілок інших країн, лауреати державної премії ім. Т. Г. Шевченка, народні художники України, заслужені діячі мистецтв, заслужені художники України, доктори і кандидати мистецтвознавства, професори, доценти і викладачі різних навчальних закладів.

Нині навчальний заклад здійснює підготовку фахівців на денній формі навчання за 7 спеціальностями:

- художні вироби з дерева;
- художнє ткацтво;
- художня обробка металу;
- художня кераміка;
- художня вишивка та моделювання одягу;
- художні вироби зі шкіри;
- художній розпис (<http://kfkpdm.lnam.edu.ua/>)

Навчальний заклад підтримує творчі та науково-методичні зв'язки з Львівською національною академією мистецтв, Харківською національною академією дизайну і мистецтв, Київською національною академією мистецтва і архітектури, Коледжем акторства і мистецтв Університету штату Північного Колорадо, США, Коледжем дизайну м. Салоніки (Греція), художніми навчальними закладами України, Білорусі, Польщі, Росії.

1. У навчальний процес Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва Львівської Національної академії мистецтв було впроваджено розроблений нами факультативний курс «Твоя професія в культурі та мистецтві» та систему практичних завдань для соціокультурного проєктування зі студентами коледжів, спрямовану на поглиблення професійних знань і навичок, необхідних у сучасному культурному і мистецькому просторі. Важливою частиною практичної значущості став досвід взаємодії коледжів (училищ) культури та художньо-промислових коледжів зі школами, ліцеями та навчально-виховними комплексами, що може бути використаний як модель ранньої професійної орієнтації школярів. Викладачі і студенти зазначили, що це мало відчутний вплив на якість професійної підготовки висококваліфікованих фахівців галузі культури та мистецтва й художньо-промислової галузі (<http://kfkpdm.lnam.edu.ua/>).

Миргородський керамічний технікум залишався провідним навчальним закладом Миргородщини впродовж тривалого часу. Його випускники і досі працюють у багатьох регіонах України. У 1997 році Постановою Кабінету Міністрів № 78 навчальний заклад перейменовано в Миргородський державний керамічний технікум імені М. В. Гоголя (<http://mhp.k.edu.poltava.ua/college/muzej/>).

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», враховуючи клопотання Полтавської обласної державної адміністрації, вченої ради і керівництва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, колективу і керівництва Миргородського державного

керамічного технікуму імені М. В. Гоголя, та з метою оптимізації мережі вищих навчальних закладів, поліпшення якості підготовки фахівців навчальний заклад у 2011 році реорганізовано в Миргородський художньо-промисловий коледж імені М. В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (<http://mhpk.edu.poltava.ua/>).

Ще з перших років заснування художньо-промислової школи діє музей дипломних робіт, який належить до числа найкращих визначних пам'яток України, де найбільш повно представлені вироби з фарфору, фаянсу, майоліки ХІХ ст., зокрема іранські, китайські, японські, французькі та італійські керамічні вироби, саксонський, веджвудський і копенгагенський фарфор, вироби вітчизняних підприємств: Межигірської та Кам'яно-Бродської фабрик, заводів М. Кузнецова, Гарднерата та ін.

Сім кімнат заповнені численними творчими роботами дипломників. Це декоративні вази, тарелі, різні ужиткові предмети з кераміки, посуд, декоративні панно, дрібна пластика, прикраси тощо. Експозиція щорічно поповнюється чудовими, майстерно виконаними на високому художньому і естетичному рівні творчими роботами наших студентів (Додаток М).

Сьогодні в навчальному закладі ведеться підготовка фахівців за спеціальностями:

денне відділення

023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» (освітня програма: «Декоративно-прикладне мистецтво»);

029 – «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (освітня програма: «Діловодство»);

051 – «Економіка» (освітня програма: «Економіка підприємства»);

072 – «Фінанси, банківська справа та страхування» (освітня програма: «Фінанси і кредит»);

101 – «Екологія» (освітня програма: «Прикладна екологія»);

144 – «Теплоенергетика» (освітня програма: «Монтаж і обслуговування теплотехнічного устаткування і систем тепlopостачання»);

161 – «Хімічні технології та інженерія» (освітня програма: «Виготовлення тугоплавких неметалевих і силікатних матеріалів і виробів»);

241 – «Готельно-ресторанна справа» (освітня програма: «Готельне обслуговування») (<http://mhpk.edu.poltava.ua/>).

Розроблені автором дослідження рекомендації були впроваджені в навчальний процес Миргородського фахового коледжу імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» та спрямовані на формування професійних компетентностей студентів, розвиток цінностей професії майбутніх фахівців галузей культури та мистецтва й художньо-промислової галузі, а також на створення спільних напрямів поєднання освітньої і соціокультурної діяльності.

Наукові матеріали, представлені та впровадженні в Олександрійському фаховому коледжі культури і мистецтв, були спрямовані на підготовку старшокласників до професійної підготовки в галузях культури та мистецтва й художньо-промислової сфери, проведення профорієнтаційної роботи щодо вступу абітурієнтів до коледжів (училищ) культури та художньо-промислових коледжів (<https://www.olexkkim.com/college>).

Широке впровадження історико-педагогічних підходів і соціокультурних зв'язків у системі професійної підготовки старшокласників, як майбутніх студентів уможливило використання розроблених матеріалів в навчальному процесі загальноосвітніх шкіл, ліцеїв та навчально-виховних комплексів. Це, на думку викладачів, позитивно впливає на підготовку фахівців у галузях культури та мистецтва й художньо-промисловій сфері.

У всіх названих вище навчальних закладах було прочитано низку лекцій, зокрема, за темою «Народні художні промисли та підготовка фахівців» (провідні аспекти змісту додаємо).

Український народ у складних умовах етнічного розчленування і багатовікового поневолення виробив раціональну організацію середовища життєдіяльності й забезпечення матеріальних і духовних запитів людини,

витворив самобутню систему традицій, звичаїв, світорозуміння, своєрідний комплекс художніх промислів і ремесел, оригінальні типи моральних, правових, естетичних норм, які склалися упродовж історичного розвитку людської спільноти на шляхах до формування української нації і національної культури (*120-річчя художньо-промислового коледжу*, 2000; *Художня культура України*, 2006).

У дослідженні традиційних матеріальних культурних надбань українського народу особливо важлива роль належить науковому аналізу народних промислів. Серед вітчизняних авторів, що зробили значний внесок у розробку даної проблеми, назвемо Є. Антоновича, О. Боряка, В. Горленка, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кару-Васильєву, Л. Оршанського, М. Селівачова, М. Станкевича, Д. Тхоржевського, В. Ханка та інших (Антонович, Захарчук-Чугай, Станкевич, 1993; Кисельова, Кара-Васильєва, Придатко, 1979).

Мистецтво взагалі й декоративно-прикладна творчість є однією із існуючих форм естетичного перетворення світу. Створюючи та використовуючи у житті декоративно-ужиткові вироби, людина пізнавала навколишній світ, вивчала прекрасне і змінювала його за законами краси.

В основі декоративно-прикладної творчості, як й інших видів людської діяльності, лежить праця. Цей вид творчості виник внаслідок поєднання естетичного світобачення людини у процесі трудової діяльності, вона нерозривно пов'язана з життям народу, несе відбиток практичного досвіду, знань, почуттів минулих поколінь. Виготовляючи предмети побуту, людина турбувалась не лише про задоволення власних матеріальних потреб, але й намагалася створити речі зручними у користуванні, привабливими на вигляд, які вирізнялися ошатністю форм та оздоблення. Звичайна трудова діяльність людини поступово переростала у художнє ремесло та промисел (Гулей, 2010; Ейваз, 2016).

Поняття «декоративно-прикладна творчість» та «естетика» тісно взаємопов'язані між собою. У центрі естетичної науки залишається прекрасне і творчість. Прекрасне – тому що воно суть естетичного, а

творчість – тому що це не тільки особлива, а вища форма прояву прекрасного. Це твердження підкреслює різницю між звичайним ремеслом (наприклад, пошиття одягу, виготовлення меблів тощо) та декоративно-прикладною творчістю (створення неповторних виробів, які прикрашаються вишивкою, бісером, різьбленням, інкрустацією, карбуванням та ін.). Отже, декоративно-прикладна творчість має велике значення у житті людини, вона становить її духовно-предметний світ, який включає в себе численні види художньої практики (Захарчук-Чугай, Антонович, 2012; Златнов, 2019).

Для того, щоб людина активно брала участь у цьому, її треба ще з дитинства залучати до творчості. Народний досвід трудового й естетичного виховання полягає саме у тому, щоб формування художньо-трудова уміння, естетичних смаків відбувалося у практичній діяльності й було продовженням творчих традицій минулих поколінь (Сухомлинський, 1976; Сьюпер, 1963; Ушинський, 1982). Оволодіваючи різними видами декоративно-прикладної творчості, людина засвоює духовність, моральність, естетику рідного краю, народу. Про це вдало висловлювався український філософ, письменник-гуманіст і педагог Г. Сковорода, зазначаючи, що «правильне виховання криється в природі самого народу, як вогонь і світло в кремені» і що «кожен повинен пізнати свій народ і в народі пізнати себе». «Пізнати свій народ» – це пізнати його історію, звичаї, традиції, обряди, ремесла, промисли. А «в народі пізнати себе» – це обрати для душі, за своїми смаками улюблену справу, яка у майбутньому може заповнювати вільний час, чи навіть стати справою життя (Майструк, Тетянін, 2023; Моран, 1982; Савчук, 2007).

Посилення класової диференціації свідчить про те, що безземельне і малоземельне селянство кінця XIX ст. займалося ремеслами як додатковим заробітком. Вироби з місцевої сировини – глини, металу, дерева, очерету, рогозу, вовни, ниток, шкіри, соломи, лози виготовлялися для продажу та домашнього вжитку.

Після надання багатьом містам і містечкам магдебурзького права за універсалами князя Ієремії Вишневецького з'явилися ремісницькі цехи. Назвемо цехи, які були найбільш необхідними для життєдіяльності тодішнього суспільства: кравецькі, шевські, ткацькі, ковальські, кушнірські, гончарні, столярські, теслярські, бондарські, лимарські, золотарські, іконописців, малярів.

Організація навчання ремесла в Україні в минулому мала свою логічну послідовність: учнівство в майстра (за угодою 3-5 років), робота підмайстром (4 роки), стажування в інших майстрів, де об'єднання ремісників мало свій статут; в ньому було записано, що майстер може мати підмайстрів і учнів.

Історичний погляд на систему навчання ремеслам виявляє корпоративне управління нею. Кожна корпорація мала свій статут, яким визначались, які саме й скільки виробів буде вироблено; їхні розміри, форми, колір тощо; кількість майстрів і підмайстрів, їхні права; суму внесків майстрів до спільної каси; кількість робітників та учнів, який мав право: тримати майстерню, термін учнівства; розмір заробітної плати підмайстрам та учням; правила прийому нових членів у цехи; кількість сировини, інструментів і матеріалів; тривалість робочого дня, штрафи щодо порушення статутів та ін. (Лук'яненко, Дмитренко В., Дмитренко Віт, 2023).

У статутах ткацьких цехів виняткова увага (крім організації праці, правових стосунків), зверталася на виробничо-фахові питання. Своєрідним іспитом вступу до цеху були визначені практичні роботи. Так, наприклад, за статутом львівських ткачів 1535 р. майстер повинен був виткати складною технікою візерункового переплетення «у рожі» і «волічкові смуги» скатертину з білої вовни довжиною 5 ліктів, а також два рушники. Крім цехового, в українських містах існувало позацехове ткацьке ремесло. Значну частину ткачів-ремісників не приймали до цехів у зв'язку із браком коштів або тому, що вони не були громадянами даного міста.

З поглибленням суспільного поділу праці, збільшенням кількості ремісників-ткачів і їхніх професій загострюються суперечності між

купецько-лихварською верхівкою і цеховими майстрами, з одного боку, підмайстрами, учнями й іншою біднотою – з другого. Цехові протиріччя в стосунках, замкненість цехів гальмували розвиток виробництва тканини, тоді як попит на неї зростав. В цих умовах продовжувало розвиватися домашнє ткацтво. Століттями воно зберігало стійкі традиційні форми, вміння простими засобами створювати високохудожні твори (Запаско, 1973).

Паралельно розвивалися домашнє виготовлення вишивок і виробництво вишитих виробів у спеціалізованих цехах, майстернях. Відомо, що в 1086 р. при Андріївському монастирі у Києві було створене перше жіноче училище в Європі, яке очолювала донька – великого київського князя Всеволода Ярославича, сестра Володимира Мономаха: «Анка собравши же молодих девиц, обучала ... ремеслам».

Значного розповсюдження набуло вишивання, в тому числі гаптування, в XVI-XVII ст. у Києві, Чернігові, Корці та інших містах. Вишивальний цех було створено в 1658 р. у Львові. На рубежі XVIII-XIX ст. вишиванням активно займалися в поміщицьких і монастирських майстернях. Тим же шляхом розвивалась і творча діяльність жінок з виготовлення національного одягу. З усім своїм розмаїттям функціонального призначення, соціально-статусним характером та регіональними особливостями цей напрям розвитку народної творчості поєднував майстерність оволодіння такими художніми ремеслами як ткацтво і вишивка.

У дослідженні історичного розвитку художніх ремесел можна виокремити два головні напрями, за якими здійснювався процес оволодіння цими ремеслами: офіційний – школи, училища, вищі навчальні заклади; етнопедагогічний – родина, народні майстри, самодіяльні умільці. Водночас передова частина освітян-українців скеровувала свої зусилля на усталення традицій народних промислів у педагогічному процесі усіх форм і закладів навчання. Так, наприклад, у відозві 1884 р. Руське товариство педагогічне у Львові склало першу програму побудови національної школи, важливим

елементом якої було вивчення народного мистецтва, промислів. Ремісничі товариства, які діяли в Галичині, відкривали ремісничо-виробничі школи, організували у Львові Промисловий музей, жертвували кошти на навчання молоді та ін.

Рух за створення мережі навчальних закладів прикладного профілю розпочався на Галичині з 1891 р. У Львові працювала промислова школа з відділенням живопису, вишивки, мережива, скульптури; у 1901 р. було засновано кооператив «Труд» для дівчат, де вони вчилися шиттю, крою, куховарству та деяких предметів загальноосвітнього напрямку. Викладачами були відомі майстри, які демонстрували прийоми роботи з матеріалом, а також спеціалісти-художники, котрі розкривали закони композиційних схем, основні риси художнього стилю, закони гармонії кольорів, закономірності лінійного ритму тощо (Огієнко, 1991; Петренко, 2022).

У XIX ст. навчання гаптарству (літургійному шитву) здійснювалося у монастирях, де черниці ще займалися іконописом (Введенський Ніжинський жіночий монастир, в якому з 1863 року функціонувала іконописна школа та іконостасна майстерня), ткацтвом (рукодільні училища і майстерні при Ладанському Покровському, Миколаївському, Києво-Флорівському, Лебединському та інших жіночих монастирях). До найстаріших закладів ремісничого профілю належать Одеське професійне міське дівоче училище для дочок нижчих чинів Чорноморського флоту (1826 р.). У ремісничих (рукодільних) жіночих професійних навчальних закладах здобували освіту майстрині й підмайстрині з окремих видів рукоділля – швачки, вишивальниці, капелюшниці, модистки.

На початку XX ст. в Україні було сформовано організаційно-педагогічні форми підготовки жінок-спеціалістів у нижчих рукодільних закладах:

– професійні ремісничі школи, училища, курси та класи (ткацькі, рукодільні, з крою і шиття, плетення, виробництва квітів) із загальноосвітнім курсом навчання (3-7-річні), наприклад, Чернігівське ремісниче училище;

- єврейські професійні школи у Бердичеві, Білій Церкві та ін.;
- фахові заклади без предметів загальноосвітнього циклу;
- професійні заклади без теоретичної підготовки (навчальні майстерні) з ручної праці або рукодільні, ткацькі, кравецькі;
- ремісничі професійні курси, відділення, класи і майстерні при загальноосвітніх і фахових навчальних закладах, дитячих притулках;
- інструкторські школи (фарбувально-ткацькі, прядивно-ткацькі тощо), що створювалися для забезпечення майстерень кваліфікованими кадрами.

У 3-річній зразковій Дегтярівській навчальній ткацькій майстерні, заснованій Полтавським губернським земством у 1890 році, з метою «поширення серед сільського населення...покращених прийомів ручного виготовлення тканин...як місцевих, так і взагалі тих, що використовуються у ткацькій справі» викладали малювання й креслення «у застосуванні» до ткацтва. Вихованки цього закладу вчилися вирощувати прядивні рослини, розводити шовкопрядів, виготовляти нитки, виробляти тканини на простому та більш досконалому устаткуванні. У майстерні також здійснювали навчання з виробництва килимів. Випускниці отримували свідоцтво про закінчення майстерні, а також «станок-літак» з комплектом необхідних деталей.

Своєрідними закладами, діяльність яких спрямовували на організацію позашкільної фахової освіти, були будинки працелюбства; вони озброювали усіх нужденних професійними знаннями та давали можливість заробітку. Так, при Київському будинку працелюбства було влаштовано панчішну й швейну майстерні для жінок, при Чернігівському – білошвейну і килимову. За даними 1914 року, лише у Харкові діяли 6 навчальних майстерень з 3-5-річним терміном навчання, серед яких майстерні Товариства заохочення жіночої праці, майстерні при жіночій професійній школі В. Трефільєвої, при жіночому училищі III розряду Товариства допомоги бідним

євреям. Архівні джерела свідчать, що станом на 1910 рік у Катеринославській губернії функціонувала одна навчально-ремісничка майстерня, у Херсонській – 3 (дворічні), Чернігівській – 2 (однорічні).

За підрахунками, у 1914 році лише у Полтавській губернії функціонувало близько 20 самостійних майстерень, в яких здійснювалося професійне навчання жінок.

До нижчих закладів освіти з навчання прикладним ремеслам належали професійні ремісничі школи, училища та класи: Полтавська професійна школа О. Вахніної (1906 р.), Київські жіночі ремісничі класи А. Гогоцької, Чернігівське та Черкаське жіночі училища; рукодільні класи пошиття і крою одягу Л. Лонткевич у Житомирі (1907 р.), курси крою та шиття Є. Капустіна в Маріуполі, міські рукодільні класи в Одесі; навчальні майстерні: Дегтярівська ткацька майстерня у Прилуцькому повіті (з 1898 року), панчішна, килимова й швейна майстерні при Київському й Чернігівському будинках працелюбства, Шишацька кравецько-рукодільна майстерня у Миргородському повіті (з 1908 року) та інші (Фростян, 2009; Шмагайло, Покотило, Ляшкевич, Гнатишин, Бей, 2013).

У 1897 році Ольга та Серафима Курдюмови організували престижний на той час заклад – Київські курси з підготовки вчительок рукоділля для нижчих і середніх навчальних закладів і спеціальний клас художніх робіт. Пізніше у різних регіонах України на базі ремісничих шкіл були створені промислові училища і технікуми, зокрема: Косівський технікум народних художніх промислів, Львівське, Вижницьке та Ужгородське училища прикладного мистецтва, Решетилівське, Грицівське, Івано-Франківське художні училища (Marukhovska-Kartunova, Turenko, Zarutska, Spivak, Vynnychuk R., 2024).

На значній частині Миргородського та Полтавського повіту не вийшли ще з народного вжитку, так звані «ліжники» із дуже товстої пряжі овечої шерсті – великих розмірів ковдри, вони поряд із запасками, плахтами були

обов'язковою частиною посагу нареченої. Під ліжником розуміють оригінальну двоспальну ковдру із овечої шерсті, надзвичайно пухнасту; виготовлення ліжників зустрічалось не повсюдно, а лише в запілляській частині Миргородського і суміжних волостях Полтавського повіту та в Білицькій і Новосанжарській волостях Кобеляцького повіту. Кустарно-промислове виробництво ліжників у містечку Великі Сорочинці відзначалося своєрідністю. Сезон виготовлення ліжників починався з січня і продовжувався до косовиці. Шерсть попередньо чесали щітками і дуже товсто пряли, ткали на звичайних верстатах, далі ліжники обробляли на водяних млинах та збували на ярмарках.

У 1878 р. було відкрито перше в Полтавській губернії ремісничє училище губерньського земства з викладанням слюсарного, ковальського, столярного і токарного ремесел. У 1894 р. відкрита зразкова гончарна майстерня, у 1896 р. – художньо-промислова школа імені М. В. Гоголя для навчання керамічного виробництва, а також корзиночна майстерня та майстерня по виправці шкір. Через два роки була відкрита зразкова ткацька майстерня.

Значну допомогу в організації народних промислів, в збуті їх продукції надавав ремісникам «Кустарний склад» Полтавського губерньського земства, відкритий у 1904 р. в Полтаві. Склад виступав посередником між кустарями і споживачами, видавав ілюстровані каталоги, організовував виставки робіт.

1(13) листопада 1896 року відбулося відкриття Миргородської художньо-промислової школи імені Миколи Гоголя. Школа ставила за мету підготовку фахівців, котрі вміють виготовляти гончарні теракотові, майолікові, фаянсові і порцелянові вироби, і взагалі поширення серед ремісників Полтавської губернії художніх і технічних знань з керамічного виробництва. Таким чином, гоголівська школа у старому козацькому місті була заснована як перший навчальний керамічний осередок в Україні для підготовки керамістів, майстрів художнього оздоблення виробів і вчителів

малювання. У навчальному закладі в Миргороді викладали і творчо працювали корифеї українського національного мистецтва – художник-етнограф і визначний діяч Опанас Сластьон, славетний архітектор Василь Кричевський, визначні маляри і скульптори Степан Чуприненко, Юхим Михайлів, Іван Падалка, внучатий небіж Тараса Шевченка Фотій Красицький, Євген Сагайдачний, визначний графік Софія Нелепінська-Бойчук, відомі керамісти Осип Білоскурський, Станіслав Патковський, Юрій Лебіщак, Іван Українець. Зі стін гоголівської школи вийшли відомі керамісти Іван Бережний, Федір Кариков, Петро Шумейко, Юрій Чернега, вчені дослідники кераміки Василь Візир, Іван Мороз, Степан Онацький, Євген Литвиненко, Василь Лиско, когорта добре підготовлених фахівців (ВСП «Миргородськи фаховий коледж, 2021).

Знаними митцями стали професор М. Гладкий зі Львова, художники гобелену Левадні з Полтави, художник вітражу і графік М. Грибан з Полтави, маляр і кераміст В. Гамирін з Миргорода. Найзначніших успіхів у мистецтві кераміки на представницьких форумах Європи здобула С. Пасічна (Гран-Прі на Бієнале кераміки у Фаєнці, золота медаль на виставці у Франції).

На всіх етапах розвитку народні промисли віддзеркалювали конкретно-історичні, природно-географічні особливості регіону, характер господарської діяльності та культурно-естетичні запити українського народу. Не зважаючи на інтенсивний розвиток фабричного і заводського виробництва, традиційні народні промисли до наших днів не втратили своєї значущості і ваги, зберегли свій морально-етичний та естетичний потенціал, свою дивовижну силу і неповторну красу.

Із проголошенням незалежності української держави виникла необхідність відродження матеріальної і духовної культури народу, зокрема народних художніх промислів у вищій та середній школі. Дослідники традиційних художніх народних промислів України Є. Антонович, В. Мусієнко фіксують більше 300 видів цих своєрідних і оригінальних жанрів народної творчості.

Найдавнішими видами ремесел є гончарство, лозоплетіння, теслярство, вишивка та інші. Характерною рисою кожного виду промислу є те, що кожне покоління людей могло легко їх пристосувати до потреб повсякденного життя. Інструменти і пристосування, необхідні для виготовлення різноманітних виробів з дерева, глини, лози, тканини, прості, зручні, не займають багато місця, матеріал доступний усім. Полтавська сорочка, вишита білим по білому, рушник, оздоблений рушниковими швами, вишитий червоними нитками, опішненський глиняний посуд, решетилівські квіткові килими, мереживні плетива з лози – витвори народного мистецтва, що продовжують дивувати світ своєю величністю, глибинною народною мудрістю, прихованим сакральним змістом (Виткалов, 2018; Коберник, Бербер, Сидоренко, Лящук, 2005).

Упродовж останнього десятиріччя ХХ століття твори найвидатніших сучасних заслужених майстрів народної творчості України, лауреатів Державної премії України імені Тараса Шевченка – Михайла Китриша, Василя Омеляненка та лауреата Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Івана Нечуя-Левицького Миколи Пошивайла найбільш повно відображають сучасний стан гончарства в Опішному, його класичні здобутки і тенденції подальшого розвитку. Характерною прикметою опішненської кераміки є багатий бароковий квітковий розпис по червоному або білому тлу. Асортимент творів – це традиційний посуд: глечики, макітри, миски, вази, куманці; декоративна зооморфна скульптура для напоїв у вигляді баранів, левів, биків; ритуальний посуд – свічники, куришки (Галицький кореспондент, 2017; Каган, 1961; *Крихка порцеляна ...*, 2017; Лящук, 1995; *Проблеми української порцеляни ...*, 2019; Решта І., Решта Д., 2013; *Технологія порцеляни ...*, 2018; *Фарфор – порцеляна ...*, 2010).

Хто не знає решетилівських килимарів? Кожна гілочка, кожна квітка на них – наче гімн Природі та Красі. Дивовижне тло килима і кольорове вирішення орнаменту складають неповторну самобутність килима.

Неповторні килими лауреатів Державної премії ім. Т. Г. Шевченка Надії Несторівни Бабенко та Леоніда Самійловича Товстухи (Запаско, 1973).

Вишиванка... Шматок полотна, за допомогою нитки та голки і ще ніжних рук перетворений на цілий Всесвіт... Вишуканістю, тонким смаком вирізняється полтавська вишивка. Від світлих небесних, до насичених барв – вишивки несуть в собі символ вічності роду людського. Кращі зразки художньої вишивки представлені творами народних майстрів України – Надії Бабенко, Ніни Іпатій, Надії Вакуленко та ін. (Кара-Васильєва, 2008).

Нині, як ніколи раніше, важливе відродження давніх народних традицій і звичаїв. Здавна наші предки основним засобом виховання вважали працю, саме тому на українській землі існує так багато різних народних ремесел і промислів (Виткалов, Стрельніков, 2023; Петренко, 2022).

Такий і подібний зміст навчального матеріалу нами було запропоновано в ході впровадження результатів дослідження.

3.2. Просвітницько-інтелектуальний і соціокультурний напрями впровадження результатів досліджень

У ході підсумкового узагальнення результатів пошуку доведено, що за роки свого розвитку (1982-2016 рр.) підготовка фахівців ДУМ в навчальних закладах України привела до сучасного сприйняття цієї групи фахівців переважно як художників-майстрів на відповідних виробництвах, заснованих на дослідженнях народних промислів; але свого вирішення потребує ознайомлення широкого вітчизняного і зарубіжного загалу з її досягненнями. Тому нами розроблено низку просвітницьких лекцій англійською мовою та опубліковано їх у фахових виданнях.

Наприклад, лекцію **«Гончарські осередки та школи України: освітньо професійний потенціал»** («Pottery centers and schools in Ukraine: educational and professional potential») було прочитано в усіх навчальних закладах, де відбувалося впровадження результатів дослідження та в низці

краєзнавчих музеїв для зарубіжних гостей із Канади, Великобританії, Швеції (Майструк, 2023).

Pottery is one of the oldest and most widespread types of decorative and applied art and artistic creativity. It is a kind of chronicle of not only the material but also the spiritual culture of mankind. The main foundations of the development of folk ceramics and pottery in Ukraine crystallized in the 19th century when the vision of the main pottery regions was formed: Kyiv region, Kharkiv region, Poltava region, Chernihiv region, Eastern Podillia, Western Podillia, Kherson region, Volyn, Galicia, Hutsul region. These regions had their unique signs of technology techniques, decoration, names, and forms of products. The specificity of each region was determined by the characteristics of local raw materials and traditions and the skill of creators who were able not only to produce a product but also to pass on knowledge to their students.

Pottery production in modern Ukraine exists and is in great demand, however, as in the situation with porcelain and earthenware, products made of lower-quality material have come to replace the classic samples. A large number of products imported from China are usually of low quality. Pottery production points are mainly small private enterprises located in the pottery centers of Ukraine. It has been observed that quite often ceramists start making and selling pottery products themselves, thus creating their brand. Unfortunately, small Ukrainian enterprises, due to the small number of products, cannot satisfy the needs of all consumers, yielding to imported manufacturers. The revival of pottery production will make it possible to restore the ancient traditions of the people, because it is well-known that today's artists often turn to authentic folk motifs, using them in their modern works.

In the course of the research, the works of Ukrainian scientists were analyzed (O. Holubets, Yu. Laschuk, R. Motyl, O. Novytska, O. Shkolna, etc.). It has been found that the deep historical aspects of the issue were investigated by R. Motil (Ukrainian smoked ceramics of the 19th – early 21st centuries, works of professional artists who represented this type of decorative and applied art); O. Novytska

(Ukrainian folk art the 1920-1980s), O. Klymenko (development of Ukrainian pottery in the 20th century; history of decorative art of Ukraine), O. Shkolna (history of Ukrainian porcelain-faience production from the middle of the 17th century to the present day; the formation of the style of Ukrainian porcelain-faience dishes at the end of the 18th – the beginning of the 19th centuries; typology of forms of porcelain-faience products, etc.). Materials on the training of specialists in decorative and applied arts, in particular, pottery and porcelain production, were found in the State Archive of the Poltava Region, the museum and archive of the Myrhorod Art and Industrial College named after M. V. Hohol. They are quite widely represented in the electronic resources of this educational institution. At the same time, the conclusion about the growing demand in society for the revival and use of porcelain products caused research interest in the historical aspects of the issue. To study the chosen issue in the context of the problem of training specialists in decorative and applied arts in Ukraine, it is important to know that at the end of the 19th century, more than 650 centers of pottery production operated on its territory. Folk ceramics and pottery had nationwide dominant features. Their artistic techniques date back to antiquity. They are the following: emphasizing the shape of the product with decor, focusing the main emphasis on the central element of the composition, planar treatment of figurative motifs, and similar graphic motifs; in terms of color, yellow-green and brown gamut on a light background dominated, in ornamentation – spiral elements and stylized plant motifs. According to researchers, this relates Ukrainian ceramics to the medieval Byzantine tradition, and through it to the ancient one. The main feature of Ukrainian folk ceramics is its hand-made nature, which determines the uniqueness of each ceramic work.

Ukrainian potters made mainly utilitarian products. The assortment of such things was diverse: pots and vessels for cooking, jugs, and containers for milk, mugs, jugs, corks, baklags, kumanks and barrels for liquids, breadbaskets and supplies for baking breadbaskets, makitras for grinding poppy seeds, bowls, jars, crucibles, vases, etc. Individual cells produced tiles, chimneys, and zoomorphic vessels; almost

everywhere they sculpted toys, and fistulas in the form of birds, animals, women, horsemen, etc. A common feature of the Ukrainian ceramic tradition was a significant artistic and pedagogical potential, when each master taught his students, passing on his knowledge and experience.

Conditionally, according to the common features of the works, the territory of Ukraine is divided into large ceramic regions: Naddnipyrianshchyna, Left Bank, Podillia, Prykarpattia, Transcarpathia.

Naddnipyrianshchyna is the territory of the former Kyiv province (modern Kyiv, Cherkasy, Chernihiv, and partly Kirovohrad regions). Ceramics decorated with under-watering paintings were made by potters in the villages of Dybyntsi, Sunki, Hnylets, Zdorivka, Holovkivka, Tsvitna, the cities of Kaniv and Obukhiv. In the village of Dybyntsi, Kaniv district, Kyiv province, products were painted in two ways – on a red and white background. Dishes were decorated with images of people, birds, fish, animals, leaves, buds, and fantastic flowers. The products required artistic painting and long-term visual education because the ornaments were made with smooth, rounded lines, and the palette was rich and saturated due to the neighborhood of bright contrasting colors. The works by Kalenyk Masyuk, who in 1908 created a potter's artille, are distinguished by the elegance of the line and the grace of the drawing. The traditions of the center continued in the works of outstanding masters and artists Mykhailo Tarasenko, Vasyl Masyuk, Herasym HarnaHa, and Ariyon Startsevov.

One of the oldest centers of pottery in the Dnipro region is the village of Sunky, Cherkasy district, Kyiv province. A sophisticated composition of plant ornamentation, saturation of the color range, and virtuosity of execution are characteristic features of these works. Most of the Sunky products were decorated with images of birds. They were painted in profile with a raised lush tail and a strip of necklace around the neck. The plot compositions of Sunkyv tiles impress with their virtuosity and dynamism. They were painted not only with floral ornaments, but also with images of soldiers, musicians, birds, double-headed eagles, and genre

scenes. The works are characterized by a high culture of performance, clear drawing, and balanced composition.

Ceramics of the Left Bank are represented by interesting zoomorphic and anthropomorphic vessels: pot-bellied thin-walled teapots in the form of male figures, massive sculptures in the form of lions, and rams. The most prominent of the pottery centers of the Left Bank is the village of Opishne, Zinkiv district, Poltava province. Opishne ceramics are distinguished by a unique decorative system of under-watering painting with colored clays. The basis of ornamental motifs are variations of natural forms – flowers, leaves, buds, bunches of grapes, and images of fish. The drawings were given a special charm by flanderization and rich, warm coloring of the works. To maintain the strong educational and professional traditions of the region, the Poltava zemstvo opened a pottery school workshop, which existed for four years. At the turn of the century, forms of works and decorative modern elements, unprecedented for traditional ceramics, appeared. Talented craftsmen Fedir Chyrvenko, Ivan Hladyrevskyi, and Vasyl Porosnyi were representatives of the innovative direction with elements of modernism.

Myrhorod Art and Industrial College named after M.V. HoHol (modern name) was opened on November 1, 1896. The institution has a long history and occupies an important place among Ukrainian institutions for the training of ceramists. The school aimed to train specialists in pottery production, as well as teachers of graphic arts. It was the first school in Ukraine that trained future ceramists, masters of art decoration, and drawing teachers. The stages of the institution's existence are covered by L. Ovcharenko, T. Zinchenko, and other scientists.

The toy has gained great popularity in folk ceramics. It occupies an essential place between shaped dishes and decorative or table sculptures. Toys were molded in all pottery cells; mainly women and children were involved. The assortment of toys was large: grasshoppers, rams, tsapkas, bulls, fish, roosters, seagulls, cuckoos, deer, ladybirds, devils, lions, etc. The names of ceramic toy masters are well known in Ukraine and beyond Omelyan Zheleznyak, Oleksandra Selyuchenko, Mykola Pishchenko, Ivan Tarasovych Gonchar, Fedir Oleksienko, Stepan

Katsimon, Yakiv Padalka, Paulina Tsvilyk, Oleksandra Pyrizhok, Anastasia Bilyk-Poshivaylo.

In the early 1920s, there was an educational workshop in Opishnoy (from 1926 – a vocational school). Artillery was created in 1929. In 1960, it was reorganized into the «Art Ceramics» plant. Its work was explored by T. Zinenko.

The production of figured zoomorphic ware made by Ivan Bilyk, Volodymyr Nikytchenko, Vasyl Omelyanenko, Hryhoriy Kyryachok, and Mykhailo Kyttysh, became common. Traditional folk toys were created by craftsmen Oleksandr Selyuchenko and Anastasia Bilyk-Poshivaylo.

Northern Left Bank (modern Chernihiv and partly Sumy region) was famous for original pottery centers: in the cities of Ichna, Horodna, Nizhyn, Korop, Kozelka, and Novgorod-Siverskyi; in the villages of Ichni, Horodna, Berezna, Lyubechi, Ripkah, Sednev.

In the 17th-18th centuries, the production of tiles was widespread in the region. Tiles are one of the brightest pages not only of Chernihiv but also of national pottery in general. The flat front parts of the tiles were especially convenient for painting, they had side walls, which were used to mount them on the stove. The stove is an indispensable part of every Ukrainian house, and the tiles performed not only a decorative role (a stove lined with ceramics turned into a work of art) but also a practical and useful role. They retained heat for a long time. Kosiv craftsmen were famous for making tiles, but nowadays there are few craftsmen left who make them. One of them is Volodymyr Tulainov, who, together with two other craftsmen, is involved in the production of tiles. The craftsman has said that he started producing ordinary brown and painted Hutsul tiles with his friends in 2001. Making tiles is a rather long and expensive process, one set can be made for about four months. In addition to tiles, they also produce facing tiles. The master himself teaches his students traditional folk techniques of decorative and applied arts.

A special phenomenon of folk pottery that impresses with a variety of technological methods and ornamental styles is the ceramics of Podillia (modern

Vinnytsia, Khmelnytskyi, and partly Ternopil regions). The main centers are the villages of Kyblich, Bubnivka, Zherdenivka, Smotrych, Kryshchentsi, Zhornyshche, Adamivka, and the city of Bar. The most famous center is considered to be the village of Bubnivka in the Haysyn district of the Podilsk province. Its feature was the use of lotus-like motifs, bunches of grapes, pine trees, lush flowers, pigtails, and fan-like motifs in ornamentation. From the 19th century, the well-known dynasties of Bubniv potters were the families of the Honchars and the Gerasimenkos, whose descendants worked even in the 20th century. The products of the potters of the village of Smotrych of Kamianetskoï district of Podilsk province gained wide fame in Western Podilsk. The center of the production of unwatered ceramics was the village of Adamivka, Letychiv district, Podil province. Products of ocher-brown color were decorated with opis: strips of geometric ornament were applied with gray-purple clay. Yakiv Batsutsa was the first to use this technique, and his daughter Oleksandra Pyrizhok continued the tradition.

The ceramics of Prykarpattia are valuable according to artistic traditions. Pottery production developed here at the end of the 18th century. in four localities: Kutakh, Kolomyia, Pistina, Kosiv. The role of the main center was initially played by the village of Pistin, but at the beginning of the 19th century, the city of Kosiv came to the fore. Ritual painting became the basis of the decorative system of Hutsul ceramics. The product was completely covered with a thin layer of white clay, the contour of the ornament was engraved with a pen on a dried background, and its surfaces were filled with brown engobe and fired for the first time. After that, the product was painted with yellow and green ceramic paints, covered with water, and fired a second time. Carpathian ceramics are characterized by a peculiar ornamental style and color scheme. On a white festive background, the craftsmen laid geometric or plant ornaments mainly in green, yellow, and brown colors, which resembled the main colors of the Carpathian mountains. Mykhailo Baranyuk from Moskalivka, a suburb of Kosiv, was an outstanding master of painting.

The development of Kosiv ceramics and pottery in the third quarter of the 19th century was marked by the work of Oleksa Bakhmetyuk, whose ornamental compositions acquired a high artistic level. Among the decorative elements, the so-called Bakhmetiv flower became characteristic: its middle is an ellipse, filled with «inset writing» and surrounded by a «trap». The traditions of Kosiv ceramics were continued by the masters of the second half of the 20th century: Paulina Tsvilyk, Victoria Voloshchuk, and Nadiya Verbivska.

Pottery in Transcarpathia was famous for a number of centers: the village of Vilkhivka, the cities of Khust, Vynohradiv, and Uzhhorod. Here they made small elongated pots with a wide neck and vessels with the ancient name – korchagy. Transcarpathia is the only region in Ukraine where, in addition to a horn, a brush was also used for painting. Works of folk art are mostly anonymous. Only occasionally did the craftsman engrave his name, surname, place of manufacture, or date on the bottom of the dough. The tradition of signing works appeared in the 20th century under the influence of professional art.

An outstanding educational and professional phenomenon in Ukraine since 20th century was the establishment of Mezhyhirsk ceramic school-workshop in 1920 (since 1923 – a technical school with the rights of a higher educational institution, and since 1928 – the Mezhyhirsk Technological Institute of Ceramics and Glass). Its headmaster was Vasyl Sedlyar during the 1923-1930ss. His assistants and associates were colleagues from Mykhailo Boychuk's workshop. They were Oksana Pavlenko, Pavlo Ivanchenko and Ivan Padalka. Boychukists raised a whole generation of artists, and ceramic technologists, whose activities left a significant mark in the history of Ukrainian art. In 1934, the Kyiv Central Experimental Workshop of Folk Art at the Kyiv State Museum of Ukrainian Art was founded on the territory of the Kyiv Pechersk Lavra. People's craftsmen from all regions and experts from various types of art studied, communicated, and created exhibits for exhibitions in Kyiv, Moscow, Leningrad. The work of the school became the basis for the establishment in 1938 of the Kyiv

Republican Art and Industrial School (from 1962 – the Kyiv Art and Industrial Technical School). The brothers Yakiv and Yakym Gerasymenky, and Ivan Tarasovych Gonchar worked in the workshops. Maria Prymachenko and Paraska Vlasenko decorated ceramic products as originally as they did their paintings.

The educational and professional experience of combining the efforts of folk and professional masters, initiated in the practice of the Mezhyhirskiy Technical School and continued in the Lavra workshop, was creatively understood and enriched in the laboratory of architectural and artistic ceramics (since 1963 – at the Kyiv Zonal Scientific Research Institute of Experimental Design) under the guidance of the talented artist-technologist Nina Fedorova. The community of artists, architects, technologists, and folk craftsmen who worked in a small one-story house on the territory of the Sofia Kyivska National Reserve wrote a bright page in the history of Ukrainian art. The workshop became a generator of ideas and a defining center of architectural ceramics; a wide range of colored irrigations was created here. Black, red, shades of turquoise-silver, silver-pearl; the ancient art of painting with brilliant irrigations was revived. Frost-resistant and collective irrigations were developed. The middle of the 20th century is presented by the works of talented ceramists Oleksandra Gryadunova, Zinaida Okhrimovych, and Lyudmila Kiyanytsina. In 1970, People's Artist of Ukraine Dmytro Holovko was elected a member of the International Academy of Ceramics in Geneva.

A kind of modern continuation of the educational and professional line of Ukrainian pottery was created in July 2006 by the Public Organization «Kyiv Regional Association of Traditional Pottery Makers» as part of the project to revive ancient folk crafts of the «Real World» School of Pottery Art in Kyiv. Its founding teachers were brothers Ivan and Danylo Reshty, Honored Masters of Ukraine. The main goal of the school is the revival of ancient technologies of traditional Ukrainian pottery for the training of professional masters. The scope of the school's activities includes teaching pottery and educational activities

related to the promotion of traditional Ukrainian art and spreading the culture of using pottery products not only as decorative but also as utilitarian. The school has published the first self-taught pottery textbook in Ukraine, which allows you to master this craft.

Professional decorative and applied arts of Ukraine at the end of the 20th – and beginning of the 21st century is a huge stratum of national culture, which is formed within the framework of the pan-European artistic process of modern avant-garde trends. Its main task has become not so much the decoration of everyday life, but rather the state of a person's soul, and his experiences. Artists create mainly abstract and associative images by revealing the expressiveness of the material, its texture, and plasticity, combining two artistic sources – painting and sculpture. Currently, the main centers of Ukrainian pottery are Opishnia, Khomutets, Bubnivka, Dybyntsi, Ichnia, Kosiv, Havarechchyna. They also correspond to these trends, but unfortunately, they need a revival of the educational and professional traditions of training qualified craftsmen.

Since pottery products in the 21st century are valued as authentic folk works, collected as souvenirs or works of art, then, considering the historical aspects and technologies of training specialists in decorative and applied arts on the examples of pottery production, we emphasize a deeper revival and renewal of currently existing training programs in institutions specializing in the training of craftsmen in the production of folk ceramics and pottery.

Лекція **«Історичні аспекти підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва у навчальних закладах України»** («Historical aspects of the training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine») містить інформацію, зорієнтовану на народно педагогічні традиції (Майструк, Кравченко, 2024).

Pottery is one of the oldest and most widespread types of decorative and applied art and artistic creativity. It is a kind of chronicle of not only the material but also the spiritual culture of mankind. The main foundations of the development

of folk ceramics and pottery in Ukraine crystallized in the 19th century when the vision of the main pottery regions was formed: Kyiv region, Kharkiv region, Poltava region, Chernihiv region, Eastern Podillia, Western Podillia, Kherson region, Volyn, Galicia, Hutsul region. These regions had their unique signs of technology techniques, decoration, names, and forms of products. The specificity of each region was determined by the characteristics of local raw materials and traditions and the skill of creators who were able not only to produce a product but also to pass on knowledge to their students.

Pottery production in modern Ukraine exists and is in great demand, however, as in the situation with porcelain and earthenware, products made of lower-quality material have come to replace the classic samples. A large number of products imported from China are usually of low quality. Pottery production points are mainly small private enterprises located in the pottery centers of Ukraine. It has been observed that quite often ceramists start making and selling pottery products themselves, thus creating their brand. Unfortunately, small Ukrainian enterprises, due to the small number of products, cannot satisfy the needs of all consumers, yielding to imported manufacturers. The revival of pottery production will make it possible to restore the ancient traditions of the people, because it is well-known that today's artists often turn to authentic folk motifs, using them in their modern works.

In the course of the research, the works of Ukrainian scientists were analyzed (O. Holubets, Yu. Laschuk, R. Motyl, O. Novytska, O. Shkolna, etc.). It has been found that the deep historical aspects of the issue were investigated by R. Motil (Ukrainian smoked ceramics of the 19th – early 21st centuries, works of professional artists who represented this type of decorative and applied art); O. Novytska (Ukrainian folk art the 1920-1980ss), O. Klymenko (development of Ukrainian pottery in the 20th century; history of decorative art of Ukraine), O. Shkolna (history of Ukrainian porcelain-faience production from the middle of the 17th century to the present day; the formation of the style of Ukrainian porcelain-faience dishes at the end of the 18th – the beginning of the 19th

centuries; typology of forms of porcelain-faience products, etc.). Materials on the training of specialists in decorative and applied arts, in particular, pottery and porcelain production, were found in the State Archive of the Poltava Region, the museum and archive of the Myrhorod Art and Industrial College named after M. V. Hohol. They are quite widely represented in the electronic resources of this educational institution. At the same time, the conclusion about the growing demand in society for the revival and use of porcelain products caused research interest in the historical aspects of the issue.

To study the chosen issue in the context of the problem of training specialists in decorative and applied arts in Ukraine, it is important to know that at the end of the 19th century, more than 650 centers of pottery production operated on its territory. Folk ceramics and pottery had nationwide dominant features. Their artistic techniques date back to antiquity. They are the following: emphasizing the shape of the product with decor, focusing the main emphasis on the central element of the composition, planar treatment of figurative motifs, and similar graphic motifs; in terms of color, yellow-green and brown gamut on a light background dominated, in ornamentation – spiral elements and stylized plant motifs. According to researchers, this relates Ukrainian ceramics to the medieval Byzantine tradition, and through it to the ancient one. The main feature of Ukrainian folk ceramics is its hand-made nature, which determines the uniqueness of each ceramic work.

Ukrainian potters made mainly utilitarian products. The assortment of such things was diverse: pots and vessels for cooking, jugs, and containers for milk, mugs, jugs, corks, baklags, kumanks and barrels for liquids, breadbaskets and supplies for baking breadbaskets, makitras for grinding poppy seeds, bowls, jars, crucibles, vases, etc. Individual cells produced tiles, chimneys, and zoomorphic vessels; almost everywhere they sculpted toys, and fistulas in the form of birds, animals, women, horsemen, etc. A common feature of the Ukrainian ceramic tradition was a significant artistic and pedagogical potential, when each master taught his students, passing on his knowledge and experience.

Conditionally, according to the common features of the works, the territory of Ukraine is divided into large ceramic regions: Naddniprovyanshchyna, Left Bank, Podillia, Prykarpattia, Transcarpathia.

Naddniprovyanshchyna is the territory of the former Kyiv province (modern Kyiv, Cherkasy, Chernihiv, and partly Kirovohrad regions). Ceramics decorated with under-watering paintings were made by potters in the villages of Dybyntsi, Sunki, Hnylets, Zdorivka, Holovkivka, Tsvitna, the cities of Kaniv and Obukhiv.

In the village of Dybyntsi, Kaniv district, Kyiv province, products were painted in two ways – on a red and white background. Dishes were decorated with images of people, birds, fish, animals, leaves, buds, and fantastic flowers. The products required artistic painting and long-term visual education because the ornaments were made with smooth, rounded lines, and the palette was rich and saturated due to the neighborhood of bright contrasting colors. The works by Kalenyk Masyuk, who in 1908 created a potter's art, are distinguished by the elegance of the line and the grace of the drawing. The traditions of the center continued in the works of outstanding masters and artists Mykhailo Tarasenko, Vasyl Masyuk, Herasym HarnaHa, and Ariyon Startsevoy.

One of the oldest centers of pottery in the Dnipro region is the village of Sunky, Cherkasy district, Kyiv province. A sophisticated composition of plant ornamentation, saturation of the color range, and virtuosity of execution are characteristic features of these works. Most of the Sunky products were decorated with images of birds. They were painted in profile with a raised lush tail and a strip of necklace around the neck. The plot compositions of Sunkyv tiles impress with their virtuosity and dynamism. They were painted not only with floral ornaments, but also with images of soldiers, musicians, birds, double-headed eagles, and genre scenes. The works are characterized by a high culture of performance, clear drawing, and balanced composition.

Ceramics of the Left Bank are represented by interesting zoomorphic and anthropomorphic vessels: pot-bellied thin-walled teapots in the form of male

figures, massive sculptures in the form of lions, and rams. The most prominent of the pottery centers of the Left Bank is the village of Opishne, Zinkiv district, Poltava province. Opishne ceramics are distinguished by a unique decorative system of under-watering painting with colored clays. The basis of ornamental motifs are variations of natural forms – flowers, leaves, buds, bunches of grapes, and images of fish. The drawings were given a special charm by flanderization and rich, warm coloring of the works. To maintain the strong educational and professional traditions of the region, the Poltava zemstvo opened a pottery school workshop, which existed for four years. At the turn of the century, forms of works and decorative modern elements, unprecedented for traditional ceramics, appeared. Talented craftsmen Fedir Chyrvenko, Ivan Hladyrevskiyi, and Vasyl Porosnyi were representatives of the innovative direction with elements of modernism.

Myrhorod Art and Industrial College named after M.V. HoHol (modern name) was opened on November 1, 1896. The institution has a long history and occupies an important place among Ukrainian institutions for the training of ceramists. The school aimed to train specialists in pottery production, as well as teachers of graphic arts. It was the first school in Ukraine that trained future ceramists, masters of art decoration, and drawing teachers. The stages of the institution's existence are covered by L. Ovcharenko, T. Zinchenko, and other scientists.

The toy has gained great popularity in folk ceramics. It occupies an essential place between shaped dishes and decorative or table sculptures. Toys were molded in all pottery cells; mainly women and children were involved. The assortment of toys was large: grasshoppers, rams, tsapkas, bulls, fish, roosters, seagulls, cuckoos, deer, ladybirds, devils, lions, etc. The names of ceramic toy masters are well known in Ukraine and beyond Omelyan Zheleznyak, Oleksandra Selyuchenko, Mykola Pishchenko, Ivan Tarasovych Gonchar, Fedir Oleksienko, Stepan Katsimon, Yakiv Padalka, Paulina Tsvilyk, Oleksandra Pyrizhok, Anastasia Bilyk-Poshivaylo.

In the early 1920s, there was an educational workshop in Opishnoy (from 1926 – a vocational school). Artillery was created in 1929. In 1960, it was reorganized into the «Art Ceramics» plant. Its work was explored by T. Zinenko.

The production of figured zoomorphic ware made by Ivan Bilyk, Volodymyr Nikytchenko, Vasyl Omelyanenko, Hryhoriy Kyryachok, and Mykhailo Kytysh, became common. Traditional folk toys were created by craftsmen Oleksandr Selyuchenko and Anastasia Bilyk-Poshivaylo.

Northern Left Bank (modern Chernihiv and partly Sumy region) was famous for original pottery centers: in the cities of Ichna, Horodna, Nizhyn, Korop, Kozelka, and Novgorod-Siverskyi; in the villages of Ichni, Horodna, Berezna, Lyubechi, Ripkah, Sednev.

In the 17th-18th centuries, the production of tiles was widespread in the region. Tiles are one of the brightest pages not only of Chernihiv but also of national pottery in general. The flat front parts of the tiles were especially convenient for painting, they had side walls, which were used to mount them on the stove. The stove is an indispensable part of every Ukrainian house, and the tiles performed not only a decorative role (a stove lined with ceramics turned into a work of art) but also a practical and useful role. They retained heat for a long time. Kosiv craftsmen were famous for making tiles, but nowadays there are few craftsmen left who make them. One of them is Volodymyr Tulainov, who, together with two other craftsmen, is involved in the production of tiles. The craftsman has said that he started producing ordinary brown and painted Hutsul tiles with his friends in 2001. Making tiles is a rather long and expensive process, one set can be made for about four months. In addition to tiles, they also produce facing tiles. The master himself teaches his students traditional folk techniques of decorative and applied arts.

A special phenomenon of folk pottery that impresses with a variety of technological methods and ornamental styles is the ceramics of Podillia (modern Vinnytsia, Khmelnytskyi, and partly Ternopil regions). The main centers are the

villages of Kyblich, Bubnivka, Zherdenivka, Smotrych, Kryshchentsi, Zhornyshche, Adamivka, and the city of Bar. The most famous center is considered to be the village of Bubnivka in the Haysyn district of the Podilsk province. Its feature was the use of lotus-like motifs, bunches of grapes, pine trees, lush flowers, pigtails, and fan-like motifs in ornamentation. From the 19th century, the well-known dynasties of Bubniv potters were the families of the Honchars and the Gerasimenkos, whose descendants worked even in the 20th century. The products of the potters of the village of Smotrych of Kamianetsky district of Podilsk province gained wide fame in Western Podilsk. The center of the production of unwatered ceramics was the village of Adamivka, Letychiv district, Podil province. Products of ocher-brown color were decorated with opis: strips of geometric ornament were applied with gray-purple clay. Yakiv Batsutsa was the first to use this technique, and his daughter Oleksandra Pyrizhok continued the tradition.

The ceramics of Prykarpattia are valuable according to artistic traditions. Pottery production developed here at the end of the 18th century. in four localities: Kutakh, Kolomyia, Pistina, Kosiv. The role of the main center was initially played by the village of Pistin, but at the beginning of the 19th century, the city of Kosiv came to the fore. Ritual painting became the basis of the decorative system of Hutsul ceramics. The product was completely covered with a thin layer of white clay, the contour of the ornament was engraved with a pen on a dried background, and its surfaces were filled with brown engobe and fired for the first time. After that, the product was painted with yellow and green ceramic paints, covered with water, and fired a second time. Carpathian ceramics are characterized by a peculiar ornamental style and color scheme. On a white festive background, the craftsmen laid geometric or plant ornaments mainly in green, yellow, and brown colors, which resembled the main colors of the Carpathian mountains. Mykhailo Baranyuk from Moskalivka, a suburb of Kosiv, was an outstanding master of painting.

The development of Kosiv ceramics and pottery in the third quarter of the 19th century was marked by the work of Oleksa Bakhmetyuk, whose ornamental compositions acquired a high artistic level. Among the decorative elements, the so-called Bakhmetiv flower became characteristic: its middle is an ellipse, filled with “inset writing” and surrounded by a “trap”. The traditions of Kosiv ceramics were continued by the masters of the second half of the 20th century: Paulina Tsvilyk, Victoria Voloshchuk, and Nadiya Verbivska.

Pottery in Transcarpathia was famous for a number of centers: the village of Vilkhivka, the cities of Khust, Vynohradiv, and Uzhhorod. Here they made small elongated pots with a wide neck and vessels with the ancient name – korchagy. Transcarpathia is the only region in Ukraine where, in addition to a horn, a brush was also used for painting. Works of folk art are mostly anonymous. Only occasionally did the craftsman engrave his name, surname, place of manufacture, or date on the bottom of the dough. The tradition of signing works appeared in the 20th century under the influence of professional art.

An outstanding educational and professional phenomenon in Ukraine since 20th century was the establishment of Mezhyhirsk ceramic school-workshop in 1920 (since 1923 – a technical school with the rights of a higher educational institution, and since 1928 – the Mezhyhirsk Technological Institute of Ceramics and Glass). Its headmaster was Vasyl Sedlyar during the 1923–1930ss. His assistants and associates were colleagues from Mykhailo Boychuk’s workshop. They were Oksana Pavlenko, Pavlo Ivanchenko and Ivan Padalka. Boychukists raised a whole generation of artists, and ceramic technologists, whose activities left a significant mark in the history of Ukrainian art. In 1934, the Kyiv Central Experimental Workshop of Folk Art at the Kyiv State Museum of Ukrainian Art was founded on the territory of the Kyiv Pechersk Lavra. People’s craftsmen from all regions and experts from various types of art studied, communicated, and created exhibits for exhibitions in Kyiv, Moscow, Leningrad. The work of the school became the basis for the establishment in 1938 of the Kyiv Republican Art

and Industrial School (from 1962 – the Kyiv Art and Industrial Technical School). The brothers Yakiv and Yakym Gerasymenko, and Ivan Tarasovych Gonchar worked in the workshops. Maria Prymachenko and Paraska Vlasenko decorated ceramic products as originally as they did their paintings.

The educational and professional experience of combining the efforts of folk and professional masters, initiated in the practice of the Mezhyhirskyi Technical School and continued in the Lavra workshop, was creatively understood and enriched in the laboratory of architectural and artistic ceramics (since 1963 – at the Kyiv Zonal Scientific Research Institute of Experimental Design) under the guidance of the talented artist-technologist Nina Fedorova. The community of artists, architects, technologists, and folk craftsmen who worked in a small one-story house on the territory of the Sofia Kyivska National Reserve wrote a bright page in the history of Ukrainian art. The workshop became a generator of ideas and a defining center of architectural ceramics; a wide range of colored irrigations was created here. Black, red, shades of turquoise-silver, silver-pearl; the ancient art of painting with brilliant irrigations was revived. Frost-resistant and collective irrigations were developed. The middle of the 20th century is presented by the works of talented ceramists Oleksandra Gryadunova, Zinaida Okhrimovych, and Lyudmila Kiyanytsina. In 1970, People's Artist of Ukraine Dmytro Holovko was elected a member of the International Academy of Ceramics in Geneva.

A kind of modern continuation of the educational and professional line of Ukrainian pottery was created in July 2006 by the Public Organization “Kyiv Regional Association of Traditional Pottery Makers” as part of the project to revive ancient folk crafts of the “Real World” School of Pottery Art in Kyiv. Its founding teachers were brothers Ivan and Danylo Reshty, Honored Masters of Ukraine. The main goal of the school is the revival of ancient technologies of traditional Ukrainian pottery for the training of professional masters. The scope of the school's activities includes teaching pottery and educational activities related to the promotion of traditional Ukrainian art and spreading the culture of using

pottery products not only as decorative but also as utilitarian. The school has published the first self-taught pottery textbook in Ukraine, which allows you to master this craft.

Professional decorative and applied arts of Ukraine at the end of the 20th – and beginning of the 21st century is a huge stratum of national culture, which is formed within the framework of the pan-European artistic process of modern avant-garde trends. its main task has become not so much the decoration of everyday life, but rather the state of a person's soul, and his experiences. Artists create mainly abstract and associative images by revealing the expressiveness of the material, its texture, and plasticity, combining two artistic sources – painting and sculpture. Currently, the main centers of Ukrainian pottery are Opishnia, Khomutets, Bubnivka, Dybyntsi, Ichnia, Kosiv, Havarechchyna. They also correspond to these trends, but unfortunately, they need a revival of the educational and professional traditions of training qualified craftsmen.

Since pottery products in the 21st century are valued as authentic folk works, collected as souvenirs or works of art, then, considering the historical aspects and technologies of training specialists in decorative and applied arts on the examples of pottery production, we emphasize a deeper revival and renewal of currently existing training programs in institutions specializing in the training of craftsmen in the production of folk ceramics and pottery.

Слухачі висловили задоволення як самим змістом матеріалу лекції, так і якістю мистецького виконання презентованих керамічних робіт випускників навчальних закладів; їх оригінальністю та доскональністю.

Висновки до третього розділу

У розділі охарактеризовано напрями реалізації й упровадження результатів дослідження проблеми підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України 80-х років ХХ ст.– початку ХХІ ст. – просвітницько-інтелектуальний, освітньо-технологічний, соціокультурний.

Результати дослідження упроваджено в навчальних закладах України – Косівському фаховому коледжі прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв; Миргородському фаховому коледжі імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» і Олександрійському фаховому коледжі культури і мистецтв.

Основні здобутки дисертаційної роботи – розроблені історичні матеріали та проєкти, а також матеріали лекцій «Народні художні твори промисли та підготовка фахівців», технологічні проєкти з керамології, система практичних завдань для соціокультурного проєктування отримала позитивну оцінку студентів та викладачів провідних циклових комісій, які зазначили, що дослідницькі результати сприяють поглибленню професійних знань, умінь і навичок, необхідних художникам ДУМ у сучасному культурному і мистецькому просторі. Освітньо-технологічний напрям упровадження результатів дослідження відобразив можливість та шляхи оновлення засобами, пропонованими в дисертації, освітньо-професійних програм, навчальних планів підготовки фахівців, робочих програм і силабусів освітніх компонентів, а також наскрізних програм практик.

Просвітницько-інтелектуальний напрям упровадження результатів дослідницького пошуку передбачав популяризацію матеріалів дисертції засобами проведення гостьових та відкритих лекцій переважно англійською мовою. Формами втілення завдань соціокультурного напрямку стали проєкти відповідного змісту в музеях м. Полтави та м. Миргорода, у навчальних закладах Полтавської та Кіровоградської областей – «Художня кераміка Козацької доби», «З історії бронзолivarної справи», «Чай – фарфор – сервіз» та інші.

ВИСНОВКИ

У дисертації досліджено підготовку фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України (80-і роки ХХ століття – початок ХХІ століття). Реалізація мети і завдань дослідження дала змогу сформулювати такі висновки:

1. З'ясування методологічних засад (концепцій «людини культури» та неперервної професійної освіти; наукових підходів – компетентнісного, культурологічного, акмеологічного, аксіологічного, генетико-герменевтичного, феноменологічного та ін.) уможливило вибір джерельної бази дослідження (архівних джерел; нормативних документів обраного періоду – законів, постанов, типових навчальних планів, освітньо-кваліфікаційних характеристик, освітньо-професійних програм; праць відомих учених; підручників, посібників, методичних матеріалів; навчальних і робочих програм дисциплін; програм і матеріалів практик; публікацій у збірниках статей і журналах, а також продуктів підготовки у формі творчих робіт випускників тощо), на основі якої визначено особливості попереднього періоду становлення навчальних закладів України для підготовки фахівців сфери декоративно-ужиткового мистецтва.

Надбаннями українських народних промислів визначено: наявність значної кількості оригінальних технологій і широко відомих майстрів; багатий історичний досвід підготовки фахівців для різних видів мистецької діяльності; появу художньо-промислових шкіл, які проводили навчання на виробництві.

2. Обґрунтовано етапи і надбання процесу підготовки фахівців ДУМ в навчальних закладах України обраного для дослідження періоду: I – уніфіковано-мистецький; становлення підготовки фахівців ДПМ у контексті змін радянської системи мистецької освіти – 1982-1990 рр.; II – національно-відроджувальний; відновлення національних засад і традицій народного декоративно-ужиткового мистецтва – 1991-2003 рр.; III – компетентнісно-

професійний; розвиток творчих надбань попередніх етапів підготовки у контексті компетентнісно-креативних технологій реалізацій завдань формування фахівців ДУМ – 2004-2016 рр. Надбаннями всіх етапів підготовки фахівців у навчальних закладах (училищах культури і мистецтв, художньо-промислових коледжах, закладах прикладного і декоративного мистецтва) визначено поетапну інтеграцію знань з культурологічних, мистецьких, соціально-гуманітарних, фахових художніх і техніко-технологічних дисциплін; традицію збереження різних видів навчальних і виробничих практик, результатом яких було виконання високомайстерних випускних робіт за спеціалізаціями; дотримання традицій і канонів українського народного мистецтва і народних промислів, а в сфері підготовки – кращих етнопедагогічних досягнень.

3. Узагальнено поетапно зміст та навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців ДУМ: на уніфіковано-мистецькому етапі дисципліни «Скульптура», «Основи художньої майстерності», «Живопис» мали загально-мистецький зміст, навчальні плани були єдиними (і російською, й українською мовою вони були ідентичні, як свідчать архівні джерела), підручники, посібники, програми практик переважно зросійщеними та ідентичними; на національно-відроджувальному етапі з'явилася низка дисциплін: «Історія образотворчого мистецтва», «Народні художні промисли України» «Художнє скло та художня кераміка», «Теорія та практика орнаменту», «Орнаментика та етнодизайн», «Художня кераміка», які мали глибокий етнологічний зміст, яскраве відображення українських національних та народнопедагогічних традицій; такі ж тенденції спостережено при бібліометричному аналізі наукових праць, посібників і підручників, навчально-методичних матеріалів та програм практик; компетентнісно-професійний етап підготовки фахівців ДУМ загалом характеризується поглибленням тенденцій попереднього етапу, водночас удосконалюється та систематизується навчально-методичне забезпечення процесу формування художника-майстра відповідно вимог Болонської

декларації та освітньо-професійних стандартів, що приводить до перетворення училищ і технікумів у передфахові та фахові коледжі.

4. Виявлення провідних тенденцій та організаційно-педагогічних ознак досвіду підготовки фахівців ДУМ уможливило розроблення напрямів реалізації результатів роботи в Олександрійському фаховому коледжі культури і мистецтв, Косівському фаховому коледжі прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії, Миргородському фаховому коледжі імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Освітньо-технологічний напрям відобразив можливості та шляхи оновлення ОПП, навчальних планів і програм дисциплін, програм практик та ін. засобами, виявленими в ході дослідження; просвітницько-інтелектуальний напрям передбачив популяризацію результатів у формі публікацій і лекційних матеріалів іноземною мовою; формами втілення завдань соціокультурного напрямку стали проєкти в музеях, навчальних закладах Полтавщини й Кіровоградщини, проведення фрагментів навчальних практик в установах культури.

До перспектив дослідження відносимо:

– розробку спецкурсів і дисциплін за вибором, до змісту яких належатимуть історико-педагогічні знання про розвиток системи підготовки фахівців ДУМ;

– налагодження більш ефективної взаємодії навчальних закладів з підготовки фахівців ДУМ з установами загальної середньої освіти з метою раннього виявлення творчих здібностей дітей та їхньої професійної орієнтації;

– підготовку рекомендацій щодо практичної реалізації типових соціокультурних проєктів майбутніми фахівцями ДУМ у закладах культури і мистецтв у ході навчальних і виробничих практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 120-річчя художньо-промислового коледжу. Взято з <http://myrgorod.pl.ua/news/120-richchjahudozhno-promyslovogo-koledzhu>.
2. Адаменко О. В. Вибірковий метод в історико-педагогічному дослідженні. *Рідна школа*. 2009. № 5-6. С. 8–11.
3. Адаменко О. В. Методологія формування джерельної бази історико-педагогічного дослідження. *Педагогічний дискурс*. Вип. 15. 2013. С. 10–13.
4. Адаменко О. О. Технологія персоніфікованого підходу як засіб удосконалення підготовки майбутніх педагогів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2011. Вип. 1(33). С. 82–85.
5. Азархин А. В. Культура художника. К. : Мистецтво, 1988. 334 с.
6. Айзенбарт М. Сутність понять «компетентність» і «компетенція» в сучасній науковій парадигмі. *Молодь і ринок*. 2017. № 3. С. 88–91.
7. Актуальні питання організації та проведення державної експертизи культурних цінностей (предметів декоративно-ужиткового мистецтва). Матер. семінару-практикуму: наук.-метод. зб. Київ: Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Видавництво «Фенікс», 2018. 112 с.
8. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вузів. К. : Либідь, 1998. 560 с.
9. Андрущенко В. П., Губерський Л. В., Михальченко М. І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія. Підруч. для вищих навч. закл. Вид. 3-тє, випр. та доп. К. : Генеза, 2006. 656 с.
10. Антонович Є., Захарчук-Чугай Р., Станкевич М. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1993. 272 с.
11. Аронов В. Р. Художник и предметное творчество. Проблемы взаимодействия материальной и художественной культуры XX века. М. : Советский художник. 1989. 232 с.

12. Артюшенко П. П. Розвиток науково-педагогічних шкіл з трудового навчання в Україні (кінець 70-х років ХХ ст. – початок ХХІ ст.). Дис... канд. пед. наук 13.00.02 ; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, 2019. 271 с.
13. Баллер Э. А. Культура. Творчество. Человек. М. : Молодая гвардія, 1970. 272 с.
14. Батечко Н. Г. Теоретико-методологічні засади підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури. Дис... д-ра пед. наук 13.00.04 ; Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2016. 669 с.
15. Бекетова І. Кераміка. 2021. Взято з: <https://www.mundm.kiev.ua/COLLECTN/CERAMICS.HTM>.
16. Бердяев Н. А. Социальный кризис культуры. *Журнал «Новый Град»*. 1932. № 3. С. 46–53. Взято з: http://odinblago.ru/noviy_grad/3/5/
17. Березівська Л. Основоположні засади історико-педагогічних досліджень: теорія і методологія. *Шлях освіти*. 2010. № 1. С. 37–42.
18. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті. Дис... д-ра пед. наук 13.00.01 ; Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2009. 505 с.
19. Беспалько В. П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов. М. : Высшая школа, 1989. 141 с.
20. Библер В. С. ХХ век. Человек. Культура. Человек в системе наук. М. : Наука, 1989. С. 301–317.
21. Бирка М. Ф. Розвиток концепції неперервної освіти в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 34 (87). С. 69–74.
22. Богуславський М. Структура сучасного історико-педагогічного знання. *Шлях освіти*. 1999. № 1. С. 37–40.
23. Бодалев А. А. Личность и общение. М. : МПА, 1995. 328 с.

24. Бондаревская Е. В., Кульневич С. В. Педагогика. Ростов-на-Дону. 1999. 560 с.
25. Бытие человека в культуре (опыт онтологического подхода). Е. К. Быстрицкий и др. К. : Наукова думка, 1992. 176 с.
26. Васянович Г. П., Дегтярьова Г. С. Клос Є. Дидактичні аспекти культурологічної підготовки спеціаліста у вищій школі. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 1998. №5. С. 214–222.
27. Ваховський Л. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу: постановка проблеми. *Шлях освіти*. 2005. №2. С. 7–11.
28. Ваховський Л. Ц. Наратив у історико-педагогічному дослідженні: методологічний аналіз. *Шлях освіти*. 2007. № 1. С. 42–45.
29. Великий тлумачний словник сучасної української мови. За ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
30. Винничук Р. Аксіологічний вимір професійної підготовки магістрів гуманітарної галузі: методологія, теорія, практика : монографія. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. 328 с.
31. Винничук Р. Психолого-педагогічний та філософсько-освітній дискурс проблеми підготовки магістрів гуманітарної галузі на аксіологічних засадах. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта* : наук. журнал. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. 2022. Вип. 11. С. 83–91.
32. Винничук Р. В. Вітчизняний досвід формування системи цінностей майбутніх фахівців у процесі гуманітарної професійної підготовки. *Імідж сучасного педагога*. № 5 (188). 2019. С. 64–69.
33. Винничук Р. Констатувальне дослідження аксіологічних засад підготовки магістрів гуманітарної галузі в університетах. *Педагогічні науки*. 2022. № 80. С. 106–113.
34. Виставку корецької порцеляни відкрили у Рівненському краєзнавчому музеї. 2019. Взято з <http://prostir.museum/ua/post/42349>.

35. Виткалов В. Г. Науково-дослідна діяльність в умовах воєнного часу (або замість передмови). *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку (напрямок «Культурологія»)*. 2022. Вип. 40. С. 3–6.

36. Виткалов С. В., Виткалов В. Г. Культурна діяльність як предмет наукового аналізу. *Актуальні питання культурології: альм. наук. т-ва «Афіна» кафедри культурології і музеєзнавства РДГУ*. Вип. 18. Рівне : РДГУ, 2018. С. 5–8.

37. Виткалов В. Г., Виткалов С. В. Наукова діяльність у сучасній Україні: тенденції та проблемний ряд. *Вища школа*. 2019. № 183. С. 96–104.

38. Виткалов В. Г., Куклінська В. В. Фаховий коледж культури та мистецтв і проблеми функціонування галузі. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку (напрямок «Культурологія»)*. 2020. Вип. 35. С. 133–138.

39. Виткалов В. Г., Прилуцька О. І. Потенційні можливості закладів культури: на прикладі діяльності Малолюбашанської сільської ради. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зб.* Вип. 33. Рівне : РДГУ, 2019. С. 159–165.

40. Виткалов В., Кухарська Я. Формування сучасного фахівця сфери дозвілля у коледжах культури і мистецтв. *Наука. Освіта. Суспільство очима молодих: XII міжнар. наук. конф. молодих дослідників*. Рівне : РДГУ, 2019. С. 252–253.

41. Виткалов С., Стрельніков В. Розвиток етнокультурного компонента діяльності фахівців гуманітарних спеціальностей у процесі навчальних практик. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2023. Вип. 13. С. 104–113.

42. Вихрущ В. О. Естетична педагогіка й дидактика на початку ХХ століття: проблеми взаємозв'язку. *Наукові записки*. Вип. 32. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград : РВУ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2001. С. 71–75.

43. Вітківська О. В. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації : монографія. К. : Наук. світ, 2001. 91 с.
44. Войтко В. І. Психологічний словник. К. : Рад. школа, 1982. 473 с.
45. Волков С. М. Система мистецької освіти в культурі України 90-х років ХХ століття: традиції, реформи, перспективи. Автореф. ... дис. канд. мистецт. 17.00.01 ; Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2003. 22 с.
46. Волков С. М. Система мистецької освіти України – продукт культурогенезу суспільства. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. Вип. ІХ. Зб. наук. праць. Ч. ІІ. К., 2002. С. 250–259.
47. ВСП «Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Історія закладу. 2021. Взято з <http://mhpk.edu.poltava.ua/college/istoriya/>
48. Гадяцький коледж культури та мистецтв. Взято з: <https://guc.org.ua/uchylyshche/istoriia-uchylyshcha/>
49. Галицький кореспондент. Мальовані кахлі зникають як промисел. 2017. Взято з <https://gk-press.if.ua/malovani-kahli-znykayut-yak-promysel/>
50. Герасименко Л. В. Вибір у педагогічній спадщині Р. Штайнера. *Постметодика*. 1998. № 1. С.13–14.
51. Гинзбург Е. Застывшее мгновение. Западноевропейская фарфоровая пластика XVIII-XIX в. Пермь : Кн. изд-во, 1991. 250 с.
52. Гнізділова О. Наукові школи вищих педагогічних навчальних закладів Східної України ХХ століття: теорія, досвід, перспективи. Монографія. Полтавський нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ, 2011. 388 с.
53. Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів, 2012. 199 с.

54. Голубець О. М. Між свободою і тоталітаризмом: мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття. Львів : Академічний експрес, 2001. 176 с.

55. Гоноболин Ф. Н. Книга об учителе. М. : Просвещение, 1965. 260 с.

56. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 374 с.

57. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с.

58. Гринь Н. Всесвіт Гаврила Пошивайла. Prostir Museum. 2019. URL: <http://prostir.museum/ua/post/41763>

59. Громовий В. В. Глобальна освіта й українська школа. *Шлях освіти*. 1998. № 1. С. 13–16.

60. Гулей О. В. Декоративно-прикладне мистецтво. Навч. посіб. Суми : Вид-тво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 152 с.

61. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки. К. : «АПН», 2002. 232 с.

62. Декоративне мистецтво України крізь віки. Київ : Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, 2019. 876 с.

63. Декоративно-прикладное искусство Украинской ССР: 1970-е – начало 1980-х годов. Альбом. Авт. вступ. ст., сост. Н. И. Велигоцкая, Л. Е. Жоголь. М., 1986. 192 с.

64. Декоративно-ужиткове мистецтво України. 2022. URL: https://vue.gov.ua/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE-%D1%83%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5_%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

65. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека. Акмеологические основы управленческой деятельности. Монография. М. : РАГС, 2000. 340 с.
66. Дічек Н. Герменевтика і діалогізм як засади оновлення методологічної бази історико-педагогічних досліджень. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Зб. ст. сер. Педагогіка і психологія*. Ялта : РВВ РВНЗ КГУ, 2006. Вип. 10. Ч. 1. С. 164–171.
67. Дубасенюк О. А. Модернізація системи освіти в Україні в умовах сучасних глобалізаційних змін. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія ; за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. К. : Едельвейс, 2013. 460 с.
68. Ейвас Л. Ф. З досвіду підготовки вчителя декоративно-прикладного мистецтва в Україні : монографія. Кривий Ріг : Видавець ФОП Чернявський Д. О., 2016. 136 с.
69. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України. Гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
70. Жоголь Л. Декоративное искусство в современном интерьере. К., 1986. 200 с.
71. Зайченко І. В. Історія педагогіки. У двох книгах. Кн. І. Історія зарубіжної педагогіки. Навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. К. : Видавничий дім «Слово», 2010. 624 с.
72. Запаско Я. Українське народне килимарство. Київ : Мистецтво, 1973. 112 с.
73. Захарчук-Чугай Р., Антонович Є. Українське народне декоративне мистецтво. Київ : Знання, 2012. 344 с.
74. Зербіно Д. Д. Наукова школа: лідер і учні. Львів : Євросвіт, 2001. 208 с.
75. Зіненко Т. М. Проблеми та перспективи мистецької кераміки України на межі тисячоліть. В. О. Пошивайло. *Українське гончарство:*

Національний культурологічний щорічник. За роки 1996-1999. Опішне: Українське Народознавство. Кн. 4. 1999. С. 159–166.

76. Златанов З. Історія розвитку декоративно-ужиткового мистецтва в Україні. 2019. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/nauka/vydannia/8_

77. Зязюн І. А. Гуманістична парадигма в освіті. Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку. К., 1996. С. 8–12.

78. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. 608 с.

79. Ильина Т. А. Педагогика: Курс лекций. М. : Просвещение, 1984.

80. Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка ХХ століття. Антологія ; упоряд. Р. М. Яців. Львів : Львівська національна академія мистецтв ; Інститут народознавства НАН України, 2012. Ч. 1. 232 с.

81. Історія декоративного мистецтва України ; за ред. Г. Скрипник. НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Т. 5. К. 2016. 546 с.

82. Історія закладу. Взято з <http://mhpk.edu.poltava.ua/college/istoriya/>.

83. Каган М. С. О прикладном искусстве. Л. : Художник РСФСР, 1961. 160 с.

84. Каган М. С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа. М. : Искусство, 1974. 132 с.

85. Калакура Я. С., Войцехівська І. Н., Корольов Б. І., Павленко С. Ф., Палієнко М. Г. Історичне джерелознавство. К. : Либідь, 2003. 480 с.

86. Каплінський В. В. Загальнопедагогічна компетентність учителя: особливості, складники, шляхи формування : монографія. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2017. 154 с.

87. Кара-Васильєва Т. Історія української вишивки. Київ : Мистецтво, 2008. 464 с.

88. Кара-Васильєва Т., Коваленко Г. Відроджені шедеври. К., 2009. 88 с.

89. Киселева Н., Кара-Васильєва Т., Придатко Т. Художні промисли України. К. : Мистецтво, 1979. 253 с.
90. Клименко О. Розвиток українського гончарства у ХХ ст. *Український сувенір*. 2021. Взято з http://www.ukrsov.kiev.ua/en/library/-/asset_publisher/Bkg0/content.
91. Клименко О., Сержант Л., Істоміна, Г. Гончар, Г. Скрипник. Історія декоративного мистецтва України. Т. 3. Київ : ІМФЕ, 2009. С. 109–164, 311.
92. Коберник О., Бербер В., Сидоренко В., Ящук С. Методика навчання учнів 5-9 класів проектуванню в процесі вивчення технології обробки деревини і металу : навч.-метод. посіб. Умань : УДПУ, 2005. 114 с.
93. Коган М. С. Що повинно бути в основі? *Вісник вищої школи*. 1990. № 5. С. 14.
94. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци Й. Г. Педагогическое наследие. М. : Педагогика, 1989. 416 с.
95. Корнетов Г. В. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса. М. : Магистръ, 1994. 265 с.
96. Кравченко Л. М. Професійна діагностика у системі післядипломного підвищення кваліфікації вчителя : дис. ... канд. пед. наук 13.00.04 ; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К., 1996. 224 с.
97. Кравченко Л. М., Степаненко М. І. Культурологічна освіта в Полтавському педагогічному: теоретичні засади і досвід. *Імідж сучасного педагога*. 2014. № 10 (149). С. 3–7.
98. Кравченко Л. М., Яремака Н. С. Модель формування інформаційної компетентності майбутніх менеджерів індустрії дозвілля. *Молодий учений*. 2017. С.18–22.
99. Кремень В. Г. Іллін В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія. К. : Педагогічна думка, 2012. 368 с.

100. Крихка порцеляна. Чи є майбутнє в українського фарфору? 2017. Взято з <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2228827-krihka-porcelana-ci-e-majbutne-vukrainskogo-farforu.html>
101. Крупіна Л. В. Допрофесійна педагогічна підготовка старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах (1978-2015 рр.). Дис. ... канд. пед. наук 13.00.04 ; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, 2018. 271 с.
102. Крупіна Л. В., Лисенко Т. І. Педагогічна взаємодія: інноваційний та традиційний аспект. *Постметодика*. 2017. №2-3 (129-130). С. 43–47.
103. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. К. : Кондор, 2006. 206 с.
104. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці : підручник. К. : КНЕУ, 2003. 367 с.
105. Кузьміна Н. В. Предмет акмеології. Шуя : ШГПИ, 1995. 23 с.
106. Кулик І. О. Педагогічна історіографія – інноваційний напрямок історико-педагогічних досліджень. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2010. Вип. 79. С. 169–171.
107. Лавриненко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. К. : ВІРА ІНСАЙТ, 2000. 444 с.
108. Лащук Ю. Українське гончарство. *Національний культурологічний щорічник. За рік 1994*. Опішне : Українське Народознавство. Кн. 2. 1995. 576 с.
109. Леви-Стросс К. Первобытное мышление. М. : Республика, 1994. 384 с.
110. Лещенко М. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання. К., 1996. 192 с.
111. Лозовецька В. Т. Концептуальні засади професійного саморозвитку сучасної особистості. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України* : зб. наук. праць. Гол. ред. В. О. Радкевич. К. : ІПТО НАПН України, 2011. № 1. С. 33–39.

112. Лук'яненко О., Винничук Р. Традиційні та інноваційні педагогічні технології формування цінностей магістрів гуманітарної галузі у процесі професійної підготовки. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2022. Вип. 12. С. 24–33.

113. Лук'яненко О., Крепак К. Практичний компонент професійної підготовки фахівців гуманітарної галузі під час вивчення історії музичного мистецтва. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2022. Вип. 11. С. 57–65.

114. Майструк Н. Pottery centers and schools in ukraine: educational and professional potential. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. Полтава, 2023. Вип. 14. С. 65–72.

115. Майструк Н. Освітньо-професійний потенціал провідних гончарських осередків та шкіл України. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. Полтава, 2021. Вип. 9-10. С. 122–129.

116. Майструк Н. М., Кравченко Л. М. Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України: *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. Полтава, 2020. Вип. 8. С. 121–127.

117. Майструк Н. М., Кравченко Л. М. Historical aspects of the training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Вип. 1(54). 2024. С. 245–250.

118. Майструк Н., Тетянін І. Декоративно-ужиткове мистецтво як предмет вивчення в Україні: аспекти змісту фахової підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 10 (134). С. 285–295.

119. Малиновский Б. Магия, наука и религия. Пер. с англ. М. : Реал-бук, 1998. 198 с.

120. Маловідомі першоджерела української педагогіки (II пол. XIX-XX ст.). Хрестоматія. К. : Науковий світ, 2003. 418 с.

121. Миргородський художньо-промисловий коледж ім. М. В. Гоголя. Взято з https://uk.wikipedia.org/wiki/Миргородський_художньо-промисловий_коледж_імені_Миколи_Гоголя_Полтавського_національного_технічного_університету_імені_Юрія_Кондратюка.
122. Молоков Д. Теоретико-методологические основы педагогической историографии. *Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego*. 2013. № 5. С. 127–133.
123. Моран А. История декоративно-прикладного искусства. М.: Искусство, 1982. 538 с.
124. Мотиль Р. Українська димлена кераміка XIX – початку XXI ст. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2011. 208 с.
125. Мотиль-Шеремета Р. Професійні митці та гаварецька димлена кераміка ; за ред. В. М. Селівачова. Регрес і регенерація в народному мистецтві: Колективне дослідження за матеріалами Третіх Гончарівських читань. Київ : Музей Івана Гончара, 1997. С. 204–207.
126. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія ; за ред. І. А. Зязюна. К. : Віпол, 2000. 636 с.
127. Новицька О. Р. Українське народне мистецтво 1920-1980-х рр.: інтерпретація, оцінка, спростування. Дис. ... канд. мистецтв. 17.00.06 ; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2003. 207 с.
128. Новицька О. Р. Українське народне мистецтво 1920-1980-х рр.: інтерпретація, оцінка, спростування. (Автореф. дис. ... канд. мистецтв). Львів. 2003. 20 с.
129. Новосельська А. Естетичне виховання у вальдорфській школі. *Мистецтво та освіта*. 2002. № 3. С. 56–57.
130. Нога О. Іван Левинський: архітектор, підприємець, меценат. Львів, 2009. 192 с.
131. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. К. : Абрис, 1991. 272 с.

132. Песталоцци И. Г. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. ; под ред. В. А. Ротенберг, В. М. Кларина. М. : Педагогика, 1981. Т.2. 416 с.
133. Петренко Л. Етнопедagogічний складник у структурі підготовки майбутніх учителів гуманітарних предметів. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2022. Вип. 12. С. 96–103.
134. Петренко Л. Народознавчий аспект у змісті підготовки та етнокультурної діяльності майбутніх фахівців. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2022. Вип. 11. С. 134–141.
135. Петренко Л. М. Актуальні питання української національної системи виховання у науково-педагогічній спадщині Г. Ващенко. *Педагогічні науки*. Зб. наук. праць. 2019. Вип. LXXXVI. С. 54–59.
136. Платонов К. К. Про психологічну структуру особистості. *Психологія*. К., 1979. Вип. 18.
137. Полонский В. М. Критерии и методы оценки качества научно-педагогических исследований. *Мир образования – образование в мире*. 2007. № 4. С. 71–84.
138. Поляков А. О. Педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х., 2008. 21 с.
139. Пономарьова О. М. Сутність і особливості підготовки фахівців мистецьких спеціальностей у вищих навчальних закладах України. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2013, Вип. 2. С. 95–99.
140. Пошивайло О. Феноменологія гончарства: Семіотико-етнологічні аспекти. Опішне: Українське народознавство, 2000. 432 с.
141. Про затвердження Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176. Міністерство освіти і науки України. *Вища школа*. 2013. № 9. С. 103–113.

142. Проблеми Української порцеляни. 2019. Взято з: <https://vecherniy.kharkov.ua/news/121035>.
143. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз : монографія ; за ред. Н. Г. Ничкало, В. О. Кудіна. Черкаси : Вибір, 2002. 322 с.
144. Професійна освіта. Словник. Уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. К., 2000. 380 с.
145. Прудченко І. Феноменологічний аналіз історико-педагогічного знання. *Вища освіта України*. 2010. № 3. С. 26–32.
146. Решта І., Решта, Д. Гончарство. Підручник життя. Житомир : Полісся. 2013. 149 с.
147. Романець Т. А. Художні особливості неполив'яного посуду у виробках майстрів Адамівки. *Художні промисли : теорія і практика*. Київ : Наукова думка, 1985. С. 71–91.
148. Руденко Л. А. Про естетико-культурологічну підготовку майбутнього спеціаліста. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 1998. №5. С. 206–214.
149. Савченко О. Я. Особистісно орієнтоване навчання. Енциклопедія освіти ; під ред. В. Г. Кременя. К. : Юрінком Інтер, 2008. 627 с.
150. Савчук І. Декоративно-ужиткове мистецтво як складова національної культури та чинник формування естетичних смаків учнів. *Наукові записки*. 2007. №8. С. 19–25.
151. Садова Т. Аксіологічний підхід у системі педагогічної методології. *Дошкільна освіта*. 2010. № 1 (27). С. 63–69.
152. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія ; за ред. І. А. Зязюна. К. : Віпол, 2000. С. 176–177.
153. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти – тезаурус наукового дослідження. К. : ЕКМО, 2010. 362 с.
154. Словник психолого-педагогічних термінів і понять ; упоряд. Ю. В. Буган, В. І. Урупський. Тернопіль : Астон, 2001. 176 с.

155. Сухомлинська О. В. Деякі питання етимології педагогічного знання. *Шлях освіти*. 2001. № 1. С. 2–7.
156. Сухомлинська О. В. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет: актуальні проблеми. *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. К. : А.П.Н, 2003. С. 26–35.
157. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес в Україні: регіональний вимір. *Шлях освіти*. 2007. № 2. С. 42–49.
158. Сухомлинська О. В. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні. *Шлях освіти*. 1999. № 1. С. 31–45.
159. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори : в 5 т. К. : Рад. школа. Т.1, 1976. 654 с.
160. Сьюпер Д. Е. Развитие карьеры: теория представления о себе. Приемная комиссия Колледжа Принстон, 1963. 35 с.
161. Тетянін І., Чернявська О. Розвиток професійної культури студентів коледжів культури і мистецтв при вивченні дисциплін декоративно-прикладного мистецтва. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2023. Вип. 14. С. 89–96.
162. Технологія порцеляни. 2018. Взято з: <https://porcelaintechologies.com>.
163. Тимків Б. Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова. Івано-Франківськ, 2010. 311 с.
164. Ткачев В. Н. История архитектуры : учеб. М. : Высш. шк., 1987. 271 с.
165. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. К. 1982. Т. 1. С. 193–200.
166. Фарфор, порцеляна. Термінологічний словник-довідник з будівництва та архітектури ; за заг. ред. Р. А. Шмига. Львів, 2010. 200 с.
167. Философский энциклопедический словарь. М. : ИНФРА, 1999. 576 с.

168. Форостян А. Ф. Розвиток естетичного виховання в середніх навчальних закладах освіти Півдня України (друга половина XIX – початок XX століття): монографія. К. : Просвіта, 2009. 159 с.

169. Хрестоматія з педагогіки вищої школи : навч. посіб. ; уклад.: В. І. Лозова, А. В. Троцько, О. М. Іонова, С. Т. Золотухіна ; за заг. ред. В. І. Лозової. Х. : Апостроф, 2011. 408 с.

170. Хриков Є. М. Регіональні історико-педагогічні дослідження: спрямованість, значення, методологічні засади. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Т. Шевченка*. 2006. Ч. 1, №19 (114). С. 11–16.

171. Художня культура України : навч. посіб. ; за заг. ред. Л. Масол. К. : Вища школа, 2006. 239 с.

172. Чегусова З. Декоративне мистецтво України кінця XX століття. К., 2002. 511 с.

173. Чернявська О. В. Мистецький аспект підготовки фахівців культури у навчальних закладах України (90-ті роки XX ст. – поч. XXI ст.). *Вища школа*. № 12. 2019. С. 67–75.

174. Чернявська О. В. Підготовка фахівців з культурно-просвітницької роботи в середніх спеціальних навчальних закладах України (50-ті – кінець 80-тих років XX ст.). *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 1 (190). С. 61–64.

175. Чернявська О., Чечотка А. Народнопедагогічний аспект етнокультурного змісту навчальних практик майбутніх фахівців гуманітарної галузі. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. 2022. Вип. 11. С. 117–123.

176. Школьна О. В. Фарфор-фаянс України XX століття. Таблиці. Реєстр імен провідних майстрів галузі. Київ : День печаті. Кн. 2. Ч. 1. 2013. 400 с.

177. Школьна О. Культура харчування еліти українського суспільства XVII-XIX століть: типологія форм фарфоро-фаянсових виробів для напоїв. *Праці Центру пам'яткознавства* : зб. наук. праць. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2012. С. 246–255.

178. Школьна О. Формування стилістики українського фарфоро-фаянсового посуду наприкінці XVIII – початку XIX століть. *Мистецтвознавство*. Наук. зб. спілки критиків та істориків мистецтва. Львів, 2011. 388 с.

179. Шмагало Р., Покотило Г., Ляшкевич П., Гнатишин І., Бей Т. Мистецька освіта й мистецтво в культурологічному процесі України ХХ-ХХІ століть : Навч. посіб. ; за заг. ред. Р. Шмагала. Львів: ЛНАМ. Тернопіль. Мандрівець, 2013. 292 с.

180. Штейнер Р. Познание человека и учебный процесс. Перевод с нем. Д. Виноградова. М. : Парсифаль, 1998. 128 с.

181. Яковлєва Л. А. Жилище в мировосприятии позднепалеолитического человека. Духовная культура древних обществ на территории Украины : Сб. научн. тр. К. : Наук. думка, 1991. 124 с.

182. Lukyanenko, Oleksandr, Dmytrenko, Vitaly, and Dmytrenko, Vita. Religion and Atheism in Everyday Day Life of the Ukrainian Educators in the 1920s-1930s. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2023. Vol. 43. Iss. 9, Article 4.

183. Marukhovska-Kartunova O., Turenko V., Zarutskа O., Spivak L., Vynnychuk R. Analysis of Modern Socio-Cultural Processes in Ukraine and their Impact on the National Identity and Resilience Growth of Ukrainians in the Conditions of War. *Kurdish Studies*. Feb 2024. Vol. 12. № 2, pp. 2780–2790.

АРХІВИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

1. Архів Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, спр. 1980-1990.

2. Архів Миргородського художньо-промислового коледжу імені М. В. Гоголя, спр. 10-а.

3. Архів Миргородського художньо-промислового коледжу імені М. В. Гоголя, спр. 10-б.

4. Архів Олександрійського фахового коледжу культури і мистецтв, спр. 15. – 1980-1985.

5. Архів Олександрійського фахового коледжу культури і мистецтв, спр. 16. – 1985-1990.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

1. Сайт Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв.
<http://kfkpdm.lnam.edu.ua/>

2. Сайт музею Миргородського фахового коледжу імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». <http://mhpk.edu.poltava.ua/college/muzej/>

3. Сайт Олександрійського фахового коледжу культури і мистецтв.
<https://www.olexkkim.com/college>.

4. Сайт Полтавського художнього музею імені Миколи Ярошенка.
<http://gallery.pl.ua/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список опублікованих праць за темою дослідження

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Майструк Н., Тетянін І. Декоративно-ужиткове мистецтво як предмет вивчення в Україні: аспекти змісту фахової підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 10 (134). С. 285–295.
2. Майструк Н. М., Кравченко Л. М. Historical aspects of the training of decorative and applied arts specialists in educational institutions of Ukraine *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Вип. 1(54). 2024. С. 245–250.
3. Майструк Н. Pottery centers and schools in Ukraine: educational and professional potential. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. Полтава, 2023. Вип. 14. С. 65–72.
4. Майструк Н. Освітньо-професійний потенціал провідних гончарських осередків та шкіл України. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. Полтава, 2021. Вип. 9-10. С. 122–129.
5. Майструк Н. М., Кравченко Л. М. Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України: *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*. Полтава, 2020. Вип. 8. С. 121–127.

Довідки про впровадження**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ
КОСІВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ПРИКЛАДНОГО ТА ДЕКОРАТИВНОГО
МИСТЕЦТВА**

78601, м. Косів, Івано-Франківська обл., вул. Міцкевича-2, тел./факс 2-12-60,
р/р 31257272210237 в відділенні Державного казначейства в Івано-Франківській обл., МФО 836014,
код 35146171, E-mail: kupdmua@gmail.com

№ 2084 від 11 березня 2024 р.

ДОВІДКА

про впровадження матеріалів і висновків дисертаційної роботи
**Майструка Назара Михайловича «Підготовка фахівців декоративно-
ужиткового мистецтва в навчальних закладах України (80-і роки ХХ
століття – початок ХХІ століття)»**,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Наукові здобутки Майструка Н.М., представлені в дисертаційній роботі «Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України (80-і роки ХХ століття – початок ХХІ століття)», були впроваджені в навчальний процес циклових комісій художніх виробів з дерева, художньої обробки металу, художньої кераміки, художніх виробів зі шкіри та художнього ткацтва Косівського фахового коледжу прикладного та декоративного мистецтва. Розроблені автором історичні матеріали та проекти, а також система практичних завдань для соціокультурного проектування зі студентами коледжів надає можливість для поглиблення професійних знань і навичок, необхідних фахівцям у сучасному культурному і мистецькому просторі. Важливою частиною практичної значущості дисертації визначено досвід взаємодії коледжів культури і мистецтв та художньо-промислових коледжів зі школами, ліцеями та навчально-виховними комплексами, що може бути використаний як модель ранньої професійної орієнтації здобувачів середньої освіти.

Визначено, що дослідження має відчутний позитивний вплив на якість професійної підготовки висококваліфікованих фахівців галузі культури та мистецтва й художньо-промислової сфери.

Директор фахового коледжу

Роман СТЕФЬЮК

«ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ»
 вул. Діброви, 47, м. Олександрія, Кіровоградська обл., 28000, тел. (05235) 7-07-96,
 e-mail: oukult@i.ua, сайт: <https://www.olexkkim.com>, код в ЄДРПОУ 02214691

14 березня 2024 року № 84

ДОВІДКА

про впровадження матеріалів дисертаційної роботи
 Майструка Назара Михайловича «Підготовка фахівців декоративно-ужиткового
 мистецтва в навчальних закладах України (80-і роки ХХ століття – початок
 ХХІ століття)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Наукові матеріали, представлені в дисертаційній роботі Майструка Н. М.
 «Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних
 закладах України (80-і роки ХХ століття – початок ХХІ століття)», були
 впроваджені в навчальний процес Олександрійського фахового коледжу
 культури і мистецтв у 2021–2024 рр. Розроблені автором матеріали дослідження,
 спрямовані на підготовку старшокласників до професійної діяльності в галузях
 культури, мистецтва й художньо-промисловій сфері, сприяють проведенню
 профорієнтаційної роботи щодо вступу абітурієнтів до коледжів (училищ)
 культури та художньо-промислових коледжів.

Широке впровадження історико-педагогічних підходів і соціокультурних
 зв'язків у системі професійної підготовки студентів коледжів надає можливість
 використання матеріалів дисертації в навчальному процесі фахівців
 спеціальностей культури і мистецтв. Це, на думку викладачів, позитивно
 впливає на якість фахової підготовки майбутніх працівників закладів культури
 та художньо-промислової сфери.

Директор коледжу,

Заслужений працівник культури України

Іван БАРАНОВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
 «МИРГОРОДСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ
 НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
 «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

вул. Гоголя, 146, м. Миргород, Полтавська обл., 37602,
 тел./факс (05355) 4-64-29 – приймальня, 4-64-26 – бухгалтерія
 e-mail: mirgorodcollege@gmail.com

01.04.2024 № 131

ДОВІДКА

про впровадження матеріалів і висновків дисертаційної роботи
 Майструка Н. М. «Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в
 навчальних закладах України (80-і роки ХХ століття – початок ХХІ
 століття)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі
 спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Матеріали дисертаційної роботи Майструка Н. М. «Підготовка фахівців декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах України (80-і роки ХХ століття – початок ХХІ століття)» були впроваджені в навчальний процес Миргородського фахового коледжу імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Розроблені автором дослідження рекомендації спрямовані на формування професійних компетентностей студентів, розвиток цінностей професії майбутніх фахівців галузей культури та мистецтва й художньо-промислової сфери, а також на створення спільних напрямів поєднання освітньої і соціокультурної діяльності.

Обґрунтованість наукових позицій, глибока оцінка історико-педагогічних підходів і соціокультурних зв'язків у системі підготовки студентів коледжу до роботи в галузі мистецтва, відповідність дисертації актуальним проблемам освіти на сучасному етапі її розвитку зумовлюють позитивну оцінку розроблених Н. М. Майструком науково-методичних матеріалів і можливість їх використання в навчальному процесі художньо-промислових коледжів та коледжів культури і мистецтв. Це позитивно вплине на професійну підготовку висококваліфікованих фахівців галузей культури та мистецтва й художньо-промислової сфери.

В. о. директора

Вячеслав ЛУПАШКО

**Навчальна література першого (уніфіковано-мистецького етапу
підготовки фахівців ДУМ (1982-2003 рр.)**

1. Білецький П. Українське мистецтво другої половини XVII – початку XVIII ст. К. : Мистецтво, 1981. 246 с.
2. Велігоцька Н. І., Юрченко П. Г. Декоративно-ужиткове мистецтво. Історія українського мистецтва : у 6 т. / голов. редкол. Бажан М. П. (голова) [та ін.]. К. : Гол. ред. УРЕ, 1967. Т. 5. С. 363–379.
3. Гінзбург А. М. Побудова візерунків. Харків : Держвидав України, 1929. 78 с.
4. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України. К. : Мистецтво, 1966. 246 с.
5. Декоративно-прикладное искусство Украинской ССР: стекло, фаянс, гобелен, текстиль : каталог выставки [сост. и авт. статей Л. Жоголь, Н. Корниенко, Т. Придатко, А. Жук]. М. : Советский художник, 1982. 36 с.
6. Жоголь Л. Декоративно-прикладное искусство Украины. *Советское декоративное искусство*. №6. М. : Советский художник, 1983. С. 114–123.
7. Жолтовський П. Художнє життя на Україні: XIV-XVIII ст. К. : Наукова думка, 1983. 179 с.
8. Жук А. К. Досягнення українського декоративно-прикладного мистецтва на сучасному етапі. *Народна творчість та етнографія*. 1978. № 6. С. 73–78.
9. Жук А. К. Художня промисловість. Історія українського мистецтва : у 6 т. / голов. редкол. : Бажан М. П. (голова) [та ін.]. К. : Гол. ред. УРЕ, 1968. Т. 6. С. 352–369. Бібліогр. : С. 390–408.
10. Журавлева Т. А. Современные методы проектирования текстильного рисунка массового назначения в условиях научно-технической революции. М. : Легпромбытиздат, 1981. 245 с.
11. Зайцев А.С. Наука о цвете и живопись. М. : Искусство, 1986. 158 с.
12. Знаки 155 стародавніх українських вишивок. К. : Соняшник, 1992. 84 с.

13. Искусство отделки. Л. Н. Проворова, М. В. Майоров, Ф. С. Сорокин. Иваново : Ивановское книжное изд-во, 1951. 52 с.
14. Киплик Д. И. Техника живописи. М. : ЗАО «Сварог и К», 1998. 503 с.
15. Кулебакин Г. И. Рисунок и основы композиции : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Высшая школа, 1988. 128 с.
16. Любченко В. Львівська скульптура XVI-XVII ст. К. : Наукова думка, 1981. 214 с.
17. Ляшенко О. Г. Використання писанкової орнаменталії у прикладному мистецтві України. Народні художні промисли України : зб. наук. праць. К. : Наукова думка, 1979. С. 89–90.
18. Матвеева Т.О. Мозаїка і різьблення по дереву: навч. посіб. : Пер. з рос. К. : Вища школа, 1993. 135 с.
19. Матейко К. І. Український народний одяг. К. : Наукова думка, 1977. 224 с.
20. Мусиенко П. Народные мотивы в шелковых тканях. *Декоративное искусство СССР*. 1959. № 6. С. 28–30.
21. Народні художні промисли України: Довідник. К. : Наукова думка, 1966. 126 с.
22. Немковський С. П. Орнамент на ткани. М. : Московский рабочий, 1978. 52 с.
23. Николаева Н. С. Декоративное искусство Японии. М. : Искусство, 1972. 240 с.
24. Овсійчук В. Українське мистецтво другої половини XVI – першої половини XVII ст. Гуманістичні та визвольні ідеї. К. : Наукова думка, 1985. 182 с.
25. Полевой В. М. Искусство стран латинской Америки. М. : Искусство, 1967. 324 с.
26. Раппопорт С. Х. Неизобразительные формы в декоративном искусстве. М. : Советский художник, 1968. 120 с.

27. Рисунок. Живопись. Композиция: Хрестоматия : учеб. пособие для студентов худож.-граф. фак. пединститутов. Сост. Н. Н. Ростовцев и др. М. : Просвещение, 1989. 207 с.
28. Романець Т. А. Стародавні витоки мистецтва української народної кераміки : навч. посіб. для вузів. Київ : Просвіта, 1996. 207 с.
29. Сакович І. В. Народні традиції в українській художній промисловості. К. : Наукова думка, 1986. 193 с.
30. Свид С. П. Художні техніки. К. : Рад. школа, 1977. 77 с.
31. Селівачов М. Р. Декоративно-прикладне мистецтво України у радянському мистецтвознавстві. К. : Наукова думка, 1981. 139 с.
32. Сидорович С. Й. Художня тканина західних областей УРСР. Академія наук Української РСР, Музей етнографії та художнього промислу. Київ : Наукова думка, 1979. 153 с.
33. Соколова Т. М. Орнамент – почерк эпохи. Л. : Аврора, 1972. 148 с.
34. Стельмащук Г. Г. Розпис тканин. Народні художні промисли УРСР : довідник. К. : Наукова думка, 1986. С. 41–43.
35. Степовик Д. Українська графіка XVI-XVIII ст. Еволюція образної системи. К. : Наукова думка, 1982. 330 с.
36. Трансформация природных форм в орнаментальные мотивы : учеб. пособие. В. Н. Козлов, Т. А. Журавлева, С. А. Малахова, М. Сильвицки. М. : Московский текстильный ин-т, 1980. 23 с.
37. Українська художня культура : навч. посіб. ; за ред. І. Ф. Ляшенко. К. : Либідь, 1996. 416 с.
38. Черемушкина Н. С. Принципы трансформации растительных мотивов в формы костюма и орнамента : учеб. пособие. М. : Московский текстильный ин-т им. А. Н. Косыгина, 1985. 52 с.
39. Школа изобразительного искусства. М. : Изобразительное искусство, 1986. Т. 1-10.
40. Яшухин Я. П. Живопись. М. : Просвещение, 1985. 288 с.

Дані бібліометричного аналізу наукової та навчально-методичної літератури (з архівних джерел)

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1992. 270 с.
2. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво : навч. посіб. ; ред. Т. О. Головіна. Львів : Світ, 1993. 272 с.
3. Гурська А. С. Мова та граматика українського орнаменту : навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів ; ред.: Н. Цісик, М. Ролько. Київ : Альтернативи, 2003. 144 с.
4. Декоративно-ужиткове мистецтво : словник у 2-х томах. Кер. авт. кол. І. В. Голод, В. І. Білик та інші; за заг. ред. Я. П. Запаска. Львів: Афіша, 2000. МО і науки України. Львів. Академія мистецтв. Науково-дослідний сектор. Кафедра історії і теорії мистецтва. Т.1: А-К. 2000. 368 с. Т. 2: Л-Я. 2000. 400 с.
5. Кулинич-Стахурська О. Мистецтво української вишивки. Львів, 1996. 171 с.
6. Лоліна Н. А. Ідея різних інформаційних каналів в розумінні мистецтва орнаменту: естетичний аспект. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв* : зб. наук. пр. за ред. Даниленка В. Я. Харків : ХДАДМ, 2004. № 8. С. 56–65.
7. Макаров А. Світло українського бароко. К. : Мистецтво, 1994. 285 с.
8. Матейко К. І. Український народний одяг. Етнографічний словник. К. : Наукова думка, 1996. 194 с
9. Овсійчук В. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. К. : Інститут народознавства НАН України, 2001. 444 с.
10. Печенюк Т. Джерельні основи виникнення розпису тканин. *Образотворче мистецтво*. 1992. № 1. С. 15–26.

11. Прикрась свій дім / Л. П. Гура, Л. Є. Жоголь та ін. К. : Техніка, 1990. 303 с.
12. Стельмащук Г. Г. Художні особливості вбрання на теренах України (від Трипілля до Київської Русі). Діалог культур: Україна у світовому контексті. *Мистецтво і освіта* : зб. наук. пр. Львів, 1998. Вип. 3. С. 465–476.
13. Українське мистецтво в полікультурному просторі : навч. посіб. ; за ред. О. П. Рудницької. К. : ЕксОб, 2000. 208 с.
14. Українське мистецтво та архітектура кінця XIX – початку XX ст. К. : Наук. думка, 2000. 240 с.
15. Уманцев Ф. Мистецтво давньої України: історичний нарис. К. : Либідь, 2002. 328 с.

**Список літературних джерел і навчально-методичних праць,
характерних для компетентнісно-професійного етапу підготовки
фахівців ДУМ**

1. Варивончик А. В. Традиційна народна вишивка як складова українського одягу (XX ст.) : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 107 с.
2. Вечерський В. Курс історії архітектури. Методичний посібник з дисципліни «Всесвітня історія архітектури» для студентів мистецтвознавчої спеціалізації вищих навчальних закладів. К. : Вид-во Інституту проблем сучасного мистецтва. 2006. 300 с.
3. Дідик Н. Основи композиції: навчальний альбом-посібник. Ужгород : Видавництво «Мистецька лінія», 2009. 64 с.
4. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення ; за заг. ред. Стівена Фартінга; передм. Річарда Корка ; [пер. з англ. А. Пітика та ін.]. Харків : Vivat, 2019. 576 с.
5. Кара-Васильєва Т. В., Чегусова З. А. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю». К. : Либідь, 2005. 275 с.
6. Коновалова О. В. Антропоморфні мотиви української народної орнаментики : монографія. рецензент: М. О. Криволапов, О. С. Найден. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 156 с.
7. Косміна О. Ю. Тридиційне вбрання українців. К. : Балтія Друк, 2008. Т. 1 : Лісостеп. 160 с.
8. Кузан Н., Савка Л. Етнодизайн в одязі. Дрогобич : РВВ ДДПУ, 2009. 242 с.
9. Кульчицька Олена. Графіка, малярство, ужиткове мистецтво : Альбом-каталог. Львів – Київ: «Апріорі», «Майстер книг», 2013. 389 с.
10. Марищук Т. В. Художні особливості українських промислових тканин другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ. 2011. № 2. С. 23–34.

11. Моран А. История декоративно-прикладного искусства : от древнейших времен до наших дней: с приложением статьи Жеральда Гассио Талабо о дизайне: [перевод с французского]. М. : В. Шевчук, 2011. 643 с.
12. Никорак О. І. Українська народна тканина XIX-XX ст.: типологія, локалізація, художні особливості. Львів, 2004. 583 с.
13. Никорак О. І. Фольклорні мотиви в українському дизайні одягу. Українські народні взористі тканини (Порівняльна характеристика). *Записки наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 2010. Т. ССLIX : Праці секції етнографії і фольклористики. С. 179–210.
14. Ніколаєва Т. Український костюм. Надія на ренесанс. К. : Дніпро, 2005. 317 с.
15. Оршанський Л. В. Золота скриня. Українські художні ремесла : практ. посіб. [Л. В. Оршанський, Л. В. Савка, П. А. Зубрицький та ін.] ; укл. Б. М. Терещук. Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2007. 176 с.
16. Оршанський Л. В., Криванчик Р. Ф. Технологія художньої обробки деревини : навч. посіб. для студ. Дрогобич : Коло, 2001. 228 с.
17. Селівачов М. Лексикон української орнаментики. К. : Ант, 2005. 399 с.
18. Станкевич М. До питання національних парадигм українського народного мистецтва. *Народознавчі Зошити*. 2003. № 1–2. С. 176–179.
19. Станкевич М. Мистецтвознавчі аспекти теорії традиції. *Народознавчі Зошити*. 1997. № 2. С. 91–99.
20. Станкевич М. Теорія й історія народного мистецтва: етноестетичний аспект. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ : Плай, 2009. Вип. 15–16. С. 3–8.
21. Станкевич М. Є. Українське художнє дерево XVI-XX ст. : монографія. Львів, 2002. 480 с.
22. Українська ікона XI-XVIII століть : держ. збір. України : альбом ; текст і упоряд. Л. Міляєва, М. Гелитович. К. : Духовна спадщина України, 2007. 527 с.

Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтв

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ **ПРОФМАЙСТЕРНІСТЬ**

освітній рівень _____ фахова передвища освіта

освітньо-професійний ступінь _____ фаховий молодший бакалавр

галузь знань _____ 02 Культура і мистецтво

спеціальність _____ 023 Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація

освітньо-професійна програма ХК, ХВШ

Розробник: Чорна Марія Іванівна, викладач композиції та роботи в матеріалі,
викладач першої категорії циклу ХК та ХВШ

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні циклової комісії

ХК та ХВШ

Протокол від «25» 08 2021 р. № 1

Голова ЦК _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

ПРОЛОНГОВАНО

на 2022/2023 н.р.

Протокол від «23» 08 2022 р. № 1

Голова ЦК _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

на 20 /20 н.р.

Протокол від « » _____ 20 р. № _____

Голова ЦК _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

на 20 /20 н.р.

Протокол від « » _____ 20 р. № _____

Голова ЦК _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

на 20 /20 н.р.

Протокол від « » _____ 20 р. № _____

Голова ЦК _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

1. Пояснювальна записка

1.1. Мета навчальної дисципліни

Мета: навчити студентів навиків гончарування при формуванні циліндричної форми, мислити асоціативно та вміло поєднувати окремі гончарні форми між собою пропорційністю, відношенням окремих частин та просторовістю.

1.2. Компетентності

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми при вивченні дисципліни «профмайстерності» студенти повинні досягти таких компетентностей:

Ключових:

- спілкування державною мовою;
- уміння вчитися впродовж життя;
- обізнаність та самовираження в сфері культури.

Предметних:

- розуміння гончарної справи;
- класифікація керамічних виробів за технікою виконання;
- усвідомлення кінцевого призначення виробу під час його виконання;
- експериментування в декоруванні керамічних виробів.

Очікувані результати навчання з дисципліни

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні вміти:

- володіти технікою гончарства;
- володіти техніками декорування керамічних виробів.
- заготовляти гончарну масу ливарним способом;

знати:

- основні технологічні й технічні засади виготовлення керамічних виробів;
- етапи виготовлення та декорування керамічних виробів;
- професійну термінологію.
- аналізувати спадщину і традиції народного мистецтва України та

Гуцульщини зокрема.

1.3. Наскрізні лінії

1.4. Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки фахівця

<i>Попередні дисципліни</i>	<i>Наступні дисципліни</i>
Скульптура, креслення, основи кольорознавства.	Композиція. Технологія.

2. Програма навчальної дисципліни

2.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристики дисципліни	
	Денна форма навчання	
Статус дисципліни	Профмайстерність	
Мова викладання	українська	
Курс	І к.	
Семестр	І-й	ІІ-й
Обсяг кредитів (ЄКТС)		
Обсяг годин, у тому числі:	51	36
Лекції	6	2
Практичні заняття	45	34
Індивідуальні заняття	–	–
Самостійна робота (домашнє завдання)	–	–
Форма семестрового контролю	екзамен	

2.2. Навчальна програма

І курс

Загальна кількість годин – 87, в тому числі: І семестр – 51; ІІ семестр – 36	
Очікувані результати навчання	Зміст навчального матеріалу
І семестр	
Модуль 1. Вивчення та засвоєння гончарної справи (26 год.)	
<p>Ключові компетентності:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прагнення до самовдосконалення, до професійного зростання 2. Уміння використовувати цифрові технології. 3. Уміння визначати власні навчальні цілі, розвивати навички самоосвіти. Відкритість до сталого самонавчання, бажання ділитися знаннями з іншими. <p>Предметні компетентності:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінювати духовну спадщину свого народу (вивчення традицій народного мистецтва України). 2. Здатність вивчати та використовувати наукові та культурні досягнення світових цивілізацій за умови шанобливого ставлення до різних культур. 3. Знання основних технологічних та технічних засад виготовлення керамічних виробів. <p>Здатність вивчати декорування керамічних виробів.</p>	<p><i>Обсяг:</i> заготовлення глиняної маси, формування на гончарному крузі. Центрування глини на гончарному крузі.</p> <p><i>Матеріал:</i> гончарна глина.</p>

Модуль 2. Вдосконалення навиків гончарної справи (25 год.)	
<p>Ключові компетентності:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прагнення до самовдосконалення, до професійного зростання. 2. Уміння використовувати цифрові технології. 3. Уміння визначати власні навчальні цілі, розвивати навички самоосвіти. Відкритість до сталого самонавчання, бажання ділитися знаннями з іншими. <p>Предметні компетентності:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінювати духовну спадщину свого народу (вивчення традицій народного мистецтва України). 2. Здатність вивчати та використовувати наукові та культурні досягнення світових цивілізацій за умови шанобливого ставлення до різних культур. 3. Знання основних технологічних та технічних засад виготовлення керамічних виробів. 4. Здатність вивчати декорування керамічних виробів. 	<p><i>Обсяг:</i> заготовлення глиняної маси, формування на гончарному крузі. Формування циліндра на гончарному крузі. <i>Матеріал:</i> гончарна глина.</p>
II семестр	
Модуль 3. Виготовлення керамічних виробів для інтер'єру (20 год.)	
<p>Ключові компетентності:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прагнення до самовдосконалення, до професійного зростання. 2. Уміння використовувати цифрові технології. 3. Уміння визначати власні навчальні цілі, розвивати навички самоосвіти. Відкритість до сталого самонавчання, бажання ділитися знаннями з іншими. <p>Предметні компетентності:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінювати духовну спадщину свого народу (вивчення традицій народного мистецтва України). 2. Здатність вивчати та використовувати наукові та культурні досягнення світових цивілізацій за умови шанобливого ставлення до різних культур. 3. Знання основних технологічних та технічних засад виготовлення керамічних виробів. 4. Здатність вивчати декорування керамічних виробів. 	<p><i>Обсяг:</i> заготовлення глиняної маси, формування на гончарному крузі, декорування, глазурування, випалювання. Формування підвазонника та підставки для нього. <i>Матеріал:</i> гончарна глина, ангоби, під поливні фарби, глазур.</p>
Модуль 4. Формування керамічних виробів побутового призначення на гончарному крузі (16 год.)	
<p>Ключові компетентності:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прагнення до самовдосконалення та професійного зростання 2. Уміння розвивати власну національно-культурну ідентичність у сучасному багатокультурному світі. 3. Здатність до засвоєння та демонстрування професійних знань, розуміння, набуття вмінь та навичок. 	<p><i>Обсяг:</i> заготовлення глиняної маси, формування на гончарному крузі, декорування виробу, глазурування, випалювання.</p>

<p>Предметні компетентності:</p> <p>1. Здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для оволодіння гончарною справою.</p> <p>2. Володіти технологічними прийомами оздоблення керамічних виробів.</p> <p>3. Здатність вивчати та використовувати наукові та культурні досягнення світових цивілізацій за умови шанобливого ставлення до різних культур.</p>	<p>Формування горнятка на гончарному крузі.</p> <p><i>Матеріал:</i> гончарна глина, ангоби, під поливні фарби, глазур.</p>
--	--

3. Тематичне планування

№ з/п	Назва модуля, теми	Тип заняття	Вид заняття	Кількість годин		Форма контролю	Перелік літератури
				ауд.	сам.		
1	Вивчення та засвоєння гончарної справи			25	1		
	Тема 1. Інструктаж по техніці безпеки. Ознайомлення з предметом профмайстерність. Зміст завдання. Центрування глини на гончарному крузі.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	4			1. Бахматюк О.: альбом / [вступ, стаття та впоряд. Ю.П. Лащука]. К.: Мистецтво, 1976. 96 с. 2. Цвілик П. : альбом / [авт.-упоряд. Олег Слободян]. К.: Мистецтво, 1982. 101 с.
	Тема 2. Ознайомлення з технологією заготовки глиняної маси та підготування інструментів для праці за гончарним кругом.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	5	1		
	Тема 3. Центрування та витискання повітря з глиняної маси на гончарному крузі.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	6			
	Тема 4. Розтягування глини на крузі.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	5			
	Тема 5. Зрізання глини з гончарного круга.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	5	2		
	Тема 6. Аналіз виконаної роботи. Оцінювання.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	2			

2	Вдосконалення навиків гончарної справи.			24	1		
	Тема 1. Зміст завдання . Формування циліндра на гончарному крузі.	Урок засвоєння нових знань, умінь	Практичне заняття, самостійна робота	2			
	Тема 2. Заготовлення матеріалу на виріб та підготування інструментів для праці за гончарним кругом.	Урок засвоєння нових знань, умінь	Практичне заняття, самостійна робота	2	1		
	Тема 3. Центрування глиняної маси та формування дна циліндра.	Урок засвоєння нових знань, умінь	Практичне заняття, самостійна робота	4			
	Тема 4. Витягування стінок циліндра.	Урок застосування знань, умінь та навичок	Практичне заняття, самостійна робота	6			
	Тема 5. Формування циліндра за допомогою стека відповідних розмірів.	Урок засвоєння нових знань, умінь.	Практичне заняття, самостійна робота	4			
	Тема 6. Формування вінчика та унтри циліндра.	Урок засвоєння Нових знань, умінь	Практичне заняття, самостійна робота	4			
	Тема 7. Зрізання циліндра з круга. Аналіз виконаної роботи. Оцінення.	Урок засвоєння нових знань, умінь	Практичне заняття, самостійна робота	2			
3	Виготовлення керамічних виробів для інтер'єру.			19	1		
	Тема 1. Зміст завдання. Формування та підвазонника із підставкою.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	1			1. Курилич М. Гуцульський орнамент / [упоряд. Л.М. Довга]. К.: ЛК Мейкер, УВЦ, 2001. 126 с.
	Тема 2. Заготовлення матеріалу на виріб та підготування інструментів для праці за гончарним кругом.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	2	1		2. Бахматюк О.: альбом / [вступ, стаття та впоряд. Ю.П. Лащука]. К.: Мистецтво, 1976. 96 с.
	Тема 3. Формування на гончарному крузі підвазонника.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	4			

	Тема 4. Формування підставки (тарілочки) для підвазонника.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	2			
	Тема 5. Зачищення виробу. Ангобування.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	1			
	Тема 6. Підготування інструментів для декорування виробу технікою риткування та ріжкування.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	2			
	Тема 7. Декорування виробу технікою риткування і ріжкування.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	2			
	Тема 8. Сушка виробу. Утильний випал. Підготовка інструментів для декорування виробу під поливними фарбами.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	2			
	Тема 9. Розпис виробу підполивними фарбами. Поливняний випал.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	1			
	Тема 10. Аналіз виконаної роботи. Оцінення.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	2			
4	Формування керамічних виробів побутового призначення на гончарному крузі.			15	1		
	Тема 1. Зміст завдання. Формування горнятка на гончарному крузі.	Урок засвоєння нових знань.	Практичне заняття, самостійна робота	1			1. Соломченко О.Г. Гуцульське народне мистецтво і його майстри. К.: Радянська Україна, 1959. 60 с.
	Тема 2. Заготовлення матеріалу на виріб.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	2	1		2. Соломченко О.Г. Народні таланти Прикарпаття : книга-альбом. К.: Мистецтво, 1969. 159 с.
	Тема 3. Формування дна та стінок горнятка.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	4			
	Тема 4. Виготовлення ручок до горнятка різними способами.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	2			

Тема 5. Зачищення виробу. Ангобування.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота	1			
Тема 6. Декорування виробу технікою ритування та різкування.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота				
Тема 7. Сушка. Утильне випалювання. Розпис виробу підполивними фарбами.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота				
Тема 8. Аналіз виконаної роботи. Оцінення.	Урок засвоєння нових знань	Практичне заняття, самостійна робота				

4. Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
1. Вивчення та засвоєння гончарної справи.	26
2. Вдосконалення навиків гончарної справи.	25
3. Виготовлення керамічних виробів для інтер'єру.	20
4. Формування керамічних виробів побутового призначення на гончарному крузі.	16
Разом	87

5. Перелік унаочнень

Демонстраційні стенди поетапного виконання завдань, плакати, роздрукований матеріал студентських проєктів за минулі роки, та творчих робіт народних майстрів і сучасних художників-керамістів.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Методи та форми діагностики результатів навчання

Методи практичного контролю: аналіз виконаного завдання.

Методи самоконтролю: самоаналіз, самооцінка.

Поточний модульний контроль.

6.2. Критерії оцінювання результатів навчання

Знання та навички студентів, одержання на заняттях композиції та проєктування, оцінюється за двома показниками: якісними та кількісними.

Якісні показники:

- глибина та правильність засвоєних понять, уміння пояснити послідовність виконання вправ, уміння користуватися термінологією;
- якість і охайність виконання роботи;
- усвідомлене використання теоретичних знань на практиці.

Кількісні показники:

- обсяг засвоєних теоретичних знань;
- обсяг виконаних практичних вправ;
- обсяг виконаних самостійних робіт.

Теоретично-методичні знання студентів перевіряються шляхом усного опитування під час іспитів. Усні питання, які ставляться студентам, мають бути конкретними.

Практичні уміння та навички виконання вправ оцінюються під час семестрових та рубіжних переглядів групою викладачів циклової комісії зі спеціальних дисциплін, за якісними та кількісними показниками.

Самостійне виконання вправ оцінюється викладачем безпосередньо на заняттях за наявністю якості і кількості виконаних завдань з використанням теоретично-методичних знань.

Критерієм якості роботи є вплив помилок, допущених студентом, на загальну якість роботи.

Оцінювання навчальних досягнень студентів ґрунтується на загальних положеннях, але предмет «Композиції і проектування» має свою специфіку: головним критерієм у виставленні оцінки є комплексне оцінювання теоретичних знань і практичного виконання.

Для визначення рівня навчальних досягнень програмою пропонується таблиця критеріїв оцінювання:

Рівні навчальних досягнень	За 12-ти бальною системою	Критерії оцінювання
<i>I. Початковий</i>	1	Студент частково відтворює завдання, однозначно його характеризує, демонструє недостатні навички та уміння.
	2	Студент на елементарному рівні демонструє знання і вміння. Працює не послідовно, відтворює незначну частину навчального матеріалу.
	3	Студент відтворює частину навчального матеріалу по композиції та проектуванні, з допомогою викладача виконує елементарні завдання.
<i>II. Середній</i>	4	Студент може просто відтворювати завдання на середньому рівні. В цілому розуміє задачі. Виконання не задовольняє мінімальні критерії.
	5	Студент відтворює основний навчальний матеріал, не вміло поєднує взаємодію форми і декору предмету.
	6	Студент має достатньо сформоване художнє мислення, але не завжди послідовно та логічно зображує окремі складові композиції.
<i>III. Достатній</i>	7	Студент робить несуттєві помилки. Порушує послідовність використання елементів та мотивів декору.

	8	Студент робить деякі незначні практичні помилки. Володіє достатнім рівнем теоретичних і практичних знань.
	9	Студент добре володіє вивченим матеріалом, вміє розміщувати декор на формі виробу.
IV. Високий	10	Студент має міцні знання і вміння, але допускає несуттєві неточності у використанні спеціальних знань та навичок. Вміє аналізувати об'єкт та відтворювати його на проекті за законами композиції.
	11	Студент володіє високим рівнем теоретичних знань та практичних навичок, вміє користуватись ними на практиці, аргументовано використовувати їх у різних ситуаціях.
	12	Студент має систематичні, міцні знання в обсязі та в методах вимог навчальної програми, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.

7. Форма підсумкового контролю

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену-перегляду.

8. Рекомендовані джерела інформації Основна література:

1. Баришніков А., Лямін І. Основи композиції. К.: Трудрезервиздат, 1975.
2. Шорохов Е. Основы композиции. М., 1979.
3. Михайленко В.Є., Яковлев М.І. Основи композиції. Геометричні аспекти художнього формотворення. К.: Каравела, 2004.
4. Бабіченко Д. Художні промисли України. *Образотворче мистецтво*. 1979. № 1. С. 16–18.
5. Виставка керамічних виробів родини Рошиб'юків : каталог / [авт.-упоряд. М.І. Базак]. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1986. 24 с.
6. Виставка творів М.В. Кікота : каталог / [авт.-упоряд. М.І. Базак]. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1983. 24 с.
7. Виставка творів члена Спілки художників СРСР Павлини Йосипівни Цвілик (1891-1964) : каталог / [ред. А.В. Кондратьєва]. Івано-Франківськ: Облполіграфвидав, 1976. 40 с.
8. Ганжа Г.І. Таємниці українського рукомесла. К.: Мистецтво, 1996. 192 с.
9. Гоберман Д.Н. Гуцульщина – край искусства. Л.-М. : Искусство, 1966. 92 с.
10. Гоберман Д.Н. Искусство гуцулов. М.: Сов. художник, 1980. 165 с.
11. Гоберман Д.Н. Мотиви гуцульського керамічного розпису. К.: Дух і Літера, 2005. 184 с.
12. Гоберман Д.Н. По Гуцульщине. Л.: Искусство, 1979. 168 с.

13. Гоберман Д.Н. Росписи гуцульских мастеров. Л.: Искусство, 1972. 199 с.
14. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України. К.: Мистецтво, 1966. 77 с.
15. Лащук Ю. Гуцульська кераміка. К.: Держ. вид-во літератури з будівництва і архітектури УРСР, 1965. 82 с.
16. Лащук Ю. Покутська кераміка. Опішне : Українське Народознавство, 1998. 142 с.
17. Лащук Ю. Українські кахлі ІХ-ХІХ ст. Ужгород: Госпрозрахунковий ред.-видавн. відділ Закарпатського обл. управління по пресі, 1993. 80 с.
18. Матейко К. Народна кераміка західних областей Української РСР ХІХ-ХХ ст. Історико-етнографічне дослідження. К.: Академія наук Української РСР, 1959. 105 с.
19. Михайло Курилич. Гуцульський орнамент / [упоряд. Л.М. Довга]. К.: ЛК Мейкер, УВЦ, 2001. 126 с.
20. Олекса Бахматюк : альбом / [вступ, стаття та впоряд. Ю.П. Лащука]. К.: Мистецтво, 1976. 96 с.
21. Павлина Цвілик : альбом / [авт.-упоряд. Олег Слободян]. К.: Мистецтво, 1982. 101 с.
22. Сакович І.В. Народні художні традиції в українській художній промисловості. К.: Наук. думка, 1975. 181 с.
23. Селівачов М.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). К.: Редакція вісника «АНТ» ; Ніжин: ТОВ Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. ХVІ. 400 с.
24. Слободян О.О. Пістинська кераміка ХІХ – першої половини ХХ століть. Косів: КДПДМ, 2004. 153 с.
25. Соломченко О.Г. Гуцульське народне мистецтво і його майстри. К.: Радянська Україна, 1959. 60 с.
26. Соломченко О.Г. Народні таланти Прикарпаття : книга-альбом. К.: Мистецтво, 1969. 159 с.
27. Соломченко О.Г. Сучасні художні промисли Прикарпаття. К.: Знання, 1979. 32 с.
28. Сучасне українське народне мистецтво : альбом / [упоряд. і автор вступ. статті Н.І. Велигоцька]. К.: Мистецтво, 1976. 192 с.
29. Українська іграшка : альбом / [авт.-упоряд. О.Г. Авксентьева, І.Д. Авдеева]. К.: Мистецтво, 1973. 95 с. (Серія «Перлини народного мистецтва») (Фоторозповідь про самобутнє мистецтво талановитих майстрів української кераміки).
30. Художники Прикарпаття : альбом / [авт. тексту та упоряд. Р.В. Дреботюк]. К.: Мистецтво, 1989. 254 с.
31. Художня кераміка Західних областей Української РСР: [авт.-упоряд. К.І. Матейко]. К.: Академія наук УРСР, 1962. 147 с.
32. Чарновський О. Українська народна скульптура. Львів : Вища школа, 1976. 144 с.
33. Чорний О.М. Олекса Бахматюк. Художня кераміка: Альбом. Косів, 2014. 92 с. іл.

Додаткова література:

1. Ткачук Т.М., Тимус Н.Л. Галицькі керамічні плити і з рельєфним зображенням та гончарні клейма. Каталог. Галич, 1997.
2. Іванова Г. Сучасна латвійська кераміка. М.: Советский художник, 1979.
3. Пошивайло І. Феноменологія гончарства. Семіотико-етнологічні аспекти. Опішня: Українське народознавство, 2000.
4. Савицька О. Живе світло таланту. *Артанія*. 1998. № 4.
5. Прядка В. Димлена кераміка. *Народне мистецтво*. 1997. № 1.
6. Саварчук П. Від традиції до самобутньої пластики. *Образотворче мистецтво*. 2000. № 3-4.
7. Хрущак М. Пластика І. Ковалевича. *Образотворче мистецтво*. 2002. №2.
8. Підгора В. Відродження космогонії древніх. *Образотворче мистецтво*. 2001. №3.
9. Павлуцький Г. Історія українського орнаменту. К., 1927.
10. Вівташ Ю. Суворі миті на схилі століття. *Артанія*. 1996. №2.
11. Протас М. Всеукраїнське триєнале «Скульптура – 99». *Образотворче мистецтво*. 1999. №3-4.
12. Маричевський М. Утвердження української монументальної кераміки. *Образотворче мистецтво*. 1998. №2.

Інформаційні ресурси:

1. Запаско Я.П. Нариси з історії зарубіжного декоративно-ужиткового мистецтва. К., 1995.
2. Голубець О.М. Львівська кераміка. К., 1991.
3. Щербак В.А. Сучасна українська майоліка. К., 1974.
4. Лащук Ю.П. Косівська кераміка. К., 1959.
5. Сакович Л.В. Народна керамічна скульптура радянської України. К., 1970.
6. Петракова Ф.С. Український художній фарфор. К., 1988.
7. Матейко Н.І. Народна кераміка західних областей УРСР. К., 1959.
8. Жоголь Л.Є. Декоративне мистецтво в сучасному інтер'єрі. К., 1986.
9. Лупич Г. Є. Конструювання художніх виробів з кераміки. К., 1979.

Укладач: _____

Чорна М. І.

ТИПОВА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

«Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

зі спеціальність *023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,*

реставрація

галузі знань *02 Культура і мистецтво*

кваліфікація *«Художник-виконавець, викладач»*

ПРОФІЛЬ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

**зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**

1. Загальна інформація	
<i>Повна назва закладу вищої освіти</i>	«Олександрійський фаховий коледж культури і мистецтв»
<i>Ступінь вищої освіти та назва кваліфікації мовою оригіналу</i>	Ступінь вищої освіти – молодший спеціаліст; Кваліфікація – організатор соціокультурної діяльності, керівник аматорського театрального колективу
<i>Офіційна назва освітньої програми</i>	«Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»
<i>Тип диплому та обсяг освітньої програми</i>	Диплом молодшого спеціаліста, одиничний ступінь, 180 кредитів ЄКТС/ 3 роки, 10 місяців
<i>Наявність акредитації</i>	Неакредитована
<i>Галузь знань</i>	02 Культура і мистецтво
<i>Цикл/Рівень</i>	НРК України – 5 рівень
<i>Передумова</i>	Наявність базової чи повної загальної середньої освіти
<i>Мова викладання</i>	Українська мова
<i>Термін дії освітньої програми</i>	Наказ МОН від 30.10.2017 р., №1432 Наказ МОН від 19.03.2018 р., №253 Наказ МОН від 28.11.2018 р. № 1315
<i>Інтернет адреса постійного розміщення опису освітньої програми</i>	olexkkim.com
2. Мета освітньої програми	
Метою програми є фахова підготовка організаторів соціокультурної діяльності, керівників аматорських колективів для поширення надбань національного мистецтва та створення нових високохудожніх зразків продукції, різноманітних форматів в галузі культури і мистецтва, підготовка студентів для подальшого навчання за обраною спеціальністю.	
3. Характеристика освітньої програми	
1.	<p><i>Предметна область (галузь знань, спеціальність, спеціалізація за наявністю)</i></p> <p>Образотворче, декоративне мистецтво і реставрація. Діяльність у галузі культури і мистецтва в різноманітних освітньо-мистецьких та художніх заходах.</p> <p>Образотворча та естетично-художня діяльність спрямована на відродження, популяризацію, збереження і використання культурних цінностей та культурних благ в культурно-мистецькому житті суспільства.</p> <p>Базові дисципліни: «Рисунок», «Живопис», «Декоративно-прикладна творчість», «Основи скульптури», «Композиція», «Методика викладання фахових дисциплін», «Практика з декоративної творчості» тощо.</p> <p>До циклів гуманітарної, соціально-економічної, професійної підготовки включені дисципліни, що вивчаються за вибором студента.</p>

2.	<i>Орієнтація освітньої програми</i>	<p>Програма професійна прикладна. Орієнтована на підготовку сучасних висококваліфікованих фахівців культури і мистецтва, ініціативних, з найбільш ефективними та нестандартними формами роботи, з розвинутою здатністю до чуттєвого сприйняття світу, до образного мислення.</p> <p>Орієнтована на виховання фахівців, які на високому методичному рівні можуть створити урок, заняття з образотворчого та декоративного мистецтва, реалізувати свій художній задум в художньому витворі, виконаного в 10 різних видах декоративно-прикладного мистецтва, та образотворчих техніках, створити декоративне оформлення сцени або заходу, художньо-графічну рекламну продукцію (афішу, об'яву, логотип, листівку)</p>
3.	<i>Основний фокус освітньої програми та спеціальності</i>	<p>Загальна освіта, спеціальна освіта та професійна підготовка у сфері культури і мистецтва.</p> <p>Спрямованість програми: академічно-практична підготовка.</p>
4.	<i>Особливості програми</i>	<p>Програма розкриває основи професійної підготовки фахівців з урахуванням специфічних особливостей, які притаманні образотворчому та декоративному мистецтву.</p> <p>Програма містить незалежну складову міждисциплінарного навчання, що забезпечують фахівці в галузі культури та мистецтва.</p> <p>Програма розвиває перспективи професійної підготовки фахівців в цих галузях з урахуванням специфічних особливостей функціонування закладів культурно-мистецької сфери.</p> <p>Програма передбачає такі компоненти: цикли дисциплін, що формують загальні та фахові/спеціальні компетенції – становлять 100% від загального обсягу – 180 кредитів ЄКТС (6480 год.).</p> <p>Завдяки циклу дисциплін самостійного вибору студентів, надається можливість здобути додаткові компетентності відповідно до їх інтересів та здібностей.</p>
4. Придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання		
1.	<i>Придатність до працевлаштування</i>	<p>Випускник може працювати в державних та приватних установах на посадах: художник-виконавець в різних техніках декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва в художніх майстернях та на виробництві сувенірної продукції, художник-оформлювач, художник-декоративного оформлення сцени та заходів, художник-графік рекламної продукції, художній керівник аматорського аматорського дитячого колективу (гуртка, студії декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, викладач початкових мистецьких закладів (школа мистецтв, художня школа).</p>

2.	<i>Подальше навчання</i>	Можливість навчання за програмою першого рівня за цією галуззю знань (що узгоджується з отриманим дипломом молодшого спеціаліста).
5. Викладання та оцінювання		
1.	<i>Стиль викладання та навчання</i>	Проблемно-орієнтоване навчання, ініціативне самонавчання. Викладання проводиться у вигляді лекцій, семінарів, практичних занять в малих групах, індивідуальних занять, практичних занять із розв'язанням ситуаційних завдань та використанням фахових вправ, майстер-класів, що розвивають організаторські навички та уміння працювати в команді, з партнерами та колективом, консультацій із викладачами, підготовка курсової та дипломної роботи, самостійна робота на основі підручників, посібників, конспектів та методичних порад, проходження практики.
2.	<i>Оцінювання</i>	Національна система, що передбачає оцінювання студентів за усіма видами аудиторної та поза аудиторної (самостійної) навчальної діяльності, спрямованої на опанування навчального матеріалу з освітньої програми: поточний контроль, підсумковий контроль, екзамени, диференційовані заліки, усні презентації, захист курсової та дипломної роботи, захист звіту з різних видів практик, комплексний кваліфікаційний іспит.
6. Програмні компетентності		
1.	<i>Інтегральна компетентність</i>	Здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів відповідної науки та характеризується певною невизначеністю умов.
2.	<i>Загальні компетентності (ЗК)</i>	<p>ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (уміння аналізувати ситуацію, знаходити шляхи розв'язання проблем, навички вирішення реальних завдань).</p> <p>ЗК 2. Здатність застосовувати знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (уміння формулювати питання, аргументувати відповідь, навички ділового спілкування).</p> <p>ЗК 4. Здатність спілкуватися іноземною мовою.</p> <p>ЗК 5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (уміння сприймати інформацію, обробляти її та засвоювати на основі аналізу власного рівня знань).</p> <p>ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (уміння користуватися різними джерелами інформації, здатність до аналізу та синтезу).</p> <p>ЗК 7. Здатність розвивати свій загальний культурний та професійний рівень.</p> <p>ЗК 8. Здатність мотивувати людей до спільної діяльності (навички відбору та застосування аргументів, підстав, уміння активізувати колективну діяльність).</p>

		<p>ЗК 9. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість (здатність висувати нові ідеї, пропозиції, уміння самостійно розпочинати яку-небудь справу, заповзятість).</p> <p>ЗК 10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) (здатність діяти на основі розуміння та усвідомлення норм суспільної поведінки, моралі).</p> <p>ЗК 11. Цінування та повага різноманітності мультикультурності.</p> <p>ЗК 12. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.</p> <p>ЗК 13. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.</p> <p>ЗК 14. Здатність працювати автономно.</p> <p>ЗК 15. Здатність діяти соціально-відповідально та свідомо.</p> <p>ЗК 16. Здатність до прояву особистих вольових якостей.</p> <p>ЗК 17. Здатність підходити творчо до поставлених завдань.</p>
3.	Професійні (фахові) компетентності (ПК)	<p>ПК 1. Здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички для оволодіння основами теорії й методів творчого пошуку.</p> <p>ПК 2. Здатність застосовувати основні методи аналізу й оцінки сучасного стану образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.</p> <p>ПК 3. Здатність до творчої ініціативи, можливості для гнучкого керування процесом розвитку фахового мислення.</p> <p>ПК 4. Здатність до творчої уяви й образного мислення, художньої спостережливості, зорової пам'яті, виховання широкої художньо-естетичної культури і художнього смаку.</p> <p>ПК 5. Здатність до аналізу явищ духовного життя, усвідомлювання природи різних жанрів художньої творчості и видів мистецтва.</p> <p>ПК 6. Здатність використовувати знання, уміння й навички в галузі історії образотворчого мистецтва, композиції для освоєння теоретичних основ і методів відтворення художнього образу,</p> <p>ПК 7. Досконале володіння рисунком, живописом, методами та законами композиційної побудови картини та здатність спрямовувати ці теоретичні знання та практичні навички на виконання роботи а матеріалі.</p> <p>ПК 8. Здатність використовувати професійно профілюванні знання в діяльності пов'язаній з проектуванням та виготовленням різноманітних виробів декоративно-прикладного мистецтва, komponуванням сюжетної картини.</p> <p>ПК 9. Володіння системою методологічних принципів і системою композиційно-художніх засобів досягнення формально-образної виразності.</p>

		<p>ПК 10. Здатність розвивати вміння, навички і засоби практичної діяльності у фаховій самостійній творчості.</p> <p>ПК 11. Здатність аналізувати, вести цілеспрямовані спостереження навколишньою дійсністю і творчо переробляти її.</p> <p>ПК 12. Застосування сучасних методів роботи з об'єктами предмета діяльності.</p> <p>ПК 13. Застосовування професійно-профільованих знань при створенні предметів декоративно-прикладного мистецтва (за видами сюжетної композиції).</p> <p>ПК 14. Використовування професійно-профільованих знань та практичних навичок з рисунку, пластики, композиції, кольорознавства, креслення та перспективи для створення проектів предметів декоративно-прикладного мистецтва.</p> <p>ПК 15. Використовування професійно-профільованих знань і практичних навичок з композиційної організації форми.</p> <p>ПК 16. Здатність вирішувати проблеми збереження творів мистецтва.</p> <p>ПК 17. Здатність самостійно виконувати нескладні реставраційні роботи згідно із реставраційним завданням за затвердженою методикою на об'єктах невисокої музейно-художньої цінності.</p> <p>ПК 18. Навики здійснення безпечної діяльності.</p> <p>ПК 19. Здатність організовувати виставкову діяльність.</p> <p>ПК 20. Здатність гнерувати нові ідеї.</p>
7. Програмні результати навчання		
1.	<i>Знання та уміння</i>	<p>ПРН 1. Здатність продемонструвати знання і розуміння термінології з образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, реставрації.</p> <p>ПРН 2. Здатність аргументувати вибір матеріалів та техніки зображувальних засобів для вирішення практичною завдання.</p> <p>ПРН 3. Називати фактори, що впливають негативно на фарбовий шар матеріалу об'єкта предмету діяльності та визначати шляхи виправлення змін, внаслідок негативною впливу.</p> <p>ПРН 4. Здатність аналізувати стан і напрямки сучасного образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.</p> <p>ПРН 5. Здатність прогнозувати напрям подальшою розвитку галузі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва на основі аналізу досвіду роботи найкращих і відомих митців.</p> <p>ПРН 6. Здатність продемонструвати знання та розуміння зображальних і виражальних можливостей різних художніх матеріалів, що застосовуються у живописі, рисунку, декоративно-прикладному мистецтві, реставруванні.</p> <p>ПРН 7. Здатність дискутувати про сучасний стан образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.</p>

		<p>ПРН 8. Здатність пояснити різницю у створенні художнього образу в різних видах образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.</p> <p>ПРН 9. Здатність обирати техніки та технології для виконання художнього твору.</p> <p>ПРН 10. Уміння відтворювати стиль чи характерні особливості ескізу або взірця на основі аналізу художніх творів.</p> <p>ПРН 11. Уміння враховувати і використовувати при виконанні художнього твору властивості матеріалів, закони їх взаємозв'язку.</p> <p>ПРН 12. Уміння вирішувати остаточну ідею композиційно-цілісного рішення художнього твору, використовуючи різні принципи об'єднання елементів формоутворення та закономірності композиційної побудови.</p> <p>ПРН 13. Уміння визначати форму художнього твору, матеріали та техніки виконання у відповідності до теми та ідеї художнього задуму.</p> <p>ПРН 14. Уміння знаходити технологічне рішення, яке максимально відповідає задуму.</p> <p>ПРН 15. Розробляти фор ескізи (первісні ескізи) з метою матеріалізації ідеї.</p> <p>ПРН 16. Розробляти остаточний художній образ відповідно до ескізу об'єкта предмета діяльності.</p> <p>ПРН 17. Створювати гармонійну форму і пластичний образ.</p> <p>ПРН 18. Здійснювати пошук інформації в різних джерелах для вирішення задач спеціальності.</p> <p>ПРН 19. Уміння оцінювати отримані результати та аргументовано захищати проект об'єкта предмету діяльності та творче рішення роботи в матеріалі.</p> <p>ПРН 20. Продемонструвати розуміння основ безпечного здійснення професійної діяльності, самостійного застосування професійних знань та вмінь у виробничих умовах.</p>
2.	<i>Комунікація</i>	<p>ПРН 21. Уміння спілкуватись усною та письмовою українською мовою.</p> <p>ПРН 22. Здатність використовувати інформаційні технології для ефективного спілкування на професійному та соціальному рівнях.</p> <p>ПРН 23. Здатність будувати ділові та творчі відносини з організаціями, громадськими інституціями, спонсорами, меценатами, благодійними фондами тощо.</p>
3.	<i>Автономія і відповідальність</i>	<p>ПРН 24. Здатність адаптуватись до нових ситуацій та приймати рішення.</p> <p>ПРН 25. Здатність усвідомлювати необхідність навчання в продовж усього життя з метою поглиблення набутих та здобуття нових фахових знань.</p> <p>ПРН 26. Здатність трансформувати творчі ідеї та креативно їх втілювати.</p>

		<p>ПРН 27. Здатність відповідально ставитись до виконуваної роботи та досягати поставленої мети з дотриманням вимог з професійної етики.</p> <p>ПРН 28. Здатність демонструвати розуміння основних засад охорони праці та безпеки життєдіяльності та їх застосування.</p>
8. Ресурсне забезпечення реалізації програми		
1.	<i>Кадрове забезпечення</i>	Викладачі циклової комісії мають досвід у роботі в вищому навчальному закладі, стаж практичної роботи, вищу освіту, яка відповідає дисципліні, яку викладається. Якісний склад педагогічного персоналу, який забезпечує освітній процес на спеціальності, повністю відповідає всім вимогам чинного законодавства. 100% викладачів педагогічного складу, що читають лекційні години, мають вищу кваліфікаційну категорію.
2.	<i>Матеріально-технічне забезпечення</i>	Використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, комп'ютерного програмного забезпечення.
3.	<i>Інформаційне та навчально-методичне забезпечення</i>	Використання віртуального навчального середовища навчального закладу та авторських розробок викладацького складу.
9. Академічна мобільність		
1.	<i>Національна кредитна мобільність</i>	(регламентується Постановою КМУ № 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» від 12 серпня 2015 року)
2.	<i>Міжнародна кредитна мобільність</i>	Не передбачено
3.	<i>Навчання іноземних здобувачів вищої освіти</i>	Не передбачено

**Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва
Львівської Національної академії мистецтв**

Косів – невеличке містечко у передгір'ї Карпат, однак саме з ним неодмінно асоціюється самобутнє мистецтво Гуцульщини, всього Карпатського краю. Багаті традиції усіх видів народного мистецтва і таланти народних майстрів привертали до Косова увагу фахівців від мистецтва та мистецької освіти.

Одним з найдавніших і найпоширеніших видів традиційних ремесел було художнє ткацтво, отож з метою розвитку ткацького промислу в 1882 році було організовано Косівське ткацьке товариство, при якому діяла ткацька школа та майстерні. З архівних джерел відомо, що від 1885 року у школі, яка згодом отримала статус Крайового наукового верстату, викладали випускники ткацьких шкіл з Польщі(Бжозової, Кросна), а згодом і косів'яни (майстри-ткачі І. Гавриш, І. Грушковський, Б. Баб'як). Фінансував діяльність школи, що в той час налічувала 40 учнів і мала до 20-ти верстатів, Казімеж Ямроз, який і очолив навчальний заклад. Ця професійна школа удосконалюється і розвивається до 1918 року, і лише Перша світова війна перешкодила зростанню кількості викладачів та учнів. Хоч ткацька школа не була мистецькою, а більше промисловою, серед її випускників виявилось багато здібних майстрів, які своєю діяльністю сприяли розвитку художніх традицій косівського ткацтва, як-от знаменитий ткач Роман Горбовий (1890-1976 рр.).

Суттєвий позитивний вплив на подальший розвиток ткацького промислу та професійне навчання здійснило створене в Косові у вересні 1922 року товариство «Гуцульське мистецтво». На базі його майстерень було створено ткацько-килимарський, різьбярський та керамічний відділи; вже у 1923 році у цій школі навчалось 6 учнів.

У контакті із спілкою в Косові діяв відділ вишивання, навчання на якому провадила Анна Стрийська. Вишивки, що були виконані на засадах винятково гуцульської стилістики, мали постійний збут за кордон.

Дирекція спілки у складі С. Григорціва, М. Куриленка, В. Лаврівського та д-ра П. Рондяка дбала головним чином про виготовлення килимів, орієнтованих на ринок, тому на початку 30-х років почала замовляти проекти килимів у професійних митців з метою створення модерного килима як данину сучасності. Серед відомих художників, що долучилися до створення косівських килимів, славні імена М. Бутовича, С. Гординського, П. Ковжуна, Р. Лісовського, Я. Музики, М. Осінчука, П. Холодного, В. Крижанівського, А. Герасимовича.

У 1923 році виникає перша фахова школа художньої обробки дерева, яку пов'язують з іменем Василя Девдюка. За сприяння львівського товариства «Достава» у власній домівці В. Девдюк спільно з іншими місцевими майстрами заклав осередок різьбярського мистецтва у Косові, організувавши столярсько-різьбярську робітню та школу, метою якої стало плекання «артистичного столярства, токарства та гуцульського різьбярства».

Діяльність цих осередків мистецько-ремісничої освіти у Косові стали фундаментом для створення «Промислової школи гуцульського мистецтва» (зазвичай її називали промислівкою), її директором 16 листопада 1939 року став Михайло Куриленко. Проте невдовзі він був підданий репресіям із боку нової більшовицької влади і знищений, а школу очолили дилетанти-активісти, прислані зі східних областей. Та це не завадило формуванню викладацького колективу, до якого ввійшли справжні майстри і знавці народного мистецтва – Василь Девдюк, Володимир Гуз, Ганна Герасимович, Микола Гулейчук, Федір Когут, Михайло Фединський та інші.

Вони ж зберегли навчальний заклад в умовах німецької окупації. Очолив школу в цей час знаний різьбяр, графік, громадський діяч М. Гулейчук (1883-1945 рр.). Учні оволодівали різьбленням, столярною справою, ткацтвом та вишивкою. У цей період в училищі працював талановитий художник, один із засновників українського авангарду, політемігрант Євген Сагайдачний.

Після війни роботу училища очолив спочатку Володимир Гуз, а з 1945 до 1963 року директором був мистецтвознавець, член НСХ України Олексій

Соломченко. В 1946 році здійснено перший випуск художньо-промислового училища в кількості 10 осіб. На жаль, в 1940-50-х роках навчальний заклад не робить поступу в розвитку навчально-матеріальної бази, за цей період ліквідуються відділення килимарства, ткацтва і вишивки. Підготовка фахівців здійснюється лише за спеціальністю художня обробка дерева; тільки в 1959 році в училищі відкрито спеціалізацію художня кераміка.

Також важливою заслугою О. Соломченка було створення музею училища, що став справжнім науково-методичним та навчальним центром закладу.

У 1960-70-х роках (директори Ю. Касьяненко та Г. Кива) розширюється діапазон фахової підготовки спеціалістів декоративно-прикладного мистецтва, відкриваються відділення художньої обробки металу (1967) та художньої обробки шкіри (1965). На кінець 1970-х років припадає будівництво цілого комплексу нових навчальних приміщень тоді технікуму народних художніх промислів, що включали навчальний і побутовий корпуси, майстерні, підсобні приміщення, гуртожиток.

У цей же час викладацький колектив поповнюється молодими, обдарованими, висококваліфікованими випускниками Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва та Київського художнього інституту, як-от: І. Андрійканич, Г. Колос, А. Калитко, М. Салига, В. Бойчук та інші.

У 1980-х роках (директор К. Сусак) повністю завершується становлення матеріальної бази навчального закладу, до навчального курсу вводяться виробничі та етнографічні практики, закладаються основи науково-дослідницької діяльності (О. Соломченко, О. Слободян). За цей період у Косівській мистецькій школі також здійснюється підготовка понад 100 фахівців декоративно-прикладного мистецтва для Казахстану, Росії, Молдови, Таджикистану, Білорусі. Косівський технікум народних художніх промислів стає загально визнаною школою серед мистецьких закладів Союзу РСР.

Наприкінці 1980-х років, коли в радянській освіті почали відбуватися певні зміни, орієнтовані на європейський простір, Косівська мистецька школа однією з перших в Україні отримує статус коледжу з правом випуску бакалаврів (1988). Завдяки наполегливості директора К. Сусака вдається поновити діяльність ще двох відділів: художнього ткацтва і художньої вишивки та моделювання одягу (1989), а в 1990 році відкрити спеціалізацію художньо-декоративний розпис.

Із здобуттям Україною незалежності та прийняттям у 1994 році Державної національної програми «Освіта. Україна XXI століття» виникла думка створити нову концепцію Косівської мистецької школи та втілити її в життя. У 1994 році коледж входить до єдиного комплексу закладів мистецької освіти під егідою Львівської академії мистецтв (ректор – академік Е. Мисько). За прикладом академії Косівський коледж об'єднує навколо себе в мистецький комплекс художні школи, мистецькі класи, професійно-технічні училища, всього 18 освітніх закладів мистецького спрямування.

У 1997-99-х роках здійснюється акредитація закладу на II освітньо-кваліфікаційний рівень, а 20 липня 2000 року Кабінет Міністрів України приймає постанову про створення Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. У структурі інституту продовжує функціонувати училище, яке готує фахівців I-II освітньо-кваліфікаційного рівня. У 2005 році в інституті було відкрито нову спеціалізацію – дизайн; зараз на кафедрі дизайну готують фахівців з дизайну меблів, моделювання одягу та виробів із шкіри, а також графічного дизайну.

Першим ректором Косівського інституту ПДМ була Заслужений працівник культури України К. Сусак (2000-2003), згодом – кандидат мистецтвознавства М. Гринюк (2003-2007), а після входження навчального закладу у структуру Львівської національної академії мистецтв директором було призначено професора С. Мартинюка.

Як бачимо, у різні періоди своєї історії Косівська мистецька школа була важливим осередком української мистецької освіти, тому що завжди базувалась на потужних джерелах народної творчості за підтримки та участі

мистецько-педагогічної еліти краю. Внесок Косівської школи у розвиток національної культури, збереження традиційного народного мистецтва виводить її далеко за межі регіонального мистецького явища, гідно репрезентує в Україні та інших країнах світу.

«Матеріали статті дозволяється використати відповідно до ліцензії Creative Commons Attribution/Share-Alike».

Основні дати історії навчального закладу:

1882 – заснована Ткацька промислова школа;

1895 – надано статус Крайової ткацької промислової школи;

1939 – на базі Ткацької школи створена Промислова школа гуцульського мистецтва;

1940 – Косівське художньо-промислове училище;

1949 – Косівське училище прикладного мистецтва;

1968 – Косівський технікум народних художніх промислів;

1976 – Косівському технікуму народних художніх промислів присвоєно ім'я Василя Касіяна;

1994 – перейменований в Косівський коледж прикладного та декоративного мистецтва;

2006 – Косівський коледж прикладного та декоративного мистецтва введений у склад Львівської національної академії мистецтв;

2020 – перейменований в Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ.

**Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка**

У 1879 році з нагоди 70-річчя М.В. Гоголя шанувальники його таланту порушили питання про присвоєння його імені навчальному закладу, що мали відкрити в Миргороді. Але відкриття навчального закладу затягнулося на довгих 17 років. Полтавське губернське і миргородське повітове земство в 1880 році оголосили збір коштів у межах Полтавського краю на будівництво навчального закладу. Полтавські земці звернулися до Олександра II, який за

кілька днів до своєї загибелі санкціонував 14 лютого 1881 збір коштів на будівництво навчального закладу.

Було складено кошторис. На будівництво і облаштування потрібно було 80 тис. карб., з яких майже половину (понад 32тис. карб.) дала всеросійська підписка, а решту грошей виділили Полтавське губернське і миргородське повітове земство. Міська управа подарувала 3 десятини землі за мостом біля р. Хорол. Будинок школи було закладено 22 серпня 1889 року. Споруда була збудована у стилі французького ренесансу за проектом полтавського архітектора О. Ширшова. Споруджено навчальний корпус у 1882 році, тобто за 3 роки.

1 листопада 1896 в присутності великої кількості гостей і губернського начальства відбулося урочисте відкриття начального закладу. Школа ставила за мету підготовку фахівців гончарного виробництва, а також вчителів графічних мистецтв. Це була перша в Україні школа де готували майбутніх кераміків, майстрів художнього оздоблення виробів та вчителів малювання.

Відповідно до шкільного статусу приймали дітей різних станів із 12-річного віку і дорослих. Навчання було безкоштовним. Курс навчання був розрахований на 5 років. У першому навчальному році навчалось 45 хлопчиків і 10 дівчаток, але кількість учнів весь час зростала. Першим директором став С. Масленіков. Учні школи вчилися не тільки малювати, а й виконували значний обсяг робіт. Виготовляли майолікову плитку для оздоблення фасадів церков. Наступними замовленнями були облицювальні теракотово-емальовані і майолікові плити та кахлі для оздоблювальних робіт у Петербурзі.

У цей же час було створено майолікове диво – іконостас, призначений для далекої Аргентини, виготовлений для посольської церкви. Автор проекту – петербурзький архітектор М. Ніконов. Загальна довжина всіх частин цього витвору мистецтва становить 30 метрів. Копію цього іконостасу було виготовлено у 1902 році для Успенського собору Миргорода.

У різні роки тут працювали відомі художники і майстри-керамісти. Серед яких особливо слід відзначити Опанаса Сластіона, що виконував обов'язки директора 1903-1904р., Василя Кричевського, Фотія Красицького, Федора Балавецького, Івана Ураїнця та багатьох інших.

Миргородські майстри ще на початку ХХ століття зажили слави неперевершених художників рукотворної краси. Школа експонувала свої вироби на багатьох виставках, у тому числі і зарубіжних.

На міжнародній художньо-промисловій виставці керамічних виробів 1901 р., а також на міжнародній виставці 1912р. вироби миргородських майстрів нагороджені золотими медалями, а на загальноросійській кустарній виставці 1907р. – малою срібною медаллю.

За часів гетьманського правління у 1918 р і Україні було відкрито цілий ряд вищих навчальних закладів, у тому числі і в Миргороді. 15 вересня 1918 року на базі художньо-промислової школи імені М. В. Гоголя створено Миргородський художньо-промисловий інститут, який мав відділи: технічно-керамічний і декоративно-народного мистецтва, а також педкурси, що готували вчителів малювання для шкіл. Директором інституту призначили професора Української Академії мистецтв архітектора В. Г. Кричевського.

У серпні 1919 р. інститут припинив існування у зв'язку з наступом денікінської армії. У 1929-30 рр. на базі школи створено індустріально-керамічний інститут, який у 1933 р. було переведено до Кам'янця-Подільського, а в Миргороді залишено технікум. За час свого існування він підготував і випустив понад 14 тис. фахівців.

У 1932 р. в результаті ряду реорганізацій інститут був ліквідований, а залишився у Миргороді технікум будівельних матеріалів, що мав два відділення: кераміко-теплотехнічне і механічне.

З початком війни частина юнаків і викладачів були мобілізовані до Червоної армії. У післявоєнний період технікум залишався провідним навчальним закладом Миргородщини. Його випускники і досі працюють у багатьох регіонах України.

У 1997 році Постановою Кабінету Міністрів № 78 навчальний заклад перейменовано в Миргородський державний керамічний технікум імені М. В. Гоголя.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», враховуючи клопотання Полтавської обласної державної адміністрації, вченої ради і керівництва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, колективу і керівництва Миргородського державного керамічного технікуму імені М. В. Гоголя, та з метою оптимізації мережі вищих навчальних закладів, поліпшення якості підготовки фахівців навчальний заклад у 2011 році реорганізовано в Миргородський художньо-промисловий коледж імені М. В. Гоголя Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Ще з перших років заснування художньо-промислової школи діє музей дипломних робіт, який належить до числа найкращих визначних пам'яток України, де найбільш повно представлені вироби з фарфору, фаянсу, майоліки ХІХ ст., зокрема іранські, китайські, японські, французькі та італійські керамічні вироби, саксонський, веджвудський і копенгагенський фарфор, вироби вітчизняних підприємств: Межигірської та Кам'яно-Бродської фабрик, заводів М. Кузнєцова, Гарднерата та ін.

Сім кімнат заповнені численними творчими роботами дипломників. Це декоративні вази, тарелі, різні ужиткові предмети з кераміки, посуд, декоративні панно, дрібна пластика, прикраси тощо. Експозиція щорічно поповнюється чудовими, майстерно виконаними на високому художньому і естетичному рівні творчими роботами наших студентів.

Сьогодні в навчальному закладі ведеться підготовка фахівців молодших спеціалістів за спеціальностями:

Денне відділення:

023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»
(освітня програма: «Декоративно-прикладне мистецтво»)

029 – «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (освітня програма: «Діловодство»)

051 – «Економіка» (освітня програма: «Економіка підприємства»);

072 – «Фінанси, банківська справа та страхування» (освітня програма: «Фінанси і кредит»);

101 – «Екологія» (освітня програма: «Прикладна екологія»);

144 – «Теплоенергетика» (освітня програма: «Монтаж і обслуговування теплотехнічного устаткування і систем теплопостачання»).

161 – «Хімічні технології та інженерія» (освітня програма: «Виготовлення тугоплавких неметалевих і силікатних матеріалів і виробів»)

241 – «Готельно-ресторанна справа» (освітня програма: «Готельне обслуговування»)

Олександрійський фаховий коледж культури і мистецтв

Історія закладу сягає 1931 року, коли в селищі Гданцівка було засновано Криворізький технікум комуніст. освіти (нині Дніпропровської обл.). Наступного року його переведено до міста Олександрія (нині Кіровоградської області); у його структурі – 2 відділи: організаційно-масовий (готував завідувачів клубів, організаторів культурно-політичної роботи на великих підприємствах, працівників масової роботи в сільському господарстві) та бібліотечний (працівників низової масової бібліотечної мережі). У роки 2-ї світової війни та окупації заклад не працював. Після звільнення міста 1 червня 1944 року відновив роботу: кількість викладачів – 5, студентів – 188 осіб різного віку. У 1946 році його перейменовано на технікум культурно-освітньої роботи, від 1961 року – Олександрійське культурно-освітнє училище. Від 1948 розпочато підготовку фахівців на заочній формі навчання, у 1960-х рр. – працівників для закладів культури Кіровоградщини: на клуб. відділі введено спеціалізації з підготовки керівників самодіяльних оркестрів нар. і духових інструментів, хорового та театрального колективів, самодіяльних танцювальних колективів. У 1970-2011 заклад очолював заслужений працівник культури України В. Карпов.

Від 1990 – Олександрійське училище культури, від 2020 – Олександрійський фаховий коледж культури і мистецтв. Здійснює підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «фаховий молодший спеціаліст» за

спеціальностями «інформатика, бібліотечна та архівна справа», «менеджмент соціокультурної діяльності», «хореографія» та «образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Навчально-виховний процес забезпечують 48 викладачів, серед яких 29 мають вищу кваліфікацію. категорію, 2 заслужених працівники культури України – Г. Абажей та І. Баранов (від 2011 року – директор), кандидат педагогічних наук О. Чернявська, аспірантами є К. Кучмак та Р. Шевченко. Станом на 1 червня 2022 у коледжі здобувають освіту 231 особа денної та 77 осіб заочної форми навчання. Творчі колективи коледжу – хор «Піснелюби» (керівник Н. Стрельник), фольклор. ансамбль «Ладо» (керівник Л. Погоріла), вокальний колектив «Independent» (керівник В. Кулик), оркестр нар. інструментів (керівник І. Костенко), народний естрадний оркестр «Джаз-класик-бенд» (керівник С. Яровий), хореографічний народний ансамбль «Лілея» (керівник Я. Жир). Серед відомих випускників – Герой України, народний артист України, лауреатка Національної премії України ім. Т. Шевченка Н. Крюкова; народна артистка України В. Гуньків та М. Поплавський; заслужений артист УРСР та України В. Олексієнко й А. Сиротенко; заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства М. Линник. Від 2015 щороку на початку жовтня на базі спеціальності «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» проводять обласний конкурс дитячої та юнацької творчості «Золоті фарби Олександрійської осені». Влітку 2015 року студенти та викладачі цієї спеціальності у рамках проекту «Намалой Україну» створили у Новій Празі Олександрійського р-ну найдовший в Україні петриківський розпис довжиною 218 м та загальною площею 273,5 м² – креативний витвір, що потрапив до Національного реєстру рекордів України.

**Роботи випускників Миргородського фахового коледжу
імені Миколи Гоголя Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**

Олег Пріль. Декоративні блюда «Гуцули».
1981р. Керамічна маса, поливи

Декоративні настінні таріли.
Автор: Інна Гуржій. 1999 р.

Декоративні бісквітні пласти «Лісова пісня».
Автор: Наталія Арєфьєва. 1994 р.

Набір для компоту (фарфор)
Автор: Світлана Синенко. 1988 р.

Столовий набір «Зелене яблуко»
Автор: Лариса Байкова. 1989 р.

Набір для молока (фаянс)
Автор: Світлана Компанієць. 1988 р.

Питтєвий набір (фарфор)
Автор: Юлія Литвиненко. 1994 р.

Декоративна пластика «Чумацькі шляхи» (фарфор)
Автор: Євген Тищенко. 2000 р.

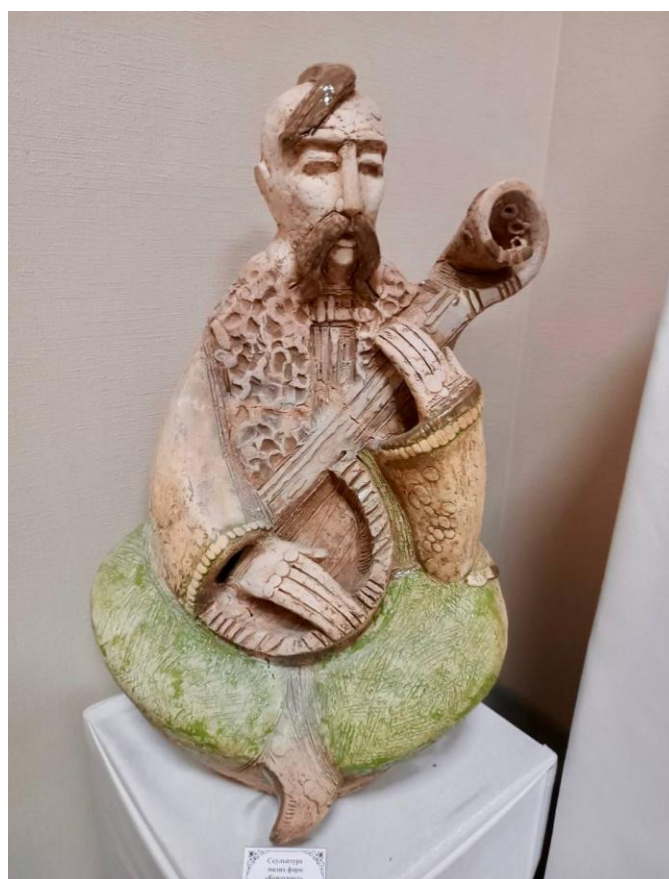
Тематична скульптурна композиція за мотивами повісті Панаса Мирного
Автор: Людмила Політова. 1999 р.

Скульптура малих форм «Пострижини»
Автор: Олена Сітко. 2002 р.

Скульптурна композиція за мотивами українських пісень
Автор: Олександр Шолуха. 2000 р.

Скульптура малих форм «Бандурист»
Автор: Юлія Сахно. 2014 р.

Марина Махно. Набір для печені. 1998р. майоліка, поливи.

Катерина Гончарова. Декоративний підсвічник «Великдень». 2012 р.

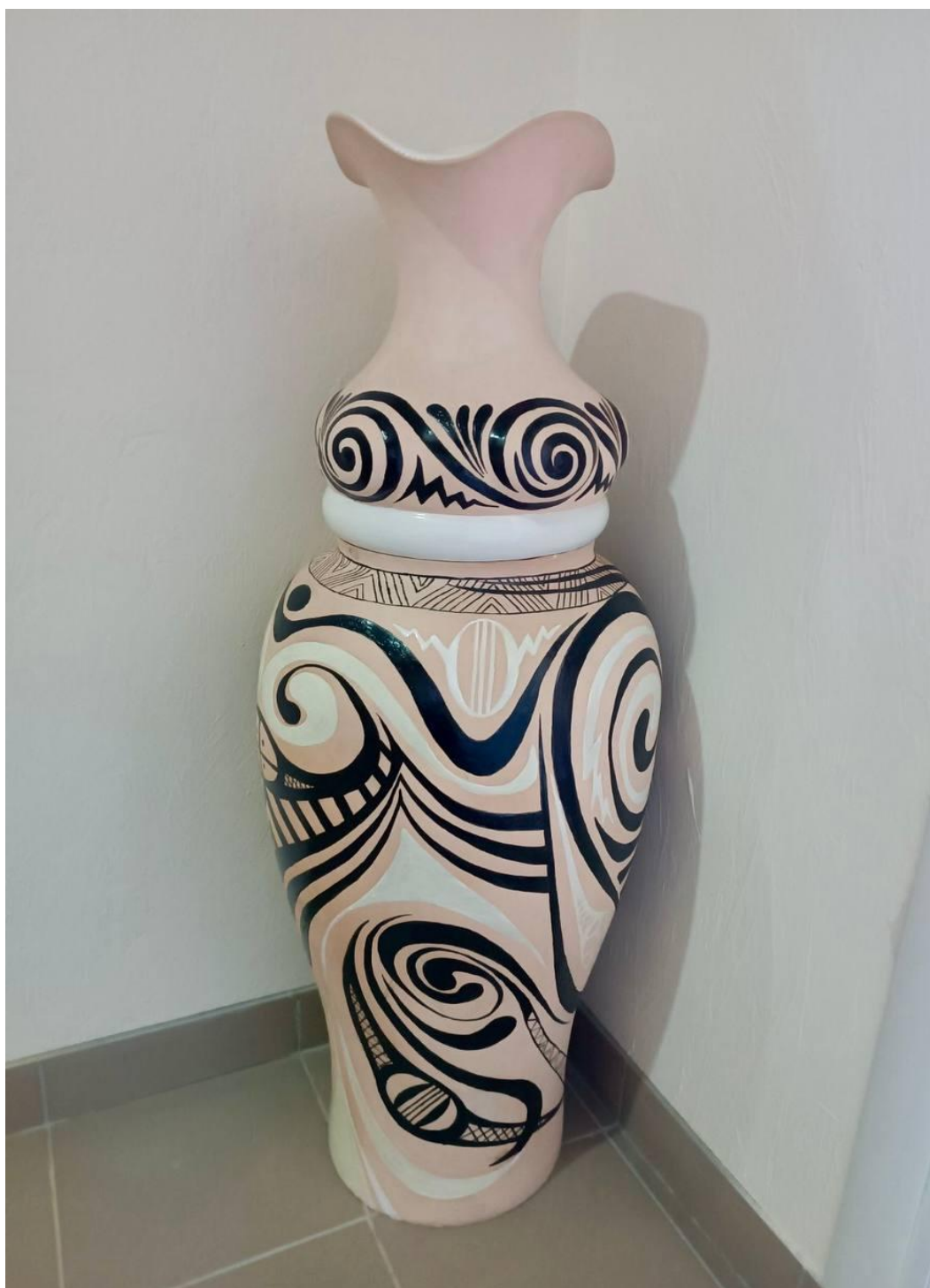
Олег Вертегел. Скульптура малої форми. 2012 р.

Ювілейна ваза «100-річчя коледжу»
Автор: Ольга Пашинська. 1995 р.

Декоративна ваза (керамічна маса, ангоби)
Автор: Олена Асламова. 2010 р.

Ваза для інтер'єру (керамічна маса, розпис ангобами)
Автор: Галина Терехова. 2001 р.